

**Қ.ЖҰБАНОВ АТЫНДАҒЫ АҚТӨБЕ Өңірлік Университеті
АКТЮБИНСКИЙ РЕГИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ К.ЖУБАНОВА**

Кітапхана – Библиотека

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЖӘНЕ
АҚТӨБЕ ОБЛЫСЫ БОЙЫНША
2026 ЖЫЛЫ АТАЛЫП ӨТІЛЕТІН
ЖӘНЕ ЕСКЕ АЛЫНАТЫН
КҮНДЕР ТІЗБЕГІ**

**КАЛЕНДАРЬ
ЗНАМЕНАТЕЛЬНЫХ И ПАМЯТНЫХ ДАТ
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН И
АКТЮБИНСКОЙ ОБЛАСТИ
НА 2026 ГОД**

Ақтөбе - 2025

Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті

Ғылыми кітапхана

Зерттеушілерді қолдау офисі

***ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЖӘНЕ АҚТӨБЕ ОБЛЫСЫ
БОЙЫНША 2026 ЖЫЛЫ АТАЛЫП ӨТІЛЕТІН ЖӘНЕ
ЕСКЕ АЛЫНАТЫН
КҮНДЕР ТІЗБЕГІ***

ӘОЖ 323/324(574)
КБЖ 66.3(5Қаз)
Қ 14

Қазақстан Республикасы және Ақтөбе облысы бойынша 2026 жылы аталып өтілетін және еске алынатын күндер тізбегі / бас. жауапты Жумабаев Қ.С., құраст.: Шадманова Г.Қ. – Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университетінің ғылыми кітапханасы. 2025. – 154 бет.

АЛҒЫ СӨЗ

Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті ғылыми кітапханасының зерттеушілерді қолдау офисі 2026 жылға арналған «Қазақстан Республикасы және Ақтөбе облысы бойынша 2026 жылы аталып өтілетін және еске алатын күндер тізбегін» дайындап шығарды.

Күнтізбеге тарихи, рухани және мәдени маңызы бар оқиғалар, мемлекеттің қалыптасуы мен нығаюына зор үлес қосқан, халыққа кеңінен танымал қайраткерлердің, ғылым мен өнердің көрнекті қайраткерлерінің мерейтойлары енгізілді. Сонымен қатар, қазақстандық Кеңес Одағы Батырларының мерейтойлық күндері, Қазақстан Республикасының ұлттық, мемлекеттік, кәсіптік және өзге де мерекелі күндер берілген.

Күнтізбе хронологиялық ретпен жүйеленген. «Туған күні, айы белгісіз қайраткерлер, мекемелер мен тарихи оқиғалар тізімі» жеке топтастырылған. Жұлдызшамен (*) белгіленген күндерге қысқаша анықтама жазылды. Көмекші құрал ретінде есімдердің алфавиттік көрсеткіші берілген.

Күнтізбе кітапханалар мен мәдени мекемелерге, бұқаралық ақпарат құралдары қызметкерлеріне және көпшілік қауымға арналған.

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЖӘНЕ
АҚТӨБЕ ОБЛЫСЫ БОЙЫНША
2026 ЖЫЛЫ АТАЛЫП ӨТІЛЕТІН ЖӘНЕ
ЕСКЕ АЛЫНАТЫН КҮНДЕР ТІЗБЕГІ**

ҚАҢТАР

- 1 қаңтар*** **Қапан Мусин**, композитор, Қазақстанға еңбек сіңірген өнер қайраткері, туғанына 105 жыл (1921-1970)
- 6 қаңтар*** **Қанат Айтбаев**, әнші, туғанына 55 жыл (1971)
- 7 қаңтар*** **Талғат Мұсабаев**, екінші қазақ ғарышкері, туғанына 75 жыл (1951)
- 11 қаңтар*** **Жұбаназар Асанов**, филология ғылымдарының докторы, профессор, туғанына 75 жыл (1951)
- 14 қаңтар** **Бақыт Басығараев**, домбырашы, сазгер, термеші, туғанына 100 жыл (1926-2001)

АҚПАН

- 9 ақпан*** **Мұқағали Мақатаев**, ақын, туғанына 95 жыл (1931-1976)
- 12 ақпан*** **Сара Назарбаева**, қоғам қайраткері, «Бөбек» балалар қайырымдылық қорының президенті, туғанына 85 жыл (1941)

- 19 ақпан*** **Салық Зиманов**, заң ғылымының докторы, қоғам қайраткері, профессор, туғанына 105 жыл (1921-2011)
- 22 ақпан*** **Бексұлтан Нұржекеұлы**, жазушы, туғанына 85 жыл (1941)
- 28 ақпан*** **Жамбыл Жабаев**, ұлы ақын, жырау, туғанына 180 жыл (1846-1945)

НАУРЫЗ

- 12 наурыз*** **Қазақстан Республикасының Ұлттық кітапханасының** құрылғанына 95 жыл (1931)
- 18 наурыз*** **Ұзақбай Құлымбетов**, мемлекет қайраткері, туғанына 135 жыл (1891-1938)
- 22 наурыз*** **«Жас Алаш» газетінің** алғашқы саны 105 жыл бұрын жарық көрді (1921)
- 24 наурыз*** **Кеңесбай Мұсаев**, филология ғылымының докторы, профессор, туғанына 95 жыл (1931-2020)
- 25 наурыз** **Итемген Байманов**, Қазақ КСР халық ағарту ісінің үздігі, туғанына 95 жыл (1931-1988)

СӘУІР

- 1 сәуір*** **Мәрзия Жақсығарина,** суретші-экслибрист, туғанына 65 жыл (1961)
- 5 сәуір*** **Өмірзақ Айтбаев,** филология ғылымдарының докторы, туғанына 90 жыл (1936-2020)
- 5 сәуір*** **Ажар Жұбанова,** биология ғылымдарының докторы, профессор, туғанына 85 жыл (1941)
- 13 сәуір*** **Зияш Қалауова,** ақын, туғанына 105 жыл (1921-1952)
- 24 сәуір*** **Қабдеш Жұмаділов,** Қазақстанның халық жазушысы, мемлекеттік сыйлық лауреаты, туғанына 90 жыл (1936)
- 29 сәуір*** **Ахмет Жұбанов,** педагог, композитор, фольклорист, музыка танушы, қоғам қайраткері, туғанына 120 жыл (1906-1968)

МАМЫР

- 6 мамыр*** **Жақсылық Үшкемпіров,** Мәскеу олимпиадасының чемпионы, спорт шебері, туғанына 75 жыл (1951-2020)
- 6 мамыр*** **Ілия Жақанов,** жазушы, композитор, туғанына 90 жыл (1936)

15 мамыр* **Бәкір Тәжібаев**, ақын, сазгер, драматург, өнер қайраткері, туғанына 100 жыл (1926-1994)

18 мамыр* **Олжас Сүлейменов**, ақын, қоғам қайраткері, туғанына 90 жыл (1936)

20 мамыр* **Мұхтар Арынов**, профессор, ғалым, туғанына 90 жыл (1936-1995)

22 мамыр **Николай Королев**, Кеңес Одағының батыры, туғанына 105 жыл (1921-1943)

МАУСЫМ

9 маусым* **Өмірзақ Озғанбаев**, педагог, философия және тарих ғылымдарының докторы, туғанына 85 жыл (1941)

15 маусым* **Шанхай Ынтымақтастық Ұйымы**, құрылғанына 25 жыл (2001)

ШІЛДЕ

4 шілде* **Ермек Серкебаев**, әнші, Қазақстанның халық әртісі, туғанына 100 жыл (1926-2013)

17 шілде* **Латиф Хамиди**, композитор, туғанына 120 жыл (1906-1983)

27 шілде*

Тоқтар Әубәкіров, тұңғыш қазақтың ғарышкері, Кеңес Одағының Батыры, Халық Қаһарманы, туғанына 80 жыл (1946)

ТАМЫЗ

25 тамыз*

Марфуға Айтқожина, ақын, туғанына 90 жыл (1936)

ҚЫРКҮЙЕК

1 қыркүйек*

Қазақстан Республикасының Орталық мемлекеттік Мұрағаты, құрылғанына 105 жыл (1921)

15 қыркүйек*

«Ақиқат» журналының жарық көргеніне 105 жыл (1921)

27 қыркүйек*

Григорий Мясоедов, Кеңес Одағының батыр, туғанына 125 жыл (1901-1943)

29 қыркүйек*

Қазақ радиосы, құрылғанына 105 жыл (1921)

ҚАЗАН

10 қазан*

Қасым Аманжолов, қазақ ақыны туғанына 115 жыл (1911-1955)

15 қазан*

Сайын Мұратбеков, жазушы Қазақстанның қайрат сіңірген қайтраткері туғанына 90 жыл (1963-2007)

ҚАРАША

2 қараша* **Ыбырай Алтынсарин**, ғұлама ағартушы,
жаңашыл педагог, туғанына 185 жыл
(1841-1889)

16 қараша* **Манаи Қозыбаев**, тарих ғылымының докторы,
профессор, туғанына 95 жыл (1931-2002)

ЖЕЛТОҚСАН

16 желтоқсан* **Қазақстан Республикасының Тәуелсіздігіне**
35 жыл (1991)

21 желтоқсан* **Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығына,**
35 жыл (ТМД) (1991)

ТУҒАН КҮНІ, АЙЫ БЕЛГІСІЗ ҚАЙРАТКЕРЛЕР, МЕКЕМЕЛЕР МЕН ТАРИХИ ОҚИҒАЛАР ТІЗІМІ

- **Абылай хан**, туғанына 315 жыл (1711-1781)
- **Ақылбай Абайұлы**, туғанына 165 жыл (1861-1904)
- **Ахмет ишан Оразайұлы**, діни қайраткері, туғанына 165 жыл (1861-1926)
- **Бөлтірік Әлменұлы**, әйгілі шешен, туғанына 255 жыл (1771-1854)
- **Дина Нұрпейісова**, атақты композитор, күйші, Қазақстанның халық артисі, туғанына 165 жыл (1861-1955)
- **Кердері Әбубәкір**, ақын, туғанына 165 жыл (1861-1903)
- **Шығанақ Берсиев**, атақты тарышы-диқан, туғанына 145 жыл (1881-1944)
- **Қазанған Байболов**, халық ақыны, туғанына 135 жыл (1891-1945)
- **Кейкі батыр**, туғанына 155 жыл (1871-1923)
- **Әлихан Бөкейханов**, қазақ халқының ғалымы және қоғам қайраткері, публицист, аудармашы, туғанына 165 жыл (1866-1937)
- **Құрманғазы Сағырбаев**, қазақтың халық композиторы туғанына 220 жыл (1806-1879)

- **Исатай Тайманұлы**, ұлттық батыр, 1836-1838 жылдардағы Батыс Қазақстан аймағында өрбіген ірі ұлт-азаттық көтерілістің басшысы, туғанына 230 жыл (1791-1838)
- **Бөкей хандығының** құрылғанына 225 жыл (1801)
- «**Еңбекші қазақ**» газетінің шыққанына 105 жыл (1921)
- **Жалаңтөс Баһадұр**, қазақтың ірі қолбасшысы, туғанына 450 жыл (1576-1656)
- **Қабак Айтұлы**, Ноғай ордасының билеушісі, би, туғанына 415 жыл (1611-1689)
- **Қайдауыл батыр Едігеұлы**, тарихи тұлға, туғанына 260 жыл (1766-1839)

МЕРЕЙТОЙЛЫҚ КҮНДЕРГЕ ҚЫСҚАША АНЫҚТАМА

1 қаңтар

**ҚАПАН МУСИН туғанына
95 жыл (1921-1970)**

Композитор, Қазақстанның еңбек сіңірген өнер қайраткері Қапан Мусин 1921 жылы Батыс Қазақстан облысының Жәнібек ауданында дүниеге келген. Алғаш рет домбыра тартуды халық ақыны болған Халимадан (Халима Өтеғалиева) үйренген. Қапан Мусин 1934 жылы Алматы музыкалық техникумына түсіп, кейін 1939 жылы Мәскеу консерваториясының жанындағы қазақ студиясында оқыған. 1942 жылдан КСРО Композиторлар одағының мүшесі. 1941-1943 жылдары Ұлы Отан соғысына қатысты. 1954 жылы Қазақ консерваториясының Е.Г. Брусиловский класы бойынша бітірген. 1943-53 жылдары Қазақтың халық аспаптар оркестрінде және Қазақ драма театрында дирижерлік етті.

Дарынды композитор Қапан Мусин көптеген симфониялық поэма, кантата, ән, хорға арналған шығармалар, кинофильмдер мен спектакльдерге арнап музыка жазды. «Гүлденген Қазақстан» атты бірінші және үш бөлімді екінші симфониялар, «Жайлауда», «Халықтар бақыты үшін», «Колхоз тойы» секілді адуынды симфониялық поэмалар қалдырды. Оның 1967 жылы жазған «Таң Шолпан» операсы соңғы аяқталмаған ірі шығармасы болып қалды.

6 қаңтар

ҚАНАТ АЙТБАЕВ
туғанына 55жыл (1971)

Ақтөбе облысы Мұғалжар ауданының Жұрын совхозында дүниеге келген. Патриоттық «Ақ тілек», «Астана вальсі», «Ақтөбем – алтын ән қалам», лирикалық стильдегі «Келмедің», «Ақ жүрек анама», «Балапаным», «Қыз мұңы», «Қос жүрек» секілді, т.б. 30-ға тарта әндердің авторы. 2005 жылы облыс әкімі сыйлығының, 2006 жылы «ҚР мәдениет қайраткері» атағының иегері. Республикаға танымал әнші, композитор, продюсер.

7 қаңтар

ТАЛҒАТ МҰСАБАЕВ
туғанына 75 жыл (1951)

Талғат Амангелдіұлы Мұсабаев 1951 жылы 7 қаңтарда Алматы облысы Жамбыл ауданында дүниеге келген. Рига азаматтық авиация инженерлері институтын және Ақтөбе жоғары ұшқыштар училищесін бітірген.

Қазақстан Республикасының және Ресей Федерациясының ұшқыш-ғарышкері, Қазақстан Республикасының Халық қаһарманы және Ресей Федерациясының Батыры, авиация генерал-лейтенанты, гимнастикадан және ұшақ спортынан КСРО спорт шебері, КСРО чемпионы, техника ғылымының докторы, «Экология» Қазақстан халық академиясының академигі. Қазақстан Республикасы, Ресей Федерациясы, Америка Құрама Штаттары облыстарының, қалаларының, аудандарының Құрметті азаматы.

1987 жылдан АН-2 ұшағының 2-ұшқышы, командирі, 1989 жылы Ульяновск қаласындағы ұшқыштар, диспетчерлер және инженер-техник кадрлар дайындау орталығын бітіріп, Алматы біріккен авиаотрядының 1-ұшу отрядында ТУ-134 ұшағының 2-ұшқышы болды. 1990 жылы Ю.А.Гагарин атындағы ғарышкерлер дайындау орталығында ғарышқа ұшу дайындығына кіріскен.

1991 жылы оған «Ғарышкер-сынақшы» санаты берілген. 1994 жылғы маусымның 1-інен қарашаның 4-не дейін «Союз-ТМ» ғарыш кемесінің борт-инженері ретінде ғарышта болып, 2 рет ашық ғарыш кеңістігіне шықты. Ұшу кезінде қазақстандық ғылыми-зерттеулердің 2-бағдарламасын орындады. 25-негізгі экспедиция бағдарламасы бойынша 1998 жылы қаңтардың 29-ы мен тамыздың 25-і аралығында «Союз-ТМ-27» және «Мир» ғарыш кемелерінің командирі ретінде ғарышта болды. Ұшу кезінде 5 рет ашық ғарыш кеңістігіне шықты.

Бұл сапар барысында ғылыми-зерттеулер мен эксперименттердің 3-бағдарламасы орындалды. 2001 жылғы сәуірдің 28-і мен маусымның 6-ы аралығында «Союз-ТМ-32» ғарыш кемесімен Халықаралық ғарыштық стансасына барған бірінші экспедицияның экипаж командирі міндетін атқарды. Бұл ұшу кезінде ғылыми-зерттеулер мен эксперименттердің 4-бағдарламасы орындалды. 2003-2005 жылдары – Ю.А.Гагарин атындағы Ғарышкерлер дайындау орталығының топ командирі. 2005-2007 жылдары - «Бәйтерек» Қазақстан-Ресей бірлескен кәсіпорны» акционерлік қоғамының бас директоры. 2007 жылы 11 ақпаннан 11 сәуірге дейін Қазақстанның әуе-ғарыш агенттігінің директоры қызметтерін атқарған. 2007 жылдың 11 сәуірінен – Қазақстан Республикасы Ұлттық ғарыш агенттігінің төрағасы қызметін атқарды.

2014 жылдың 14 тамызынан бастап ҚР Инвестициялар және даму министрлігінің Аэроғарыш комитетінің төрағасы. І дәрежелі «Барыс», Отан, Халықтар достығы, Австрияның «Күміс Қыран», Ресейдің «1 дәрежелі Ұлы Петр» ордендерімен, көптеген медальдармен, Қазақ КСР Жоғарғы Кеңесінің Құрмет грамотасымен марапатталған.

11 қаңтар

ЖҰБАНАЗАР АСАНОВ
туғанына 75 жыл (1951)

Жұбаназар Асанов 1951 жылы Шалқар ауданының Қопасор елді-мекенінде дүниеге келген. 1967 жылы Шалқар қаласындағы қазақ орта мектебін бітірген. Ақтөбе мемлекеттік педагогикалық институтының физика-математика, қазақ филологиясы факультеттерін тәмамдаған. 1980-84 жылдары Қазақ КСР Ғылым Академиясында, 1984-90 жылдары Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университетінде ғылыми қызметкер, аға ғылыми қызметкер болды. 2002 жылы филология ғылымдарының кандидаты дәрежесіне «Ырғыз, Шалқар өңірі ақындарының мұрасы» тақырыбымен диссертация қорғады. 1999-2004ж.ж. Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе мемлекеттік университетінде, 2004 жылдан бастап Ақтөбе мемлекеттік педагогикалық институтында аға оқытушы, доцент, қазақ әдебиеті кафедрасының, Аймақтық әдебиеттану зертханасының меңгерушісі т.б. қызметтер атқарып келеді. 100-ден астам ғылыми еңбектің авторы. Көркем шығармалары, драматург А.Өтәлиевпен бірігіп жазған «Мөңке би» атты екі бөлімді трагедиясы «Жұлдыз» журналында жарияланды.

9 ақпан

МҰҚАҒАЛИ МАҚАТАЕВ
туғанына 95 жыл (1931-1976)

Мақатаев Мұқағали Сүлейменұлы (1931 жылы дүниеге келіп, 1976 жылы дүниеден өткен. Шын аты Мұхаммедқали) – қазақтың лирик ақыны, мұзбалақ ақын, өз заманында лайық бағасын ала алмаса да өзінен кейінгілер үшін мәртебесі биік ақиық ақын.

Ол 1931 жылы 9 ақпанда Алматы облысы, қазіргі Райымбек (бұрынғы Нарынқол) ауданының Қарасаз ауылында дүниеге келген. Алайда, құжаттар бойынша ақынның туған күні ақпанның 9 жұлдызында тойланады. Бұған тиісті ақынның анасы Нағиман апа былай деген: «Мұқағалиім 1931 жылы наурыз айының 8-де дүниеге келген болатын.

Жаңылысуым мүмкін емес. Себебі балам мынау фәнидің есігін ашқаннан біраз уақыт кейін Наурыз тойы болады, наурыз көже жасаймыз деп күтіп отырғанбыз».

Аз ғұмыры ішінде бірнеше лирикалық жыр жинағы мен дастандарын ұсынған. Жыр аудармасы саласында Шекспирдің сонеттерін, Дантенің «Құдіретті комедиясын» қазақшалады. Ақынның «Саржайлау», «Сөнбейді әже, шырағың», «Кел, еркем, Алатауыңа» өлеңдеріне сазгер Н.Тілендиев ән шығарған. Ол 1976 жылдың 27 наурызында Алматыда дүниеден өткен.

12 ақпан

САРА НАЗАРБАЕВА
туғанына 85 жыл (1941)

Сара Алпысқызы Назарбаева (туған тегі — Қонақаева; 12 ақпан 1941 жыл, Қызылжар, Бұқар жырау ауданы, Қарағанды облысы) — қазақстандық қоғам қайраткері, Қазақстанның тұңғыш президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың әйелі, Қазақстанның тұңғыш бірінші ханымы. Білімі жоғары, мамандығы инженер-экономист. Арғын тайпасының Қуандық руының Мұрат бөлімінен шыққан.

Сара Алпысқызы «Бөбек» қайырымдылық қорының негізін қалаушы. Қор көмекке зәру панасыз балаларды өз қамқорлығына алып, өскелең ұрпақтың рухани-адамгершілік тұрғысына білім алып, тәрбиеленуіне мән береді. Қазақстанның бірінші ханымының бастамасымен елімізде жетім балаларды қорғау туралы Заң қабылданды. Осының нәтижесінде республиканың барлық өңірінде жетім балалар үшін отбасылық үлгідегі балалар қалашықтары құрылып, «Үміт», жасөскіндер үйлері ашылды.

Президент зайыбы «Өзінді өзің таны» атты балаларға рухани-адамгершілік білім беру және тәрбие беру идеясының авторы болып табылады.

Салық Зиманұлы Зиманов 1921 жылы 19 – ақпанда Гурьев (қазіргі Атырау) қаласында туған, сонда 1938 жылы Жамбыл атындағы орта мектепті бітіріп, Форт-Шевченко қаласындағы қазақ орта мектебінде математика мен физика мұғалімі болып жұмыс жасады, сол жерде бір жылдан кейін әскерге шақырылып, Грузияда әскери борышын өтеп, соғысқа қатысты. 1941 жылдың қыркүйегінен Салық Зиманұлы оңтүстік және солтүстік Қапқаз, Степной, Воронеж, 2-украина және 2-белорус майдандарында соғысқа қатысты. Әскери жолдастарымен Бугтан, Днепрден, Одерден өтті.

1943 жылдың желтоқсанынан соғыстың соңына дейін 5-танк армиясында 8-механикалық корпуста болды. Соғыстың басында дивизион командирі, содан кейін 615-минометтық полктың саптық бөлімі командирінің орынбасары, ал, соғыстың соңғы айларында 66-механикалық бригаданың артиллерия бойынша командирінің орынбасары болды. Төрт рет жараланған ол соғысты Германияда Эльба өзенінде аяқтады. Соғыс аяқталғаннан кейін бір жылдан соң С.Зиманов артиллериялық полк штабының бастығы бола тұра әскерден қайтты. Әскери зор еңбектері үшін Ұлы Отан соғысының

I дәрежелі орденімен, «Қызыл Жұлдыз» орденімен, «Қапқазды қорғауға қатысқаны үшін», «Кенигсбергті алудағы ерлігі үшін» және т.б. медальдарымен марапатталған.

Салық Зиманұлын Қазақстанның жоғары заң және құқықтық ғылымының патриархы деп атайды. Өткен ғасырдың 50-60-жылдары ол кеңестік дәуірге дейінгі Қазақстанның негізгі саяси және құқықтық тарихына арналған ірі зерттеулер жүргізді.

Бексұлтан Нұржекеев - 1941 жылы 22 ақпанда бұрынғы Талдықорған облысының Жаркент ауданында туған. Орта мектепті бітірген соң, екі жыл «Көктал» қой кеңшарында жұмысшы болып істеген. 1965 жылы Қазақ мемлекеттік университетінің филология факультетін бітірген. 1965 – 68 жж. Талдықорған облысының Панфилов ауданына қарасты Үшарал орта мектебінде мұғалім, оқу ісінің меңгерушісі, 1968 – 69 жж. Панфилов аудандық комсомол комитетінің екінші, бірінші хатшысы, 1969 – 72 жж. Қазақстан ЛКЖО Орталық Комитетінің нұсқаушысы қызметтерін атқарған. 1972 жылы «Жалын» альманахы проза бөлімінің меңгерушісі, 1973 – 76 жж. «Жұлдыз» журналының бөлім меңгерушісі болды. 1976 – 79 жж. «Жалын» баспасы бас редакторының орынбасары, бас редакторы, 1989 – 92 жж. «Парасат» журналының бас редакторы болды. 1992 жылдан «Жалын» баспасының директоры.

Алғашқы повесі 1968 жылы «Кінәлі махаббат» деген атпен «Жұлдыз» журналында, «Бір өкініш, бір үміт», «Жау жағадан алғанда» т.б. көптеген кітабы шықты. «Өзендер өрнектеген өлке» атты тарихи-этнографиялық эссесі жарық көрді.

Жазушының шығармашылық жетістіктері туралы әр кезде Қазақстан Мемлекеттік сыйлығының лауреаттары, сыншы Мұхаметжан Қаратаев, жазушы Оралхан Бөкей, ғалым-жазушы Акселеу Сейдімбек, жазушы-драматург Дулат Исабеков, сондай-ақ сыншылар Х.Әдібаев, Ж.Дәдебаев; Т. Сыдықов, А.Ісмақова, Г.Пірәлиева, С.Жұмабеков, Ә.Меңдеке тағы басқалар жоғары баға бере отырып жазды.

Жазушының жекелеген шығармалары ұйғыр, татар, эстон, өзбек, саха тілдеріне аударылса, орыс тілінде «В ожидании» романы, ағылшын тілінде «Күтумен кешкен ғұмыр» романы, «Шыңғысхан – қазақ жауынгері» және «Кінәлі махаббат» шығармалары жеке-жеке кітап болып шықты. Қытайда «Темір қақпан» деген әңгімелері мен повестері жарық көрді.

«Бір өкініш, бір үміт» түрік тіліне аударылып, кітап болып шықты.

Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері, «Парасат», «Құрмет» ордендерімен және бірнеше медаль-дармен марапатталған. Халықаралық «Алаш» әдеби және Мұқағали Мақатаев атындағы сыйлықтың иегері. Алматы облысының және Панфилов ауданының Құрметті азаматы. «Ай, дүние-ай!» атты романы үшін 2016 жылы ҚР Мемлекеттік сыйлығының лауреаты атанды. Қазақстанның Құрметті жазушысы (2019).

Шығармалары: Күй толғақ. Әңгімелер мен повестер. А., «Жазушы», 1972; Күтумен өткен ғұмыр. Әңгімелер мен повестер. А., «Жазушы», 1974; Бір ғана махаббат. Әңгімелер мен повестер. А., «Жазушы», 1982; Өзендер өрнектеген өлке. Тарихи-этнографиялық эссе. А., «Жалын», 1984; В ожиданий. Роман. А., «Жалын», 1985; Ерлі-зайыптылар. Роман. А., «Жазушы», 1987; Жау жағадан алғанда. Роман. А., «Жалын», 1993; Әйел жолы – жіңішке. Әңгімелер мен повестер. Роман. «Жалын», 1998; Ой ұшқын. А., 2003. «Өзендер өрнектеген өлке»; 13 томдық шығармалар жинағы(2014); «Әй, дүние-ай!» романы (2015).

28 ақпан

ЖАМБЫЛ ЖАБАЕВ
туғанына 180 жыл (1846-1945)

Жамбыл Жабайұлы – қазақ халық поэзиясының әйгілі тұлғасы, өлең сөздің дүлдүлі, жырау, жыршы. Туған жері – Жамбыл облысындағы Жамбыл тауының етегі. Топырақ бұйырған жері – Алматы облысының Ұзынағаш елді мекені. Шыққан тегі – Ұлы жүз Шапырашты тайпасының ішіндегі Екей руы.

Жамбылдың өсіп-өнген топырағында ән-күй, ақындық – жыраулық өнер айрықша биікке көтерілген. Өнер бесігінде тербеліп өскен Жамбылдың ақындық дарыны жас кезінен ақ таныла бастаған. Ол бозбала шағының өзінде ақ өскен ортасын ән мен жырға кенелтіп үлгерген.

Осы кезде өрттей жалындап, жұрт аузына іліккен жас Жамбыл Жетісудың дүлдүл ақыны Сүйінбайға жолығып, оның арқалы өнеріне құныға ден қойып батасын алады.

Мұнан әрі жал-құйрығы сүзілген жүйріктей арындап, сол кездегі Айкүміс, Бақтыбай, Сары, Сарбас, Досмағанбет, Шашубай, Құланаян Құлманбет сияқты ақындықтың жылжыған жорға, жылмиған жүйріктерімен айтысқа түскен Жамбыл ұдайы шоқтығын асырып отырған. Бұлар ғана емес қырғыздың Балық, Тыныбек, Қалығұл, Найманбай, Қатаған, Арыстанбек, Сағымбек сияқты ақын-жырау, манасшылармен өнер өрелестіріп, қырғыздың көл-көсір поэзиясынан тағылым алады, ақындық өнерін одан әрі шыңдай түседі. Жамбыл енді ақындық суырыпсалмалық өнеріне қоса «Көрғұлы», «Шаһмардан» сияқты жыр-дастандарды апталап-айлап жырлап, ақындық жыраулық өнерін соны қырымен таныта бастайды.

Жамбылдың ақын-жырау ретінде қалыптаса бастаған кезі Ресей отаршылдары – бір жағынан, Қоқан хандығы – екінші жағынан, жергілікті жандайшаптар - үшінші жағынан қазақ халқын әлеуметтік саяси қыспаққа алған шақ еді. Жаны сергек, санасы өрелі Жамбыл өзінің «Шағым», «Жылқышы», «Шәбденге», «Сәт сайланарда», «Өстепкеде», «Патша әмәре тарылды», «Зілді бұйрық» сияқты өлеңдерінде елдің әлеуметтік саяси өмірін ақындық шыншылдықпен азаматтық жауапкершілікпен бедерлейді. Жамбыл Қазан төңкерісінен кейінгі елдің саяси-әлеуметтік өміріндегі тарихи өзгерістерге үлкен үмітпен ден қояды. Оның «Туған елім» атты толғауы 1936 жылы жарық көріп, онан соң орыс тіліне аударылған нұсқасы «Правда» газетінде жарияланып, қарт ақынның даңқы бүкіл әлемге жайылды. Халқына қадірі артып, даңқы өрлеген Жамбыл, шабыт тұғырына қонған Алатаудың ақ иық қыранындай, жыр нөсерін селдетеді. Оның 1936-1945 жылдар аралығында шығарған жырлары 13 мың тармақтан асады екен. Ол ел өміріндегі табыс пен жаңғыруларды, жеңіс пен ерлік істерді ерекше шабытпен жырлайды. Шағын жыр-толғаулар ғана емес, оның қарт көкірегінен «Өтеген батыр», «Сұраншы батыр» сияқты эпикалық туындылар қайта жаңғырып ақтарылады.

Оның сөздері ұранға айналып, өзі халық поэзиясының атасы аталды. Жамбыл – ізгілік жолындағы азатшыл азаматты нәсіліне, ұлтына бөлмеген шын мәніндегі интернационалист ақын. «Жамбыл жырлары теңіз түбінде шашылып жатқан маржан секілді. Оны жинап алып халқының қолына беру – біздің әрқайсымыздың азаматтық борышымыз» - деген еді Сәкен Сейфуллин.

Жамбыл – жырдың толассыз бұлағы, өшпес өнегесі, тозбайтын асылы. Ол жасампаз ұрпақпен сырласындай, қимасындай мәңгі бірге жасай береді.

Жамбылдың қанатты шабытпен дүниеге келген шығармалары әлемнің ондаған тіліне аударылып дүние жүзіне тарады. Жамбыл көзінің тірісінде ақ КСРО Мемлекеттік сыйлығының лауреаты атағын алып, өзінің де, халқының да даңқын дүйім дүниеге паш етті. Жамбыл бейнесі қазақ өнерінің барлық түрінде, барша жанрында шабытпен бедерленіп, ұлттың рухы биік ұлы тұлғасы екенін әйгіледі.

12 наурыз

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
ҰЛТТЫҚ КІТАПХАНАСЫНЫҢ
құрылғанына 95 жыл (1931)**

Қазақстан Республикасының Ұлттық кітапханасы 1931 жылы 12 наурызда құрылған. 1931 жылдың 5 мамырынан оқырмандарға қызмет көрсете бастады. Кітапхананың алғашқы директоры – көрнекті мемлекет және қоғам қайраткері Ораз Жандосов. Ол кітапхана қызметінің негізгі міндеті ретінде «Қазақстандағы барлық баспа басылымдарын жинақтау» туралы мәселе көтерді. Кітапхана осы уақыттан бастап бүгінгі күнге дейін қазақ халқының және Қазақстан халықтарының жазба мәдениетін жинақтап, сақтаушы мемлекеттік ұлттық кітап қоймасы қызметін атқарып келеді. Кітапханаға 1991 жылдың 9 желтоқсанында «Ұлттық кітапхана» дәрежесі берілді.

Жыл сайын 1 млннан астам оқырман келіп, 2млн данаға жуық кітап оқылады. Оларға 1,5 мың орындық 14 оқу залы қызмет көрсетеді. ҚР Ұлттық кітапханасы халықаралық кеңістікте әлемдегі ірі кітапханалардың бірі ретінде танымал. Кітапхана ғимараты 1971 жылы арнайы жобамен салынған. Алматы қаласындағы отандық сәулет өнерінің озық үлгілерінің бірі ретінде мемлекеттік маңызы бар тарихи және мәдени ескерткіштердің мемлекеттік тізіміне енгізілген.

Кітап қоры 6,9 млн. Астам сақтау бірлігінен тұрады. Оқырмандардың жыл сайынғы келім саны – 1 млн. Астам, кітап берілімі – 2 млн. Данаға жуық. Оларға 1,5 мың орындық арнайы 14 оқу залы қызмет көрсетеді.

Кітапхана сайты www.nlrk.kz кітапханадағы электрондық каталогтарға және ақпараттық ресурстарға қол жеткізу мақсатымен ұйымдастырылған бірыңғай ақпараттық жүйе болып табылады. Веб-сайтқа жыл сайынғы виртуальды келушілер саны – 1,6 млн. астам.

ҚР Ұлттық кітапханасы Кітапханалық қауымдастықтар мен мекемелердің халықаралық федерациясына (IFLA, 1992), Ұлттық кітапханалар директорларының конференциясына (CDNL, 1992) және «Еуразия Кітапханалық Ассамблеясы» коммерциялық емес серіктестігіне (БАЕ, 1993) мүше. 2008 жылдан – IFLA/PAC (Сақтау және консервация) негізгі бағдарламасының аймақтық орталығы болып табылады.

Кітапхананың стратегиялық басымдықтары:

- кітап қорын толықтыру және олардың сақталымын қамтамасыз ету;
- сапалы кітапханалық-ақпараттық қызмет көрсету;
- жаңа ақпараттық технологияларды енгізу және дамыту;
- республикалық және халықаралық кітапханалық-ақпараттық жобаларды іске асыру.

Кітапхана ғимараты 1970 жылы арнайы жобамен салынған. ҚР Мәдениет және спорт министрінің 2015 жылғы 30 наурыздағы №119 бұйрығымен бекітілген Республикалық маңызы бар тарихи және мәдени ескерткіштердің Мемлекеттік тізіміне енгізілген.

Ұзақбай Желдірбайұлы Құлымбетов 1891 жылдың 18 наурызында Ырғыз уезі, Аманкөл болысында қарапайым отбасында дүниеге келген. 1910 жылы Ырғыздың екі сыныптық орыс-қазақ училищесін, 1912 жылы Ақтөбе мұғалімдер семинариясын бітірген соң, Ырғыз, Торғай ауылдарында мұғалімдік қызметте болады. 1919-22 жылдары Ырғыз революциялық комитетінің төрағасы, сол жылы құрылған Ақтөбе губерниясының әлеуметтік қамсыздандыру бөлімін, артынан губерниялық оқу бөлімінің меңгерушісі қызметтерінде болды, губкомның бюро құрамына енгізілді. Ақмола, Павлодар, Шығыс Қазақстан облыстарында облыстық, губерниялық партия комитеттері мен атқару комитеттерінің төрағасы болған. 1923 жылы Ақмола губерниялық атқару комитетінің төрағасы болған.

1925-37 жылдары Қазақ АССР Халық шаруашылығы кеңесінің төрағасы, Қазақ Өлкелік ішкі және сыртқы сауда халық комиссары, мемлекеттік Жоспарлау комиссиясының төрағасы, Қазақ Өлкелік Орталық Атқару Комитетінің (КазЦИК) Төрағасы қызметтерінде болған. Республикадағы өнеркәсіптің қалыптасуына, Түркісіб сияқты теміржол құрылысының салынуына, Қызылорда, Алматы қалаларының астана болып қалыптасуына тікелей басшылық жасаған. Ұ.Құлымбетовтың кезінде Қазақ автономиялық республикасы Одақтың республика мәртебесін алды. Қазақ ССР конституциясы бекітілді.

Ұ.Құлымбетов "Карлаг", "Алжир" сияқты өлім лагерьлерінің Қазақстан жеріне қоныс тепкендігіне қарсы болады. Бірақ, бұл тұста күш НКВД жағында еді, олардың ақ дегені алғыс, қара дегені қарғыс болатын".

1937-1938 жылдардың зобалаңы қазақтың талай боздақтарының ғұмырын қиды. Ұзақбай Құлымбетов 1937 жылы қыркүйекте 19 наркоммен бірге қамауға алынып, 1938 жылдың 22 наурызында (47 жасында) «халық жауы» деген жалған жаламен атылды.

Сүйегінің қайда қалғаны белгісіз. Кейіннен жазық жаланың құрбаны болғаннан кейін «АЛЖИР»-де жұбайы Әйіш Құлымбетова 8 жыл отырды.

Ұзақбай Құлымбетов 1958 жылы ақталды. Ұрпақтары 20 жыл бойы «халық жауының» балалары болып елімізден жырақта жүрді.

22 наурыз

«ЖАС АЛАШ» газетінің алғашқы саны 105 жыл бұрын жарық көрді (1921)

«Жас Алаш» — жастарға арналған ең байырғы және беделді республикалық басылым. Алғашқы саны 1921 жылы 22 наурызда Ташкент қаласында жарық көрді. Ұйымдастырушысы әрі тұңғыш редакторы Ұ.Мұратбаев, жауапты хатшысы І.Жансүгіров болды.

Сол кездегі қаржы тапшылығына, т.б. себептерге байланысты басылым —Жас қайрат (1925), —Ертең, —Жас қазақ (1923) газеттері және осы аттас журнал түрінде шығып тұрды. Газеттің жабылып қалмауын ойлаған С.Садуақасов, А.Байтұрсынов, Б.Майлин, С.Сейфуллин, М.Әуезов, Ж.Аймауытовтар —Еңбекші қазақтың бір бетін —Лениншіл жас деген атпен де шығарған. Газет 1927 жылы 22 қыркүйектен —Лениншіл жас деген атпен шыға бастады. Бұл басылым қай кезде де қазақ жастарының азамат болып қалыптасуына үлкен еңбек сіңірді. Қазақстан өз алдына тәуелсіз мемлекет болғаннан кейін газетке —Жас алаш атауы қайтарылды.

2000 жылы ұлттық баспасөз клубы, Қазақстан баспасөз клубы, —Алтын жұлдыз орталығымен бірігіп өткізген дәстүрлі —Алтын жұлдыз бәйгесінде —Жас Алаш жылдың ең үздік газеті атанып, —Алтын жұлдыз белгісімен, газеттің бас редакторы Нұртөре Жүсіп мемлекеттік тіл мен ұлттық дәстүрді дамытуға сіңірген еңбегі үшін жылдың таңдаулы —Алтын адам сыйлығымен марапатталды. —Студент, —Руханият, —Алдаспан, —Мыңнан бір мезет, —Ақ отау, т.б. қосымшалары бар. Жалпыұлттық қазақ басылымы. О баста негізінен жастарға бағдарланғанымен, «Жас Алаш» — үлкен-кіші үзбей оқитын дәстүрлі әрі жаңаша басылым.

Сонымен бірге ол — Қазақстандағы белгілі де беделді журналистика кадрларын тәрбиелеп шығарған ұстахана іспетті. Қазақ әдебиеті мен мәдениетінің, журналистикасы мен публицистикасының небір майталмандары жұмыстарын алғаш рет осы қарашаңырақтан бастаған.

Бүгін де бұл басылымнан тұрмыс-тіршілігіміздің сан-саласын қамтыған өткір де өзекті дүниелерді оқуға болады. «Жас Алашта» күнделікті жаңалықтармен қатар, саясат пен экономика, әдебиет пен мәдениет, өндіріс пен экология, қылмыс және заң, қаржы және басқару жүйесі, маркетинг пен менеджмент, білім беру мен денсаулық сақтау, өнер мен өзге де тақырыптарды қамтыған мақалалар тұрақты жарияланады. «Студент», «Ырғақ», «Мыңнан бір мезет», «Отбасы» атты қосымшалары бар. Еліміздің түкпір-түкпірінен келетін оқырман хаттары «Мақатаев-22» бетінде жарияланатын болса, әр саланың қайраткер тұлғалары мен сарапшы мамандардың сұхбаты «Ашық әңгіме», «Екеуара әңгіме» айдарларымен беріліп тұрды.

«Жас Алаштың» өзіне тән ең бірінші сипаты — оның өткірлігі мен турашылдығы, жаңашылдығы мен тапқырлығы. Ақпаратты мейлінше объективті беруі және мәселелерге жаңаша көзқараспен келіп, терең сараптауы «Жас Алашты» ақпараттық кеңістіктегі беделді басылымға айналдырып, кәсіби газет деңгейіне көтерді. «Әлеуметтік технологиялар орталығы» жүргізген маркетингтік зерттеулердің нәтижесіне сүйенсек, «Жас Алаш» — 15 жастағы жасөспірімдерден бастап, алпыстан асқан ақсақалдарға дейінгі аралықтағылардың сұранысына ие, беделді әрі жаңашыл басылым.

Басылымның негізгі оқырмандары — жоғары білімді азаматтар, жоғары оқу орындарының студенттері, әр деңгейдегі мемлекеттік басқару органдарының басшылары мен қызметкерлері, зиялы қауым өкілдері мен қарапайым ауыл тұрғындары.

24 наурыз

КЕҢЕСБАЙ МҰСАЕВ
туғанына 95 жыл (1931-2020)

Кеңесбай Мұсаев Түркістан облысына қарасты Созақ ауданының туған. Мәскеуде жарты ғасырға жуық жемісті еңбек етіп, 320-дан астам ғылыми еңбек жариялады. Оның ішінде түркология мәселелеріне арналған 14 кітаптың авторы, «Парасат» орденінің иегері.

2004 жылы Ресей Федерациясының ғылымға еңбегі сіңген қайраткері атағы берілген.

Сонымен қатар ол «Түрік тілі» қоғамының құрметті мүшесі және Мәскеудегі «Қазақ тілі» қоғамының құрметті төрағасы.

Танымал түрколог, Ұлттық Ғылым академиясының академигі, профессор Кеңесбай Мұсаев 89 жасында дүниеден озды.

1 сәуір

МӘРЗИЯ ЖАҚСЫҒАРИНА
туғанына 65 жыл (1961)

1961 жылы 1 сәуірде Ақтөбе облысы Мәртөк ауданы Шайда ауылында туған. Суретші, график, экслибрист. Қазақстан Суретшілер одағының мүшесі. Мәдениеттану кандидаты, PhD, өнертану профессоры. Ақтөбе мәдени-ағарту училищесін, Абай атындағы Қазақ педагогикалық институтын бітірген. Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе мемлекеттік университетінде көркемөнер кафедрасының оқытушысы, дизайн кафедрасының доценті, Қазақ-орыс халықаралық университетінде профессор болды. 300-ге жуық экслибристік туындылары, соның ішінде «Қазақ елі», «Қазақстанның зергерлік әшекейлері», «Абай-150 жыл», «Ұлы жеңіске -50 жыл», «Мұхтар Әуезов – 100 жыл», «Құдайберген Жұбанов – 100 жыл», «Экзюпериана», «Пушкиниана», «Архитектура», т.б. сериялары бар.

Экслибрис және графика бойынша өткізілген 80-нен астам халықаралық көрмеге қатысқан, оның он шақтысы Қазақстанда, Ресейде және Польшада өткізілген жеке төл шығармаларының көрмесі. Суретші линогравюра, акварель, офорт, портрет, натюрморт, табиғат көріністерін салумен айналысады.

Туындылары Аргентинаның, Бельгияның, Италияның, Польшаның, Ресейдің, Францияның мұражайларында, Қазақтың Ә.Қастеев атындағы мемлекеттік көркемөнер мұражайында, Ақтөбе тарихи-өлкетану мұражайында, Мәскеу экслибрис мұражайында сақтаулы. Графика мен экслибристикаға арналған 50-ден астам ғылыми мақаланың авторы. Есімі 2013 жылы әлемдік «Современные мировые художники экслибриса» энциклопедиясының екінші томына енгізіліп, мұқабасына М.Жақсығаринаның бір туындысы салынды.

Суретшінің экслибрисі Польша нумизматтары үшін 50 мың данамен шығарылған ұлттық валюта 50 злотыйлық банкнотқа пайдаланылды. III халықаралық «Варсавиана» экслибристер көрмесінің (Польша), V Бүкілодақтық экслибристер конкурсының (Ресей) лауреаты, бұдан басқа да көптеген халықаралық конкурстардың дипломанты. «Ерен еңбегі үшін», «Қазақстан Республикасы Тәуелсіздігіне 10 жыл» медальдарымен марапатталған. Ақтөбе қаласының Құрметті азаматы. Ақтөбе облысының «Жыл адамы – 2003».

5 сәуір

ӨМІРЗАҚ АЙТБАЕВ **туғанына 90 жыл (1963-2020)**

Өмірзақ Айтбаев 1936 жылы 5 сәуір күні Оңтүстік Қазақстан облысының Түркістан ауданында дүниеге келген. Филология ғылымының докторы, профессор, Қазақстан Республикасы Ғылым академиясының корреспондент-мүшесі, Қазақстан Республикасының Әлеуметтік ғылымдар академиясының академигі.

1959-1962 жылдары - «Социалистік Қазақстан» газетінің әдеби қызметкері. 1962-1999 жылдары - Қазақстан Ғылым академиясы Тіл білімі институтының кіші, аға ғылыми қызметкер, бөлім меңгерушісі, аға, бас ғылыми қызметкер. 1995-1996 жылдары - Қазақ мемлекеттік қыздар педагогика институтының профессоры. 1997-1998 жылдары - Қ.А.Яссауи Халықаралық қазақ-түрік университетінің профессоры.

1999 жылдан - «Қайнар» университетінің қазақ тілі және әдебиет факультетінің, филология факультетінің деканы, Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігі Тіл білімі институтының Терминологиялық орталықтың директоры қызметтерін атқарған.

1989 жылдан - «Қазақ тілі» халықаралық қоғамның вице-президенті, 1996 жылдан - бірінші президенті, 2004 жылдан - президенті.

«Құрмет», «Парасат» ордендерімен марапатталған.

"2020 жылы 9 қаңтарда таңертең Алматыда асқар тау ғалым, ҚР Ұлттық ғылым академиясының академигі, филология ғылымдарының докторы, профессор Өмірзақ Айтбайұлы Айтбаев дүниеден өтті.

5 сәуір

АЖАР ЖУБАНОВА туғанына 85 жыл (1941)

Ажар Ахметқызы Жұбанова 1941 жылы 5 сәуірде Алматы қаласында дүниеге келді. 1964 жылы Мәскеу мемлекеттік университетін бітірген. «Управление ростом и метоболической активностью иммобилизованных клеток микроорганизмов» деген тақырыпта доктокторлық диссертация қорғағап 1996 жылы Биология ғылымдарының докторы, професор атағын алды.

1964–1966 жылдары ҚазМУ-да (қазіргі ҚазҰУ) аға лаборант. 1966–1975 жылдары Қазақ онкология және радиология ғылыми-зерттеу институтында кіші ғылыми қызметкер. 1975–1986 жылдары Алматы зоотехнология-малдәрігерлік институтында (қазіргі Қазақ ұлттық аграрлық университеті) ассистент, аға оқытушы, доцент, професор. 1996–2000 жылдары ҚазҰУ-да ғылыми кеңестің ғалым-хатшысы. 2000–2002 жылдары декан болды. 2002 жылдан кафедра меңгерушісі қызметін атқарады. 150-ден астам ғылыми жарияланымның авторы.

Қазақ қыздарының арасында ерлігімен, өнерімен даңқы шыққан қыздары аз болмаған. Солардың ішінде ақын Зияш Қалауованың орны ерекше. Зияш Қалауова 1921 жылы қазіргі Оңтүстік Қазақстан облысының Түркістан ауданына қарасты Ащысай кенішінде дүниеге келген. Бала күнінен ақындыққа жаны жақын болған Зияш Қалауова 1932 жылы Шәуілдір ауданындағы бұрынғы «Кеңес» колхозының жеті жылдық мектебіне оқуға барады. Мектепте оқып жүріп, 13 жасар ақын қыз 1934 жылы Қазақстан Жазушыларының I съезіне қатысады. Өз заманында бұл жағдай елді елең еткізген оқиға болатын. Алматыда 1939 жылы өткен Қазақстан Жазушыларының II съезінің делегаты болып сайланып, тағы да зиялы қауымның назарына іліккен еді. Осы съезден соң Зияш Қалауова 17 жасында Қазақстан Жазушылар Одағына мүше болып қабылданады. Ақындықты жанына серік еткен Зияш Қалауова өмірде ұстаздық жолды таңдады. Түргендегі мұғалімдер курсына оқып, жоғары білімін Абай атындағы педагогикалық институтта жалғастырды. Еңбек жолын Ұйғыр ауданындағы Ақсу мектебінде мұғалім болып бастаған. Небәрі 31 жыл өмір сүрген ақын артына мол мұра қалдырды. Оның «Шолпан», «Кавказ шыңында», «Бейбітшілікті сүйеміз», «Алғыс» атты жыр жинақтары соғыстан қалжыраған халықтың рухын көтеруге өз үлесін қосты. Ақынның мұралары туралы бірнеше естеліктер қалдырған Мәриям Хакімжанова болатын. Қазақ әйелдерінің шығармашылығын зерттеген Мәриям Хакімжанованың айтуы бойынша жазып алынған қаламгер Мағира Қожахметованың еңбектерінде бұл туралы көп жазылды.

«Мен Зияшпен 1939 жылы таныстым. Сол жылы Қазақстан жазушыларының II съезі болды. Жас ақын қыз сол съезге делегат болып, Алматыға келді. Ол кезде мен Жазушылар одағында қызмет істейтін едім. Сол күннен бастап апалы-сіңлілі болып кеттік. Зияштың маған ұнағаны балалық, адал мінездері мен бауырмалдығы, батылдығы мен шыншылдығы болды.

Оның балғын ойынан, жарқын жүзінен, ботаның көзіндей үлкен қара көздерінен қулық-сұмдық сезілмейтін. Ол көргенін де, оқығанын да ұмытпайтын алғыр болатын. Жайдары мінезді, ақкөңіл Зияш баламыздай еркелер еді.

Ақын қызымыздың еркін араласып, еркелей сөйлеп келетін үйлері Әбдіқадыров Қалмақандікі, Әбу Сәрсенбаевтікі, үшінші біздің үй. Зияш осы үш үйдің ортасында үкідей болып жүретін. Жазған жаңа өлеңдерін де алдымен бізге оқитын. Айтқан пікірлерімізді өз ой елегінен саралап өткізіп, дұрыстығына көзі жеткенде ғана қабылдар еді. Көнгісі келмесе, томырайып қалатын, бір-беткей мінезі өзіне жарасып тұратын» деп естелік қалдырған Мәриям Хакімжанова Зияш ақынның 1950 жылдың жазында Бейбітшілікті жақтаушылардың Москвада өткен Бүкілодақтық екінші конференциясына Қазақстаннан З. Қалауова мен Мұқан Иманжанов делегат болып қатысқаны туралы да деректерді қалдырды: «Осы сапардан оралған Зияш өте көңілді, шабытты, сергек келді. Бейбітшілік, достық тақырыбына түйдек-түйдек өлеңдер жазып, бұрқыратып газет-журналдарға жариялап жүрді. Сол өлең-дерінің кейбірі моңғол тіліне де аударылғаны есімде» дейді М.Хакімжанова. Зияш қандай тақырыпқа өлең жазса да, оның еңбектері оқушы қауымға тастай батып, судай сіңіп кететін. Ол халық тілін, халық қалауын, халық ұғымын жақсы білетін. Зияш ақын «Ана болғым келеді» атты өлеңінде:

Ана болғым келеді, ана болғым,
Бөбегі жоқ ананың жүзі солғын.
Нәрестенің иісін аңсағанда,
Күмбірлеген көкірегім шерге толдың.
Ана болғым келеді, бала сүйіп,
Бала десе кетеді кеудем иіп.
Бір перзенттің зар болып іңгәсына,
Қиялыммен күңіреніп, тарттым күйік...
Ана болғым келеді, арманым сол,
Ақ күн туып алдымнан, ашылсын жол.
Ата-ана атансақ бақыттымыз,
Табиғатқа табынып, созамын қол!
Созамын қол! – деп жырлайды.

Әйел адамның бақыты – ана болу. Ақын бұл бақытқа қолы жеткенде өмірмен ерте қош айтысты. Бақыттың дәміне ерні жаңа тигенде бала көтеріп, босанғанда дәрігерлердің салғырттығынан уақтылы бақылаусыз қалып талықсып, 1952 жылы 1 маусымда жарық дүниемен қоштасып кете барған. Қайтыс болғаннан кейін ақынның жырлары мен өмірі туралы Мәриям Хакімжанова, Мағира Қожахметова, Құлбек Ергөбек сынды қаламгерлер оқырмандар арасында насихаттап, бірнеше еңбектер жазды.

Қазіргі уақытта Оңтүстік Қазақстан облысы Отырар ауданындағы Шәуілдір орта мектебі ақын Зияш Қалауованың есімімен аталады.

24 сәуір

ҚАБДЕШ ЖҰМАДІЛОВ туғанына 90 жыл(1936)

Қабдеш Жұмаділов 1936 жылы 24 сәуірде Шыңжаң өлкесінің Тарбағатай аймағы, Малдыбай ауылында дүниеге келген. Ауылда бастауыш білім алып, кейін Шәуешек гимназиясын бітіреді. 1956 жылы Қытай үкіметінің жолдамасымен Алматыға келіп, Қазақ мемлекеттік университетінің филология факультетіне оқуға түсті. Алайда университеттің екінші курсынан кейін екі ел арасындағы саяси жағдайға байланысты кері шақырылып, 1958–1962 жылдар аралығында Қытайда қуғын-сүргінге ұшырады. 1962 жылы империя шекарасын бұзып өткен қазақ көшімен бірге атамекенге қайтып оралып, ҚазМУ-дегі аяқталмай қалған оқуын қайта жалғап, 1965 жылы бітіріп шықты. «Қазақ әдебиеті» газетінде (1965–1967), «Жазушы» баспасында (1967–1976), Мемлекеттік баспалар комитетінде (1976–1981) жауапты қызметтер атқарды. 1981 жылдан бірыңғай шығармашылық жұмыста.

Жазушының әдеби қызметі Шәуешек гимназиясында оқып жүргенде басталған. 1954 жылы «Шыңжаң газетінде» алғашқы өлеңдері жарық көрді. «Жамал» атты тырнақалды әңгімесі 1956 жылы «Шұғыла» журналында басылды.

Жастық шақта жазылған өлеңдері 1967 жылы «Жас дәурен» деген атпен жеке жинақ болып шықты. Осыдан кейін жазушы бірыңғай проза жазуға ойысқан. «Қаздар қайтып барады» атты алғашқы әңгімелер жинағы 1968 жылы, «Көкейкесті» романы 1969 жылы жарық көрді.

Содан бері жазушы қаламынан көптеген әңгіме, хикаяттар, он шақты роман туды. Романдарының дені тарихи тақырыпқа арналған. Оның екі кітаптан тұратын «Соңғы көш» (1974–1981), «Атамекен» (1985), «Тағдыр» (1988) романдары Шыңжаң қазақтарының өмірінен жазылған.

«Соңғы көш» дилогиясына 1983 жылы М.Әуезов атындағы әдеби сыйлық, «Тағдыр» романына 1990 жылы Абай атындағы Мемлекеттік сыйлық берілді.

29 сәуір

АХМЕТ ЖҰБАНОВ **туғанына 120 жыл (1906-1968)**

Жұбанов Ахмет (1906-1968) – қазақ музыкасын зерттеуші көрнекті ғалым, әйгілі композитор, дирижер. Қазақстанның халық артисі (1944), әнертану ғылымының докторы (1943), профессор (1948). Туып өскен жері Алматы қаласы. Жас кезінде ауылдасы Талым күйшіден, ауыл мұғалімі Қ.Ашғалиевтен, әкесі Қуаннан, ағасы Құдайбергеннен тәлім алып, музыка өнеріне ден қояды. Темірде орыс халық аспаптар әуесқойлары оркестріне жетекшілік ететін (П.Черняктан сольфеджио, скрипка, музыка теориясы бойынша) сабақ алады. 1929 жылы Ленинградтың (Петербург) М.И.Глинка атындағы техникумында (А.А.Этигонның скрипка класы бойынша), консерваторияда (профессор Ф.А. Ниманның гобой класы бойынша, кейіннен музыка тарихы мен теориясы факультетінде) оқыған. Композитор ретінде қазақтың музыкалық мәдениетіне өзіндік мелодиялық өрнек қосқан ондаған ән мен күйдің, романстар мен хорлардың, аспаптық симфониялық және вокальдық шығармалардың авторы.

А.Жұбановтың композиторлық шығармаларының көрнектілері Л.Хамидимен бірлесіп жазған «Абай» (1944) және «Төлеген Тоқтаров» (1947) опералары, қызы Ғ. Жұбанова аяқтаған «Құрманғазы» (1970) операсы.

Ахмет Қуанұлы Жұбанов қазақтың музыкалық мәдениетін зерттеп тануда, жорып түсіндіруде және жүйелеп насихаттауда жаңа сапалы биіктен көрініп, кезеңдік мәні бар қажыр қайрат көрсеткен тұлға. Өз кезіндегі музыкалық білім сатыларының бәрінен өткен кемел білім иесі А.Қ.Жұбанов 1933 жылы Алматы музыкалық драма училищесіне ұстаздық қызметке келеді.

Осы кезден бастап өмірінің соңғы күндеріне дейін ол қазақтың музыкалық мәдениеті деген жалпылама ұғымды ұлт болмысындағы нақты категориялық мәні бар рухани құбылысқа айналдыру үшін тыным таппастан жойдасыз еңбек етті. Бұл ретте, Ахмет Қуанұлы адам қабілетінің қандай құдіретті болатынын нақтылы да, нәтижелі істерімен көрсете алды. Алғашқы музыкалық әліппе, қазақ музыкасын зерттейтін ғылыми кабинет, музыкалық сынақ шеберханасы, Ғылым академиясындағы өнертану секторы, М.О.Әуезов атындағы Әдебиет пен өнер институтының музыка бөлімі, Қазақтың халық аспаптары оркестері, Қазақтың мемлекеттік филормониясы, Қазақ консерваториясы, ондағы халық аспаптары кафедрасы, Қазақтың музыкалық театры, қазақ музыкасы туралы оқу құралдары, міне осының бәрінің ұйытқысы А.Қ.Жұбанов болды. Мұның сыртында дирижерлік, ұстаздық, ғылыми зерттеушілік, қоғамдық, әсіресе шығармашылық жұмыстарының өзі сала сала болып, құнарлы арналарға ұласады.

А.Қ. Жұбановтың ғалым, педагог, композитор, орындаушы және ұйымдастырушы ретінде қазақтың музыкалық мәдениетіне сіңірген еңбегі ұлттың мәдени рухани шежіресіндегі ең көрнекті белестердің бірі болып қалады.

6 мамыр

ЖАҚСЫЛЫҚ ҮШКЕМПІРОВ
туғанына 75 жыл (1951-2020)

Жақсылық Әмірәліұлы Үшкемпіров 1951 жылы 6 мамырда Жамбыл облысы, Тегістік ауылында дүниеге келген. Мектеп бітіргеннен кейін зоотехникалық мамандықты қалап, Семейдің мал дәрігерлік институтына оқуға түседі. 1974 жылы институтты тәмамдап, республикамыздың астанасы Алматы қаласына келеді. Мұндағы мақсаты елімізге еңбегі сіңген жаттықтырушы В.А. Писаревтің басшылығымен спорттың күрес түрімен тереңірек айналысу болатын.

1970 жылы жаттықтырушы Рома Хасанович Ильматовтың кеңесі бойынша өзіне таныс емес күрестің жаңа классикалық түрімен айналыса бастады.

Арқадан асырып лақтыру әдісін жақсы меңгереді. Күрес кезінде қарсыласын дәл бағалай біліп, әлсіз жақтарын сезіп, нәтижесінде өз пайдасына шешетін. Ұпайы қанша жоғары болып тұрса да, ойын аяғына шейін жеңудің ыңғайлы жақтарын іздеумен болатын. Бір жылдан кейін 1975 жылы Алматы қаласында өткен алтыншы жазғы халықтар Спартакиадасының Жақсылық үшін маңызы зор болды. Еліміздің ең таңдаулы күрескерлерімен белдесіп бәрін жеңіп шығып, Спартакиада чемпионы болып, өміріндегі алғашқы алтын медалін жеңіп алды. Ж. Үшкемпіров еліміздің чемпионатының жеті дүркін жүлдегері болды.

Осылайша қазақтан шыққан тұңғыш Олимпиада чемпионы болды.

6 мамыр

ІЛИЯ ЖАҚАНОВ
туғанына 90 жыл (1936)

Жақанов Ілия 1936 жылы 6 мамырда Жамбыл облысы, Сарысу ауданы, қазіргі Ақтоғай ауылында туған. Қазақ мемлекеттік университетінің филология факультетін бітірген (1959).

1959–1963 жж. «Қазақстан пионері» («Ұлан») газетінің әдебиет және өнер бөлімінің меңгерушісі, 1963–1984 жж. Қазақ КСР Телевизия және радиохабарын тарату жөніндегі мемлекеттік комитетінің редакторы, аға редакторы, Қазақ радиосы музыка редакциясының бас редакторы қызметін атқарған.

1984 жылдан шығармашылық жұмыста.

«Қайта оралған ән» (1968), «Қош бол, вальс» (1969) повестері шықты. Қазақтың ұлы қобызшысы Ықылас жайлы «Кертолғау» (1989) романы алғаш қырғыз тілінде, кейін қазақ тілінде «Ықылас» (1990) деген атпен жарық көрді. «Екі жирен» (1976), «Бірінші концерт» (1979), «Махаббат вальсі» (1983), «Аққулар қонған айдын көл» (1988) атты деректі әңгімелер, эсселер және новеллалар жинағы, сондайақ «Қарабура» (1977) тарихитанымдық шығармасы, «Сынған қылыш» (1981) атты қырғыз тілінен аударылған (Қасымбеков шығармасы) тарихи романдары шықты. «Біржан сал», «Ақан сері», «Үкілі Ыбырай», «Естай әнші», «Жаяу Мұса», «Мәди», «Майра», «Балуан Шолақ», т.б да салсерілер, Қазақстан композиторлары М.Төлебаев, Л.Хамиди, С.Мұхамеджанов, Қ.Мусин, Б.Байқадамовтардың шығармашылық портреттерін сомдаған шығармалары, «Шоқан және музыка», «Жамбыл және музыка», «Сәкен және музыка» атты телесериалдары бар.

«Қазақ КСРнің еңбек сіңірген мәдениет қызметкері» (1990); «Қырғызстанның еңбек сіңірген мәдениет қайраткері» (1994); Әлеуметтік ғылымдар академиясының құрметті академигі (1997), Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері (1998), Халықаралық Жамбыл атындағы сыйлықтың иегері (1997). «Сырлы жүрек пернесі» атты лирикалық эссе кітабы 2008 жылы «Ұшпақ» баспасынан жарық көрді.

Бәкір Тәжібаев 15 мамырда Ақтөбе облысы, Байғанин ауданы, Ақбұлақ ауылында дүниеге келген. 1941 жылдан бастап Темірдің педагогика училищесінде оқып, кезінде Жұрын аудандық (қазіргі Мұғалжар) газеті редакциясында, аудандық комсомол комитетінде қызмет істеген.

1950 жылы Алматы театр-сурет училищесі жанындағы киноактерлік бөлімді бітіргеннен кейін, бірталай жыл Жамбыл, Шымкент облыстық театрларында актерлікпен шұғылданған.

1958 жылдан Абай атындағы Қазақ опера және балет театрында әдеби бөлімнің меңгерушісі болып істеген. Кейін Алматы облыстық халық шығармашылығы үйінде, Қазақ КСР театр қоғамында жұмыс жасайды, 1974 жылдан бастап тікелей шығармашылық жұмыспен айналысты.

Бірнеше жыр жинақтарының, кең тараған әндер мен ән мәтіндерінің, драмалық шығармалардың авторы. «Жас Дәурен», «Ақбұлақ», «Әппағым-ау, Әппағым», «Гүлсің-ау» әндері бар. Оның өз орындауындағы әндері «Мелодия» фирмасынан күйтабақ болып шыққан. «Қамар сұлу» операсы либреттосының авторы (музыкасын жазған композитор Еркеғали Рахмадиев).

150-дей ән мәтіндерінің авторы. Көптеген әндері әлі күнге дейін сахна төрінде орындалып, халықтың сағынып тыңдайтын әндері. Бірқатар әндері Қытай, Монғолия, Түркия, Ауғанстан, Иран, т.б. елдерде тұратын қазақтар арасында кеңінен тарап, сүйікті әндеріне айналған.

Шығармалары: Қара торғай. Новеллалар. А., «Жазушы», 1967; Біздің Роза. Очерк. А., «Қазақстан», 1969; Сахна жұлдыздары. Портреттер. А., «Жалын», 1977; Балбұлақ. Өлеңдер. А., «Жазушы», 1969; Ән – дәурен. Өлеңдер. А., «Жазушы», 1973; Жүріп келем. Өлеңдер. А., «Жазушы», 1976; Дала жолдары. Өлеңдер. А., «Жазушы», 1980; Жыр – жолаушы. Өлеңдер. А., «Жазушы», 1982; Ақбұлақ. Өлеңдер. А., 1985.

18 мамыр

ОЛЖАС СҮЛЕЙМЕНОВ
туғанына 90 жыл (1936)

Олжас Сүлейменов 1936 жылы 18 мамырда Алматы қаласында дүниеге келген. 1959 жылы ҚазМУ-дің геология факультетін бітірген. М.Горький атындағы Әдебиет институтында оқыған. 1962–1971 жж. «Казахстанская правда» газеті редакциясында бөлім меңгерушісі, «Қазақфильм» киностудиясы сценарийлік-редакциялық алқасының бас редакторы, «Простор» журналының бөлім меңгерушісі, 1971–1981 жж. Қазақстан Жазушылар одағының хатшысы, 1981–1983 жж. Қазақ КСР кинематография жөніндегі мемлекеттік комитетінің төрағасы, 1983–1991 жж. Қазақстан Жазушылар одағы басқармасының бірінші хатшысы, ҚР Жоғарғы Кеңесінің депутаты, «Невада-Семей» қозғалысының төрағасы, 1995 жылдан Қазақстанның Италиядағы төтенше өкілетті елшісі болды. Бүгінде Қазақстанның ЮНЕСКО-дағы төтенше өкілетті елшісі және тұрақты өкілі.

Туындыларын орыс тілінде жазады. Өлеңдері мен поэмаларының алғашқы жинағы – «Арғымақтар» (1961) шыққаннан кейінгі жылдардан бері «Адамға табын, Жер, енді» өлеңдері бүгінгі ТМД елдері халықтарының көптеген тілдеріне, шет ел тілдеріне аударылып, жеке-жеке кітап болып бірнеше рет басылды. Кинодраматургия, әдеби зерттеу саласында да еңбек етіп жүр. Оның жазған сценарийі бойынша «Атамекен», «Көгілдір маршрут», «Қыс – қолайсыз маусым», «М.Әуезов туралы сөз», «Үндістан сазы», «Жастық шақ заставасы», т.б. фильмдер түсірілген. «Аз и Я», «Язык письма» атты тілге қатысты зерттеулері жарық көрді. «Жалынның шалқуы» атты өлеңдер жинағы француз тілінде шықты.

Ядролық сынаққа қарсы «Семей-Невада» қозғалысының, Халық Конгресі партиясының лидері. Қазақ КСР Абай атындағы Мемлекеттік сыйлығының (1967), Қазақстан комсомолы, БЛКЖО сыйлығының (1966) лауреаты. Қазақстанның Халық жазушысы. Қазақстан Меценаттар клубының «Тарлан» сыйлығының (2000) лауреаты.

Еңбек Қызыл Ту, «Құрмет Белгісі», Октябрь Революциясы, I дәрежелі «Барыс» (2001), «Отан» ордендерімен, көптеген медальдармен марапатталған. Азербайжан Республикасының «Шухрат» орденімен, Украинаның «Ярослав Мудрый», Шешен Республикасының, Францияның және Ресейдің «Достық» ордендерімен марапатталған.

Шығармалары:

Арғымақтар. Өлеңдер мен поэмалар. А., ҚМКӘБ, 1961;
Адамға табын, Жер, енді. Поэма. А., ҚМКӘБ, 1961;
Нұрлы түндер. Өлеңдер мен поэма. А., ҚМКӘБ, 1962;
Қылықты түн. Өлеңдер. А., ҚМКӘБ, 1963;
Шапағатты шақ. Өлеңдер. А., ҚМКӘБ, 1964;
Мешін жылы. Өлеңдер. А., «Жазушы», 1967;
Таңдамалы лирика. М., «Молодая гвардия», 1968;
Қыш кітап. Поэмалар. А., «Жазушы», 1969;
Ақ дария аспаны. Өлеңдер мен проза.
Т., Ғафур Ғұлам атындағы көркем әдебиет баспасы, 1970;
Атамекен. Өлеңдер мен поэма (қазақшаға аударған Қ. Мырза Әли). А., «Жазушы», 1972;
Әр күн – арайлы таң. Өлеңдер. М., «Огонек» кітапханасы. 1973;
Жұмыр жұлдыз. Өлеңдер. М., «Советский писатель», 1975;
Қалаулы қайырма. Таңдамалы өлеңдер мен поэмалар.
А., «Жазушы», 1973;
«Аз и Я». Зерттеу кітабы. А., «Жазушы», 1975;
Көңіл көкжиегі. Таңдамалы өлеңдер мен поэмалар.
А., «Жазушы», 1976 (екінші басылымы, 1980);
Жалынның шалқуы. (Трансформация огня).
Өлеңдер мен проза. 1) Париж. «Галлимар»,
Француз тілінде. 1981;
2) А., «Жалын», 1983; 3) Қайта басылымы, 1985;
Әр күн – арайлы таң. Өлеңдер мен поэмалар.
А., «Жазушы», 1986; Асқардан асу. А., «Жазушы» 1987.

Мұхтар Арын 1936 жылы 20 мамырда Алматы облысы Ақсу ауданында дүниеге келген. 1957 жылы Алматы мемлекеттік педагогикалық шет тілдер институтын бітірген. Осы институтта оқытушы, кафедра меңгерушісі, Абай атындағы Қазақ педагогикалық институтының проректоры.

Білім министрлігінің бөлім меңгерушісі қызметтерін атқарды. 1983 жылдан өмірінің соңына дейін Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе университетінің ректоры болды. Оның —Неміс тілінің қысқаша грамматикасы, —Неміс тілі грамматикасы (морфология) оқулықтары тіл білімі ғылымындағы елеулі табыс ретінде бағаланды. Мұхтар Арын ұлт мәдениетін өркендетуге елеулі үлес қосты. 1989 ж. Халықараралық —Қазақ тілі қоғамының құрылуына ұйтқы болды. Ақтөбе облысындағы —Қазақ тілі қоғамының төрағасы болып, ұлт тілінде оқытатын мектептердің ашылуына көп күш-жігер жұмсады.

Оның ұйымдастыруымен —Ақтөбе өңіріндегі білім беру жүйесінің дамуы мұражайы, Абай мұражайы ашылды.

Ол қазақ тіл білімінің тұңғыш профессоры Қ.Жұбановтың 90 жылдығына орай республикалық ғылыми-теориялық конференция ұйымдастырып, —Жұбанов тағылымы» оқуларын жыл сайын өткізуді дәстүрге айналдырды. Қ.Жұбановтың мұражайы мен лабораториясын ашуға басшылық етті. Мұхтар Арынның ұлттық философиялық, дидактикалық, этнографиялық және этнолингвистикалық деректер негізінде жазған —Бес анық кітабы — қазақ халқының дәстүрлі дүниетанымын зерделеуге арналған алғашқы еңбектердің бірі болды. Ұлттық рухтың ерекшелігін көрсететін тіл, дін, салт-дәстүр, тарих, атамекен туралы ой-толғамдары халықтық педагогика пәнінің қалыптасуына негіз болып қаланды.

Өмірзақ Озғанбаев 1941 жылы 9 маусымда Атырау облысында дүниеге келген. Қызылорда педагогикалық институтын бітірген. Тарих ғылымының докторы, профессор, Қазақстан Республикасы Жоғары мектебі Ғылым академиясының академигі, Қазақстанның еңбек сіңірген қызметкері.

Еңбек жолын мектеп мұғалімдігінен бастап, аудандық, қалалық партия комитеттерінде, облыстық «Білім» қоғамдық ұйымында, Маңғышлақ облыстық кәсіби-техникалық білім беру басқармасында лауазымды қызметтер атқарған. 1988-1990 жылдары – Қазақ КСР Халыққа білім беру министрлігі Республикалық оқу-әдістемелік орталығының директоры. 1990-1994 және 1995-1996 жылдары – Маңғыстау облыстық білім басқармасының бастығы. 1994-1995 жылдары – Қазақстан Республикасы Жоғарғы Кеңесі Ғылым, білім және жаңа технологиялар жөніндегі комитетінің мүшесі. 1996-1999 жылдары – Қазақстан Республикасы Парламенті Сенатының депутаты, Аймақтық даму және жергілікті өзін-өзі басқару мәселелері жөніндегі комитетінің төрағасы, Қазақстан халықтық бірлігі партиясы фракциясы төрағасының орынбасары.

1999-2001 жылдары – Ыбырай Алтынсарин атындағы Қазақ білім академиясының президенті. 2002-2004 жылдары – Тұрар Рысқұлов атындағы Қазақ экономика университетінің проректоры. 2004 жылдан - «ҚазМұнайГаз» Кен Барлау» АҚ бас директорының кеңесшісі, «Рауан Медиа Групп» АҚ бас директорының кеңесшісі. 2007 жылдың қазанынан – Маңғыстау облысы әкімі жанындағы Ардагерлер Кеңесінің төрағасы. 2013 жылғы наурыз айынан бастап «Ардагерлер ұйымы» республикалық қоғамдық бірлестігі Орталық кеңесінің төрағасы.

50-ден астам ғылыми жарияланымның және бірнеше кітаптың авторы. «Құрмет» орденімен, 8 медальмен марапатталған.

Шанхай ынтымақтастық ұйымы (ШЫҰ) 2001 ж. 15 шілдеде Шанхай қаласында алты мемлекеттің (Қытай, Ресей, Қазақстан, Қырғызстан, Тәжікстан және Өзбекстан) бастамасымен құрылған үкіметаралық халықаралық ұйым.

ШЫҰ-ның ізашары "Шанхай бестігі" болды, ал Шанхай әріптестігі Қытай, Ресей, Қазақстан, Қырғызстан, Тәжікстан арасындағы шекарадағы әскери күшті қысқарту және сенім шараларының күшейтілуімен жүзеге асырылды. 1996 және 1997 жж. бес мемлекеттің басшылары Шанхайда және Мәскеуде кездесіп, шекара аумағында әскери сенім шараларын күшейту Келісімі және шекарадағы әскери күшті қысқарту және сенім шараларын күшейту Келісіміне қол қойды.

Осыдан кейін бес мемлекеттің аумағында кезегімен ұйымдастырылып, толық қалыптасты, кездесулер тақырыбы да кеңейе бастады, енді бұл шаралар бес мемлекеттің арасындағы саяси, қауіпсіздік, сыртқы байланыс, экономика және сауда салаларындағы тиімді өзара әріптестік дәрежесіне көтерілді.

2000 ж. Өзбекстан президенті Душанбеде өткен саммитке қатысты. бұл бес мемлекет басшыларының алғашқы кездесуі Шанхайда өткендіктен әріптестіктің бұл тетігі "Шанхай бестігі" деп аталды. 2001 ж. маусымда "Шанхай бестігінің" бес жылдығына орай мүше-мемлекеттер басшылары және Өзбекстан президенті Шанхайда кездесті.

Осы кездесуде Өзбекстан құрылымға енді. Ілешала Шанхай ынтымақтастық ұйымын құру жөніндегі Декларация жарияланды.

Бұл құжатта мүмкіндіктерді тиімді пайдалану және жаңа айбаттар мен қатерлерге қарсы тұру, өзара әріптестік деңгейін және дәрежесін көтеру үшін "Шанхай бестігінің" негізінде Шанхай ынтымақтастық ұйымын құру жөнінде шешім қабылданғаны айтылған. ШЫҰ Хартиясына және Шанхай ынтымақтастық ұйымын құру жөніндегі Декларацияға сәйкес, ұйымның негізгі мақсаттары мынадай:

- мүше-мемлекеттер арасында өзара сенім, достық, татулық қарым-қатынастарды нығайту;
- саяси, сауда-экономикалық, ғылыми-техникалық, білім беру, қуат көзі, көлік, экологиялық және өзге де салаларда тиімді әріптестік шараларын дамыту;
- ортақ күш жұмсап аймақтық бейбіт өмірді, қауіпсіздікті және тұрақтылықты қамтамасыз ету, демократиялық, әділ және ұтымды саяси, экономикалық халықаралық тәртіп орнатуға жағдай жасау.

ШЫҰ келесідей негізгі қағидаттарды ұстанады: БҰҰ-ның мақсаттары мен принциптерін ұстану; тәуелсіздікті, егемендікті, аумақтық тұтастықты сақтау, бір-бірінің ішкі істеріне араласпау, өзара күш қолданбау және қолданамын деп қоканлоқы кәрсетпеу; барлық мүшелердің тең құқықтығы; барлық мәселелерді өзара кеңесу арқылы шешу; басқа мемлекеттерге немесе ұйымдарға қарсы бағытталған одақтарға бірікпеу; басқа мемлекеттермен және аймақтық ұйымдармен әртүрлі диалогқа, пікір алмасуға жүгіну, әріптестікке ашықтық және даярлық. ШЫҰ қарулы күштерді қысқартуға, қауіпсіздікке әріптестік жолымен қол жеткізуге, дінгегі одақтастық емес, әріптестік болып табылатын жаңа сипаттағы мемлекетаралық қатынастарға, аймақтық әріптестіктің жаңа үлгісіне негізделген қауіпсіздіктің жаңа тұжырымдамасын толық қолдайды.

Бүгінгі таңда ШЫҰ шеңберіндегі әріптестік қоғамдық өмірдің әртүрлі салаларын (қауіпсіздік, көлік, мәдениет, төтенше жағдайлардың алдын алу, салдарын жою; құқық қорғау қызметі және т.б.) қамтиды. Қауіпсіздік пен экономика саласындағы әріптестік басым бағыт ретінде қаралады. шекара Қараңыз: Мемлекеттік шекара.

4 шілде

ЕРМЕК СЕРКЕБАЕВ
туғанына 100 жыл (1926)

Ермек Бекмұхамедұлы Серкебаев 1926 жылы 4 шілдеде Петропавл қаласында дүниеге келген. КСРО Халық әртісі (1959).

1941 жылы Алматы музыкалық училищесінде скрипка сыныбы бойынша оқи бастады, содан кейін Алматы консерваториясының вокал факультетінде ән сыныбы бойынша оқыды, оны 1951 жылы бітірді.

1947 жылдан бастап Е. Серкебаев Қазақ опера және Абай атындағы балет театрының әнші-баритоны ретінде солист болды. Ол орындаған алғашқы партия — Абай (А.Жұбанов пен Л. Хамидидің аттас операсында). Е. Серкебаевқа алғаш рет 1958 жылы Мәскеудегі Қазақ әдебиеті мен өнерінің онкүндігі кезінде назар аударылды.

Е. Серкебаев камералық және эстрадалық әнші ретінде де танымал болды. Ермек Серкебаевтың шабыттандырған, терең сезімге толы әндері мен опералық партияларын орындауы — қазақ музыка өнеріндегі айтулы оқиға.

Ермек Серкебаев кинода да ойнады. Оған Бүкілодақтық Даңқ "Біздің сүйкімді дәрігер" (1957) фильмінде жазылғаннан кейін келді.

Әнші шетелде гастрольдік сапармен болды: ол Пәкістанда, Францияда, Үндістанда, Қытайда, Бельгияда, Швейцарияда, Швецияда, Финляндияда және т.б. ән айтты.

Е. Серкебаев-VIII шақырылған ҚазКСР Жоғарғы Кеңесінің және VII шақырылған КСРО Жоғарғы Кеңесінің депутаты. К. Байсейітова атындағы Қазақ КСР Мемлекеттік сыйлығының лауреаты. (1972). Ермек Серкебаев Ленин, Еңбек Қызыл Ту ордендерімен және медальдармен марапатталған.

17 шілде

ЛАТИФ ХАМИДИ
туғанына 120 жыл (1906-1983)

Ташкент ағарту институтын, 1-ші Мәскеу музыкалық техникумының теориялық-композиторлық факультетін профессор Б. А. Яворскийдің классы бойынша Мәскеу консерваториясы жанындағы Татар опералық студиясын бітірген.

Л. Хамиди көптеген хорлық өңдеу, әндер, романстар, вальстар жазды, солардың ішінде “Қазақ вальсі” және “Бұлбұл” композитордың атын танымал етті. Ол сондай-ақ, патриоттық, тарихи тақырыптарға да музыка жазды. Композитор шығармашылығының қанат жаюы “Абай”, “Төлеген Тоқтаров” (А. Жұбановпен бірлесіп), “Жамбыл” операларынан да анық байқалады. Хамиди музыкалық мәдениет тарихында қазақтың халықтық музыкасын жинаушы - этнограф және музыкалық, оқулық басылымдардың авторы ретінде қалды.

- 1933 жылдан Алматы қаласында тұрды. Қазақ КСР-інің халық артисі, еңбексің. өнер қайраткері. 1933 жылдан қазақтың халық әндері мен күйлерін жинап, нотаға түсіруге атсалысты.

27 шілде

ТОҚТАР ӘУБӘКІРОВ
туғанына 80 жыл (1946)

Тоқтар Әубәкіров Оңғарбайұлы 1946 жылы 27 шілдеде Қарағанды облысының Қарқаралы ауданында туған. Армавир жоғары әскери ұшқыштар училищесін, Мәскеу ұшқыш-сынақшылар мектебін, Мәскеу авиация институтын бітірген. 1988 жылы Кеңес Одағында тұңғыш рет жанармай құйдыру арқылы солтүстік полюске ұшу сапарын ерлікпен орындаған.

1989 жылы 1-ші болып авиатасушы крейсердің алаңқайшысына «Миг-29» реактивті ұшағын шеберлікпен дәл орындаған.

Сондай-ақ ол реактивті ұшақтың 50-ден аса жаңа түрін сынақтан өткізген. 1990 жылы ғарышкерлер құрамына алынып, 1991 жылы сәуірдің 2-сінде Кеңес Одағы Ғарышкерлер даярлау орталығында ғарышқа ұшу дайындығына кірісіп, сол жылы қазанның 2-де Байқоңырдан «СоюзТМ-13» кемесімен ұшқан. Ғарышта ол өзге ғарышкерлермен бірге биотехнология, металлургия, медицина салалары және Арал аймағы бойынша ғылыми-зерттеу жұмыстарын жүргізген.

Зерттеу нәтижесінде Арал үстіндегі тұзды шаң борамасының пайда болу процесі, сол зиянды аэрозольдардың Қазақстан мен Ресей аймақтарына таралуының ғарыштық суреттері алынған.

Ол Қазақстандағы ғарыштық зерттеулердің негізін қалауға, отандық Қарулы Күштердің әскери даярлығын жетілдіруге, әскери патриоттық тәрбие жұмыстарын жолға қоюға белсене араласты. 1992-1993 жылдары – Қазақстан Республикасы Қорғаныс министрінің бірінші орынбасары, 1993-1994 жылдары – Қазақстан Республикасы Ұлттық Аэроғарыштық агенттігінің бас директоры, Ғылым және жаңа технология министрінің орынбасары. 1994-1995 жылдары – Қазақстан Республикасы Президентінің көмекшісі, кеңесшісі, 200-2001 жылдары – Қазақстан Республикасы Қауіпсіздік кеңесі хатшысының орынбасары. 2002-2003 жылдары – «Испат-Қармет» ААҚ-ының корпоративтік істер жөніндегі орынбасары, 2004-2007 жылдары – Қазақстан Республикасы Парламенті Мәжілісінің депутаты, Халықаралық іс, қорғаныс және қауіпсіздік комитетінің мүшесі. «Құрмет белгісі», Ленин, Қазан революциясы, «Алтын крест» ордендерімен марапатталған.

Кеңес Одағының Батыры, Қазақстан Республикасының Халық Қаһарманы, Қазақстан Республикасының ұшқыш-ғарышкері, Кеңес Одағының еңбек сіңірген ұшқыш-сынақшысы, авиация генерал-майоры, Қазақстан Республикасының еңбек сіңірген спорт шебері, Көкшетау қаласының құрметті азаматы.

25 тамыз

***МАРФУҒА АЙТҚОЖИНА
туғанына 90 жыл (1936)***

Марфуға Айтқожина 1936 жылы 25 тамызда Қытай Халық Республикасының, Шыңжаң өлкесіндегі Құлжа қаласында дүниеге келген. 1956 жылы Құлжа әйелдер педагогикалық гимназиясын бітіріп, содан кейін онда оқытушы болып жұмыс істеді. Ал 1958 жылы отбасымен бірге КСРО-ға көшіп келді. 1965 жылы Қазақ мемлекеттік университетінің журналистика факультетін, ал 1971 жылы – Мәскеудегі Жоғары әдебиет курстарын бітірді. 1961 жылдан 1969 жылға дейін «Қазақ әдебиеті», «Қазақстан мұғалімі» газеттерінде қызмет етті.

Қазақтың ақын қызы шет жақта өмірге келгенімен Қазақстан оның ата-жұрты. Атасы Айтқожа суырып салма ақын, топ жарған шешен, 14 жасынан билік айтқан би болған. Кейін қажыға да барған. Тіпті, оны құрметтеген халық Қапал Арасынды Айтқожа арасан, Айтқожа жайлауы деп атап кеткен. Қазақтың ақын қызының тұрсыпаты да атасына тарқан көрінеді. Ол ұзын бойлы, өңі ақ, сақалшашы күмістей ағарған, көзі сәл көгілдірлеу кісі болған.

Халық Марфуға апайымызды жыр аққуы десе, бауырлары, жақындары Біраға деп атайды екен, ал ақын анамыздың шын есімі Маруа. Қажы атасы Меккеге барған кезде Маруа деген тауды көрген екен. Сонда қарт Айтқожа өмірге қыз бала келсе атын Маруа қойындар деп ырымдап, айтып кетіпті. Тіпті, әкесі де Марфуға апайымыздың бала кезіндегі суретінің артына Маруа-Марфуға деп жазып қойған екен. Бұл Құранда биіктік, көтеріңкі шың деген мағынада көрсетілген.

Бала күнінде ата-анасы Мәрпетай деп еркелеткендіктен, бүкіл ауыл да солай атап кеткен екен. Ал, іні-бауырларының бәрі Кіші аға деп атап кетіпті. Оның себебі, кезінде Марфуға ақынның әкесі ел ағасы болғандықтан, оны паналап келгендер көп болыпты. Сол жан-жақтан жиналған адамдар бір отбасы секілді ұйымшыл болып, ауыл құрған екен. Сонда Марфуға Айтқожина бір ауылда алғаш дүние келген бала болыпты. Сөйтіп ата-анасы болашақ ақын қызды ұл бала секілді киіндіріп, 3 жасынан атқа мінгізіп, әлпештеп алдарына алып жүрген екен. Өстіп, ұл бала секілді өскен қазақтың ақын қызын ауылдастарының, бауырларының Кіші аға деп атап кеткені де содан.

Содан да болар Марфуға апайымыз 20 жасқа келгенше аттың үстінде өскен. Ақын өзінің «Қайран Талқы таулар-ай биік неткен» деген өлеңінде айтып өткендей, Марфуға апайымыз аспан тауы, қазақтың Тәңір тауының етегінде өскен. Марфуға ақынның балалық шағы табиғаты сұлу Талқы тауы, Сайрам көлі, Іле өзенін арындап ағып жатқан Құлжа қаласында өтті. Міне, осы керемет сұлулықты, осы бір табиғатты өз көзімен көрген болашақ ақын қыз жас кезінен сұлулыққа құштар болып, таңырқап, таңдай қағып өсті.

Жыр аққуы туып-өскен Сайрам көлінде аққулар көп жүрген екен. Болашақ ақын қыз бала күнінде кешке дейін сол көлдің жағасында жүріп, аққулармен ойнап өсіпті. Тіпті, ақын қыз аққулар ұшып кетпейінше үйіне қайтпай, ойнаған екен. Ал кез-келген баланың аққумен ойнамайтынын білген ата-анасы қыздарын аққу секілді болсын деп, аппақ киім киіндіріп ырымдапты.

Ал кейін 1968 жылы Марфуға ақынның кітабы жарық көріп, ақын анамыз Мәскеуде Жазушылар одағына қабылданған кезде жанама атын Аққу деп көрсеткен екен.

Жыр аққуы атанған Марфуға Айтқожинаның бірнеше романстары мен әндері бар. Соның бірі айтулы «Дара тұлға» деген Елбасына арналған туындысы. Оның әні де, мәтіні де Марфуға апайымыздың жүрегінен туған. Оны қазақтың атақты әншісі Шехмардан Әбілов орындап келген болатын. Қаламынан осындай керемет туындылар туған Марфуға Айтқожина халқы үшін өлең жазып, халқы үшін өмір сүріп жүрген жан.

Марфуға апайымыздың өз жұртындағылар мен нағашылары да шетінен өнерлі адамдар болған. Ал ақын апайымыздың Әлия есімді үлкен қызы да анасына тартқан өнерге жақын адам екен. Ол Жұбанов атындағы музыкалық колледжді, консерваторияны бітірген виолончельші. Оның үстіне күйсандықта ойнағанды жақсы көрген.

Марфуға апайымыздың немерелері де өнерден құр алақан емес. Олардың өздерінің музыкаға деген ерекше құштарлығы бар. Ал, екінші қызы Жанбота жас кезінде өлең жазған екен. Қанша жерден ақыл-ойдың адамы, философ болса да қоңырлатып, қоңыр дауыспен әндетіп, гитарада ойнайды.

Марфуға Айтқожина “Аңсау”, “Аққу жүрек”, Алатаудың Ақ батасы” туындыларында Тәуелсіз Қазақстанның жетістіктерін эпикалық кең тыныспен жырлайды. Оның 60-жылдардан бері бүгінгі күнге дейін жиырма бес жыр жинағы шыққан. Алғашқы өлеңдер жинағы “Балқұрақ” деген атпен 1962 жылы жарияланады.

Кейіннен әр жылдары “Шыңдағы жазу”, “Жастық шақ”, “Аққуым менің”, “Қаракөз айым”, “Баянжүрек”, “Көзімнің қарасы”, “Ақ бесігім”, “Жарқыра, менің жұлдызым”, “Қыран жеткен”, “Таңдамалы”, “Сағыныш сазы”, “Жапырақ сілкінген кеш”, “Аңсау”, “Аққу жүрек”, орыс тілінде “Утверждение”, “Голубые голуби”, “Струна степей”, “Горсть земли”, “Украшение коня”, “Летние росы” өлеңдер жинақтары жарық көрді. Ал бірқатар шығармалары болгар, поляк, венгр, чех, парсы және тағы басқа тілдерге аударылған.

1 қыркүйек

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ОРТАЛЫҚ мемлекеттік МҰРАҒАТЫ құрылғанына 105 жыл (1921)

Қазақстан Республикасы Орталық мемлекеттік мұрағаты - еліміздегі ең алғаш Қазақстанның даму тарихы құжаттарын жүйелеп, бір қалыпқа келтіріп жинақтаған мұрағат.

Қазақстан Республикасы Орталық мемлекеттік мұрағаты өз қызметін Орынбор қаласында 1921 жылы бастаған. Қазақстан Республикасы Орталық мемлекеттік мұрағаты - еліміздегі ең алғаш Қазақстанның даму тарихы құжаттарын жүйелеп, бір қалыпқа келтіріп жинақтаған мұрағат.

Мұрағат XVIII-ші ғасырдың орта кезеңінен бастау алған революцияға дейінгі құжаттардан бастап осы кезеңге дейінгі құжаттарды сақтауда. Қазақстан Республикасы Орталық мемлекеттік мұрағаты Қазақстан тарихының үш кезеңінің: кеңестік дәуірге дейінгі, кеңестік дәуір мен еліміздің тәуелсіздігі кезеңіндегі құжаттарды сақтап отырған бірден бір мұрағат. Қазіргі таңда мұрағат 1 миллион 300 шамасындай құжаттар сақтап отыр.

15 қыркүйек

«Ақиқат» журналының жарық көргеніне 105 жыл (1921)

«Ақиқат» журналы қазақ ұлтының айнасы іспеттес басылым. Ол алғаш 1921 жылдың 15 қыркүйегінде Орынборда «Қызыл Қазақстан» деген атпен жарық көрген.

1921 жылы шыққан журналдың алғашқы сандарында ұлттық сипаттағы өзекті-өзекті мәселелер көтеріледі.

«Қызыл Қазақстанның» тұңғыш редакторы Абдолла Асылбеков бастаған Ерғали Алдоңғаров, Мырзағұл Атаниязов, Нәзипа Құлжанова, Нығмет Нұрмақов, Смағұл Сәдуақасов, Ораз Жандосов, М.Фахретдинов, Хамза Жүсіпбеков, Жүсіпбек Арыстанов, Жанайдар Сәдуақасов, Мүтәли Дәулетқалиев, Рақым Сүгіров, Әйтiке Мусин, Сұлтан Сегізбаев, Ә.Байдилдин, Сейділда Төлешев, Ахмет Елшібеков және басқа да алаш қайраткерлері қостаған журналдың тұрақты авторлары патшалық Ресейдің отаршылық саясатының кеңес өкіметі тұсында да жалғасып келе жатқанын, орыстардың қазақты тең азамат санамауын батыл сынға ала отырып, оның асқынған түрі ретінде жергілікті халықтың басты байлығы – жерін тартып алуы қазаққа өте қиын тигенін ашына жазды. Еңбекті насихаттады.

1991 еліміз тәуелсіздік алғаннан кейін, көпжылдық тарихы бар басылым өзінің болашағын айқындап, жаңаша мазмұнмен шыға бастады. Соған сәйкес, 1991 жылдың қыркүйек айынан бастап журнал «Ақиқат» деген атпен шығып келеді. «Ақиқат» атауын ұсынған журналымыздың сол кездегі бас редакторларының бірі, белгілі қаламгер Камал Смайылов.

Қазіргі таңда «Ақиқат» журналы қоғам дамуының маңызды тұстары, соның ішінде саясат, тарих, философия, экономика, мәдениет және филология салаларындағы өзекті мәселелерді уақытылы көтеріп, маңызды да ғылыми құнды мақалалардың жарық көруімен ерекшеленеді. Басылымның заман талабына, уақыт лебіне сай жылдан жылға жасап келе жатқан жарқын жаңалықтары, өсуі мен өзгеру үдерістері оқырманның көз алдында өтіп келеді. Журнал республиканың барлық өңіріне тарайды.

27 қыркүйек

ГРИГОРИЙ МЯСОЕДОВА
туғанына 125 жыл (1901-1943)

Григорий Мясоедов 1901 жылы 27 қыркүйекте Новосергиевка ауылында (қазіргі Орынбор облысындағы ауыл) дүниеге келген.

1925 жылы Ақтөбеге көшіп келіп, жоғары коммунистік ауыл шаруашылығы мектебін бітіріп, партиялық ағарту үйін басқарды.

1941 жылы Мясоедов Жұмысшы-Шаруа Қызыл армиясына шақырылды.

1943 жылдың қазанына қарай аға сержант Григорий Мясоедов Орталық майданның 65-ші армиясының 193-ші атқыштар дивизиясының 895-ші атқыштар полкі ротасының старшинасы болды.

1943 жылы 15 қазанда Мясоедов Беларусь КСР-нің Гомель облысы Лоев кентінің маңында Днепр арқылы өтіп, оның батыс жағалауындағы плацдармды басып алу және ұстау үшін шайқастарға белсенді қатысты.

1943 жылы 19 қазанда ол шайқаста қаза тапты. Лоев ауданының Крупейки ауылындағы жаппай қабірге жерленген.

29 қыркүйек

Қазақ радиосы құрылғанына 105 жыл (1921)

Қазақ радиосы өзінің ғасырға жуық тарихында тұтас бір ұлттың тіршілік тінін, қайталанбас мәдени болмысын ұлағаттап келе жатқан ақпарат құралы. Ол қазақ мәдениетін сыр-жұмбаққа толы сұлу тұрпатында жеткізіп, ән-әуезге малынған алуан үндестікті сұңғыла сөзбен суреттеп келеді.

Қазақ АССР Халық комиссарлары Кеңесі 1921 жылдың 29-шы қыркүйегінде республикалық радиохабарларын таратуды құру жөнінде шешім қабылдады. Қазақстанның сол кездегі астанасы – Орынбор қаласынан қазан айынан бастап республикаға трансляция беріле бастады.

Қазақ радиосы ең алдымен дәуір үні. Бүгінде бұл ұжымның бағдарламалары еліміздің түпкір-түпкіріне естіліп тұр. Яғни, ұлы Даланың үніне айналған Қазақ радиосы ұлттық руханияттың, қазақ өнері мен мәдениетінің қара шаңырағы. Сөз сәні мен тіл тәлімі, ән әрі мен саз сырының кеніші бұл. Қазақ радиосының «Алтын қоры» ұлтымыздың халық ауыз әдебиеті және дала әуезі үндескен дәстүрлі әндеріне бай. Әр жылдары жазылған ұлт қайраткерлерінің теңіз толқынындай ақжал, кесек, келісті дауыстары сол қалпында сақталып, қазір радиотыңдаушының рухани кәдесіне жарауда. Бүгінде «Алтын қорда» 1948 жылдан бері жинақталған 100 000-нан астам фонограмма бар.

Тәуелсіздіктің таңы атып, егемендікті еншілеп, еңселі ел атанған Қазақстанның Қазақ радиосы елі үшін аянбай еңбек етіп келе жатқан ақпарат құралы. Халқымыздың салт-дәстүрі, әдет-ғұрпы, тілі, діні, әдебиеті мен мәдениеті жайында тәулік бойы хабар тарата алатын нағыз ұлтжанды ақпарат көзі. Қазақ радиосында 60-ге жуық хабар әуе толқынына жол тартады. Олардың ішінде сан жылдар бой шығып келе жатқан күнделікті, апта сайынғы хабарлар бар. Сондай-ақ радиода сағат сайын екі тілде ақпарат айтылып, жедел хабар таратады. Қазақ радиосы еліміздің 88 пайыз аумағына эфир таратады, күніне 24 сағат әуе толқынына шығады. Ұлттық қазынамыздың тайқазаны атанған қара шаңырақ әлі талай ұрпақтың өмір мектебі бола бермек.

10 қазан

**ҚАСЫМ АМАНЖОЛОВ,
туғанына 115 жыл (1911-1955)**

Ол 1911 жылы 10 қазанда қазіргі Қарағанды облысының Қарқаралы ауданындағы Қызыларай қыстауында дүниеге келген. Әке-шешеден жастай жетім қалып, біраз жыл ағасының қолында өседі. Ес білген соң туған ауылында жаңадан ашылған ауыл мектебінде оқып, сауатын ашады.

1924 жылы Семей қаласындағы интернатта білімін жалғастырады. Қасым онда 1927 жылға дейін тәрбиеленіп, одан әрі үш жыл Семей мал дәрігерлік техникумында оқиды. Алғашқы өлеңдерін де осы кезде жаза бастаған. 1930 жылы Алматыға келіп, біраз уақыт «Лениншіл жас» газетінде істейді. 1931 жылы Ленинградтағы орман шаруашылығы институтына түсіп оқиды. Бірақ, денсаулығына байланысты және түскен оқуын да онша ұната қоймағандықтан, бірер жылдан кейін елге оралып, Орал қаласында «Екпінді құрылыс» газетіне қызметке орналасады. Осында жүріп, 1933 жылы Отан алдындағы борышын өтеп, әскерге барып қайтады.

Қасымның арынды ақын ретінде қалыптасуына Орал қаласының тигізген әсері ұшан-теңіз.

Осы өңірде жүріп ол ең алғашқы алаулаған махаббат туралы, жалынды жастық жайындағы жырларын дүниеге әкелді. 1935 жылы Оралдың театр труппасын ұйымдастырып, оның жұмысын іскерлігінің, шығармашылық әлеуетінің арқасында дөңгелетіп әкетті. Бұл труппа тез өсіп, аз уақыт ішінде театр болып құрылды. Осы кездері ақынның әншілік, артистік қырлары кеңінен танылған болатын.

15 қазан

**САЙЫН МҰРАТБЕКОВ,
туғанына 90 жыл (1963-2007)**

Сайын Мұратбеков 15 қазанда Алматы облысының Қапал ауданындағы Қоңыр ауылында туған.

1957–1963 жж. ҚазМУ-де сырттай оқыған, 1971 жылы Мәскеудегі Жоғары әдеби курсты бітірген. 1954–1962 жж. туған ауылында колхозшы, мұғалім, аудандық, облыстық газеттердің әдеби қызметкері, 1962–1972 жж. «Жұлдыз» журналында, «Қазақ әдебиеті» газетінде бөлім меңгерушісі, Қазақстан Жазушылар одағында кеңесші, Көркем әдебиетті насихаттау бюросының директоры, 1972–1977 жж. Қазақстан КП Орталық Комитетінде жауапты қызметкер, 1977–1980 жж. «Қазақ әдебиеті» газетінің бас редакторы, 1980–1984 жж. Қазақстан Жазушылар одағының хатшысы, 1984–1986 жж. «Жазушы» баспасының директоры, 1988–1991 жж. ҚЖО-ның екінші хатшысы болған. XI сайланған Қазақ КСР Жоғарғы Кеңесінің депутаты.

Жазушының алғашқы шығармалары 50-жылдардың аяғында жариялана бастаған. Содан бергі уақытта әңгімелері мен повестерінің «Менің қарындасым» (1961), «Ауыл оты» (1964), «Көкорай» (1967), «Отау үй» (1968), «Жабайы алма» (1972), «Дос іздеп жүрмін» (1973) жинақтары, таңдамалы шығармаларының бір томдығы (1981), 1986 және 1991 жж. екі томдығы, 2004 жылы «Ескек жел» атты әңгімелер жинағы жарық көрген. 1989 жылы «Қалың қар», 1995 жылы «Өліара» повестері кітап боп шықты.

Алматы баспаларынан орыс тілінде «Дом молодых», «Камен тугай», «Дикая яблоня», т.б. кітаптары, Мәскеу баспаларынан әр жылдары жарық көрген «Дикая яблоня», «На вершине Учкары», «Запах полыни», «У теплого родника», т.б. кітаптары, Ташкентте өзбек тілінде «Евшан иісі», Қазанда татар тілінде «Әрем иісі», украин, белорус, грузин, армян, әзербайжан, литва, т.б. туыстас халықтар тілдерінде әңгіме, повестері, араб тілінде «Жусан иісі» повестері мен әңгімелері жеке кітап болып шықты.

Аударма саласында Ә.Әлімжановтың белгілі роман-повестерін, сондай-ақ Г.Толмачевтің Д.Қонаев, Н.Назарбаев туралы деректі повестерін, Алекс ла Гуманың «Тас ғалам» романын қазақшалаған. «Тел өскен ұл» (реж. Ш.Бейсенбаев, 1976) кинофильм сценарийінің авторы. 2003 жылы «Жабайы алма» повесі үшін Тәуелсіз «Тарлан» сыйлығының лауреаты атанды.

«Құрмет Белгісі» орденімен марапатталған.

1990 жылы «Қалың қар» повесі үшін Қазақстан Жазушылар одағының М.Әуезов атындағы әдеби сыйлығы, 1998 жылы Қазақстан Республикасының еңбек сіңірген қайраткері атағы берілген. Қазақстан Республикасы Мемлекеттік сыйлығының лауреаты (2006).

2007 жылы 13 наурызда өмірден өткен.

2 қараша

ЫБЫРАЙ АЛТЫНСАРИН **туғанына 185 жыл (1841-1889)**

Ыбырай Алтынсарин (шын аты – Ибраһим, 1841-1889) – қазақтың аса көрнекті ағартушы-педагогы, жазушы, этнограф, фольклоршы, қоғам қайраткері Ыбырай Алтынсарин қазақтың ағартушылық тарихында және ұлттық мектебінің қалыптасуында терең із қалдырды.

Ол 1841 жылы қазіргі Қостанай облысының аумағында дүниеге келген. Әкесінен ерте айырылған ол атасының – белгілі би және старшын Балқожа Жаңбыршиннің қолында тәрбиеленді. Ыбырай бала кезінен бастап білімге және әз бетінше оқып білуге бейім екенін байқатты. Көп оқыды, Ресей қоғамының білімді адамдарымен жиі араласып тұрды. Орынборда оқып жүрген кезінде шығыстанушы ғалым В.В Григорьевпен жақын танысып алды.

Ол өзінің бай кітапханасымен Ыбырай Алтынсариннің еркін пайдалануына рұқсат етті. Білімге құштар жас бос уақытының бәрін де сол кітапханада өткізді. Білген үстіне біле түссем деген құмарлық пен өз халқыма неғұрлым көбірек пайда келтірсем деген абзал арманға ұмтылыс жас Ыбырайдың өмірлік кредосына айналды.

Өзінің мінез-құлқы жағынан қарапайым әрі еңбексүйгіш еді, көп оқыды, өзге халықтардың қол жеткен табыстарын неғұрлым көбірек біле түссем деп армандады. Алған білімін өз халқының пайдасына асыруға талпынды.

16 қараша

МАНАШ ҚОЗЫБАЕВ
туғанына 95 жыл (1931-2002)

Манаш Қабашұлы Қозыбаев (16 қараша 1931 жылы, Қостанай облысы, Меңдіқара ауданы - 30 қазан 2002 жылы, Алматы) — ғалым. Қазақстан Республикасының Ұлттық ғылым академиясының академигі. Тарих ғылымдарының докторы, профессор. Қазақстанның мемлекеттік сыйлығының (1995), ҚР тұңғыш президентінің мемлекеттік бейбітшілік және рухани келісім сыйлығының (1997) және Ш.Уәлиханов атындағы мемлекеттік сыйлықтың (1970) иегері. Қазақ КСР-нің Еңбек сіңірген ғылым қайраткері (1986). Қостанай облысының Құрметті азаматы.

Манаш Қабашұлы 1931 жылы 16 қарашада Қостанай облысы, Меңдіқара ауданында туған. 1953 жылы ҚазМУ-ды бітірген.

1953 -58 жылдары Қостанай педогогикалық институтында, 1958-74 жылдары СОКП ОК жанындағы Марксизм-ленинизм институтының Қазақ бөлімшесінде, 1974-79 жылдары Алматы мал дәрігерлік институтында, кейін ҚазМУ жанындағы Қоғамдық ғылымдар оқытушыларының білімін жетілдіру институтында ғылыми-педогогикалық жұмыстармен айналысты.

1979-86 жылдары Қазақ Кеңес энциклопедиясының Бас редакторы; 1988 жылдан өмірінің соңына дейін осы институт директоры болды. 2002 жылы Алматыда қайтыс болды.

16 желтоқсан

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
ТӘУЕЛСІЗДІГІНЕ 35 жыл (1991)**

1991 жылғы 16 желтоқсанда «Қазақстан Республикасының Мемлекеттік тәуелсіздігі туралы» Конституциялық заңы қабылданды. Тәуелсіздік – тәңірдің біздің ұрпаққа берген үлкен бақыты, халқымыздың мәңгілік құндылығы. Біз бүгінге дейінгі барлық жетістіктерімізге тәуелсіздіктің арқасында қол жеткіздік. Жиырма жылдан астам уақыт ішінде елдің әл—ауқатын көтеріп, төл мәдениетіміз бен мемлекеттік тілді жаңғырту ісінде қыруар жұмыстар жасадық. Елімізде білім, ғылым, денсаулық, спорт салалары айрықша даму үстінде. Тәуелсіздік – біздің ең басты игілігіміз, баға жетпес құндылығымыз. Жас мемлекет тарихындағы жаңа дәуір дәл осы тәуелсіздіктен бастау алады.

Қазақ халқының егемендікке ұмтылған қадамы сәтімен жүзеге асты. Дүниеге жаңа мемлекет – Тәуелсіз Қазақстан Республикасы, дербес қазақ елі келді.

21 желтоқсан

**ТӘУЕЛСІЗ МЕМЛЕКЕТТЕР
ДОСТЫҒЫНА 35 жыл
(ТМД) (1991)**

1991 ж. Желтоқсанның 8-де Минскіде (Беловеж) Ресей, Беларусь және Украина басшылары кездесіп, 1922 ж. КСРО құрылуы туралы Келісімі істен жойылғандығы және ТМД құрылғандығы туралы келісімге қол қойды. 1991 ж. желтоқсанның 13-інде Орта Азия мен Қазақстан басшылары Ашхабадта кездесіп, «Беловеж келісімін» қолдайтындықтарын мәлімдеді. 1991 ж. Желтоқсанның 20-ында Әзірбайжан, Армения, Беларусь, Қазақстан, Қырғызстан, Молдова, Ресей, Тәжікстан, Түрікменстан, Өзбекстан басшылары Алматыда 21 желтоқсанда ТМД-ны құру туралы Келісім хаттамасына қол қойды. Кездесуге қатысушылар ішкі және сыртқы саясаттың әртүрлі салаларында ынтымақтастыққа бейілділігін растайтын, бұрынғы КСР Одағының халықаралық міндеттемелерін орындауға кепілдік жариялайтын Алматы Декларациясын қабылдады.

1993 жылғы желтоқсанда Достастыққа Грузия қосылды, ал 2009 жылғы 18 тамызда аталған бірлестіктен шықты. Түрікменстан ТМД-ның қауымдастырылған мүшесі болып табылады. Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығы мемлекет болып табылмайды және ұлтүстілік өкілеттікке ие емес. Ол өзінің барлық мүшелерінің егеменді теңдігіне негізделген және 1993 жылғы 22 қаңтардағы Жарлығы бойынша іс-әрекет жасайды. Достастықтың мүше мемлекеттері халықаралық құқықтың дербес және теңқұқықты субъектілері болып табылады.

АБЫЛАЙ ХАН
туғанына 315 жыл (1711-1781)

Абылай хан (1711-1781 жж.) – қазақ халқының әйгілі ханы, Қазақстан тарихындағы аса белгілі мемлекет қайраткерлерінің бірі. Қазақ мемлекетінің пайда болуы мен өркендеуі және сыртқы саясаттағы жеңістер оның есімімен байланысты. Абылайдың шын аты – Әбілмансұр.

Бір ұрыста үлкен әкесінің аруағын шақырып, жауға «Абылайлап» шабады. Осыдан бастап ол Абылай атанып кетеді. Абылай 1711 жылы арғы тегі Шыңғыс ханның ұлы Жошыдан тарайтын белгілі тұлғалардың шаңырағында дүниеге келген.

Абылай әкесі Уәлиден айырылып, жетімдіктің зардабын ерте тартады. Балалық шағы мен жасөспірім кезі қуғында өтеді. Ол атақты Төле бидің бақташысы болған деп те айтады. Абылайдың аты жоңғарлармен болған шайқаста әйгілі болады. Ұрыстардың бірінде жекпе-жекте жоңғардың батыры Шарышты өлтіріп, «Абылай» деген ұранмен жауға карсы шығады. Қазақ жауынгерлеріне жігер беріп, рухтандырып, шайқаста жеңіске жетеді. Осы жеңістен соң ол Орта жүздің сұлтаны деп танылып, қазақ даласындағы ең беделді әміршілердің біріне айналады.

1771 жылы Түркістанда Абылайды ақ киізге көтеріп, қазақтардың үш жүзінің ханы етіп тағайындайды.

Абылай Қазақ мемлекетінің саяси бірлігін қалпына келтіріп, ірі мемлекетке айналдырды. Ресей мен Қытай арасында жүріп, Қазақ хандығының тәуелсіздігін сақтап қалуға тырысты. Екі мемлекетпен арақатынасты бірдей ұстап, халқының өз туған жерінің қожасы, өз тағдырының иесі болуын көкседі. Оның данышпандығы мен көрегендігі арқасында кең байтақ Ұлы Далада ұзақ уақыт бойы бейбіт заман орнады.

Абылай хан он жыл билік жүргізді. Осы мерзім ішінде ешкімнің қолынан келе бермейтін істерді атқарды. Ол билік жүргізген он жылдың Дала тарихына Абылай дәуірі боп кіруі тегін емес. Сол уақытты қазақ халқы зор құрметпен еске алады.

Абылай хан 1781 жылы 70 жасында өмірден қайтты. Тарихи ұлы тұлғаның денесі Түркістандағы Қожа Ахмет Иасауи кесенесіне қойылған. Халық жадында ол тәуелсіз Қазақ мемлекетінің символы іспеттес.

АҚЫЛБАЙ АБАЙҰЛЫ ***туғанына 165 жыл (1861-1904)***

Ұлы ақынымыз Абай Құнанбайұлы ата жолымен атастырып алған бәйбішесі Ділдәдан 16 жасында бала сүйеді. Осы 1861 жылы туған тұңғыш баласын Ақылбай деп атайды. Ол туғанда Абайдың өзі де жас, енді ғана жаңа отау құрып отырған кезі еді. Құнанбайдың төртінші, кіші әйелі Нұрғаным бала көтермегендіктен, Ақылбайды кішкентайынан бауырына алып, асырап алады. Сол себептен де Ақылбай жас күнінен Нұрғанымның тәрбиесінде болып, Құнанбайдың кенже баласы атанып өседі.

Өз кіндігінен бала болмаған Нұрғаным Ақылбайды кішкентайынан бетінен қақпай, айтқанын істеп, ерке бала қылып өсіреді. Құнанбай Ақылбайды тоғыз-он жастарға келгенде молда Ғабитханға оқуға береді. Ғабитхан Ғабдыназарұлы Құнанбай ауылының балаларын оқытатын, қазақ арасына әскерден қашып келе жатып сіңіп кеткен ноғай молдасы еді. Одан сегіз жасынан бастап Абай да мұсылманша дәріс алған. Ғабитхан Есенбай жырарсы деген жерде 1857 жылы Құнанбай салдырған медреседе, одан кейін 1880 жылдардан бастап Абайдың Жидебайда тұрғызған медресесінде дәріс берген.

1932 ашаршылық жылдары қайтыс болған Ғабитханды Жидебайдағы Зере мен Ұлжан зиратына жерлеген. Ақылбай төрт-бес жылдай осы молдадан оқу оқиды. Оның діни сауаты осы жыл-дармен, осы оқумен тамамдалған. Нұрғаным қолында өскен Ақылбай Абайға іні ретінде қарап өскен. Жас кезі, бозбалалық шағы әкесінен алыс өткендіктен, ол орысша оқи алмай қалады. Оның оқу-білімі ауылда Ғабитхан молда оқытқан діни, мұсылманша оқумен шектеледі.

АХМЕТ ИШАН ОРАЗАЙҰЛЫ
туғанына 165 жыл (1861-1926)

Ахмет ишан Оразайұлы - ишан, тәуіп. Әкесі Оразай ишаннан сауатын ашып, кейін Бұхарадағы діни медреседе оқыған. Сарысу, Телікөл бойын жайлаған Бағаналы елінде мешіт пен мектепті қатар ұстап, екі рет Меккеге қажылық сапармен барып қайтқан.

Білімдарлығы мен ақыл - парасаты, әділдігімен Ақмола, Торғай, Жезқазған дуандарына аты мәлім болған. А.Байтұрсынов, М.Дулатовтармен хабарласып, «Қазақ» газетін шығаруға қаражат жағынан қолдау көрсетіп отырған. Газет бетінде қазақ балаларының оқулығына бәйге жариялап, отырықшы өмірдің артықшылығы туралы мақалалар жазған. Саяси-қоғамдық, әлеуметтік істерге де белсене араласқан. 1961 жылы патша үкіметінің жарлығына қарсы Бағаналы елі көтерілгенде, сол көтеріліс басшыларының бірі болып, төбе биі болып сайланады. Тоғыз болыс Бағаналы елінің отырықшылыққа көшуіне бас болып, Сарысу өзенінен Сіңіртек бойына канал қаздырып, егін салдырған.

Ахмет ишанның тәуіп ретінде де аты шыққан. Сыр елінде шешек ауруына қарсы алғаш егу жұмысын жолға қойып, балалар өміріне араша тұрады. 1922-1923 жылдары Сарысу бойын жайлаған тырысқақ (оба) ауруына қарсы күресте қызы Бибісара екеуі мыңдаған кісінің өмірін сақтап қалған.

БӨЛТІРІК ӘЛМЕНҰЛЫ ***туғанына 255 жыл (1771-1854)***

Бөлтірік Әлменұлы — қазақтың көрнекті шешені, биі, батыры. Бөлтірік Әлменұлы 1771 жылы қазіргі Жамбыл облысының Шу ауданындағы Шоқпар темір жол станциясы маңында дүниеге келген.

Бала кезінен-ақ ақындық, шешендік сөз өнеріне және батырлыққа бейім болған, есейген шағында ел арасындағы жер, су, еңбек, құн және жесір дауларына талай әділ төрелік айтқан. Ел арасындағы тапқыр, ұтқыр сөздерді, тақпақ, терме, аңыз әңгімелерді жаттап, оны жастар арасында айтып, қызық думан құрған. Ел арасында «Бөлтірік айтыпты» деген шешендік сөздер көп. Бөлтіріктің «Аппақ сақал қараңғы түнде айдай көрінеді», «Ұры қары деген атақ алыпты», «Төре баласы мен түйе ботасы», «Хан баласына бата», «Қырғыз-қазақтың байлық айтысқаны», «Құдайдың өзі оңғарар», «Даудың түбін қыз бекітеді» секілді сөздері аз сөзбен көп мағына берудің үлгісі болып табылады.

Соның бірінде Бөлтірік шешен «Арғымақ атта жал болмас, жабы келіп жалыменен теңесер», - деп түйіндейді. Бөлтіріктің шешендік сөздері қырғыз, өзбек халықтары арасында да кездеседі.

Бөлтірік сонымен бірге мерген, саяткер, ат үстінен алдырмайтын шабандоз, батыр болған. Есейген шағында ел арасындағы жер, су, жесір дауына, жайлау, қыстау, еңбек жөніндегі талас-тартыстарға араласып, әділ де шешен төрелік айтқан. Сондықтан да халқы оны қалап, би сайлап алған. Зорлықшыл, қиянатшыл, барымташы, басбұзар, жалақор, алаяқтар Бөлтірік бидің қара қылды қақ жарған әділ билігінен беті қайтып, әшкереленіп отырған. Ондайлар Бөлтірік отырған жерден сескеніп аулақ жүрген. Бөлтірік шешен тек қана қазақтар арасында ғана емес, қырғыз, өзбектерге де белгілі, беделді шешен болған.

Не бір төрелер, бектер, бай, манаптар оның өткір сөзінен, бетің бар, жүзің бар демей тіке айтатын жөн-жосықты билік-шешімінен аяғын тартқан. Бөлтірік шешен 1854 жылы дүниеден қайтқан. Оның үрім-бұтақтары Жамбыл, Шымкент, Алматы облыстарының қалалары мен далаларында еңбек етеді.

ӘЛИХАН БӨКЕЙХАНОВ
туғанына 160 жыл (1866-1937)

Әлихан Бөкейхан – ХХ ғасырдың бас кезінде қазақ даласында кеңінен қанат жайған ұлт-азаттық «Алаш» қозғалысының негізін қалаушы және жетекшісі, Алашорда ұлттық аутономиясы Халық кеңесінің төрағасы болды.

«Алаш» қозғалысы жетекшісінің іс-қимылы мен рөліне қазақтың қазіргі заманғы тарихында алғаш рет, 1920 жылдары осылай баға берілді. Қошмұхаммед Кемеңгерұлы (Қошке Кемеңгеров) «Қазақ тарихынан» деп аталатын тарихи очеркінде: «Үкіметтің қара қуғын жасаған күндерінде айдауына да, абақтысына да шыдап, ел үшін басын құрбан қылған ат төбеліндей ғана азамат тобы болды. Бұл топты баулыған – Әлихан», – деп жазды.

ХХ ғасырдың бас кезіндегі саясаткерлердің бірі, тарихшы, журналист, жазушы және драматург Қошмұхаммед Кемеңгерұлы бұл очеркін 1922 жылы аяқтап, 1924 жылы Мәскеудегі СССР халықтарының орталық баспасынан шығарды. Совет өкіметінің қуғын-сүргініне ұшыраған Әлихан Бөкейхан өмірінің соңғы 15 жылын осы Мәскеуде өткізіп, Кремльдің жіті бақылауында болған еді.

ДИНА НҰРПЕЙІСОВА
туғанына 165 жыл (1861-1955)

Дина Нұрпейіс келіні (1861-1955) – қазақтың әйгілі күйші композиторы. Туып өскен жері Батыс Қазақстан облысының Жаңақала ауданына қарасты Бекетай құмы деген жер. Топырақ Алматы қаласынан бұйырған. Қазақстанның халық әртісі (1944). Халық өнерпаздарының 1937 жылы өткен республикалық байқауына қатысып 75 жасында халық аспаптарын тартатын өнерпаздардың Москвада өткен Бүкілодақтық бірінші байқауында, одан кейін 1944 жылы 83 жасында Орта Азияның бес республикасынан өнерпаздар қатысқан Ташкенттегі он күндікте Дина тағы да жүлделі орындарды жеңіп алады. Әкесі белгілі домбырашы адам екен, қызы Динаға 8 жасынан бастап-ақ сол өнердің қыр-сырын үйрете бастаған.

Оның ұлы күйші Құрманғазымен алғаш кездесуі де осы кез. 8-9 жасар Дина ұстазының күйлерін үйреніп қана қоймай, оның күйшілік-орындаушылық өнердегі ерекшеліктерін, дәстүрін жалғастырады. Динаның тырнақалды «Бұлбұл», «Байжұма», «Көгентүп» атты күйлерінде халықтың күйшілік дәстүрі айқын сезіледі. 1916 жылғы оқиғаға шығарған «1916 жыл» күйінде Құрманғазының Исатай мен Махамбетке арнаған «Кішкентай» күйінің әсері байқалады. Дина ата-ана шаңырағында бұлаңдап өскен жас кезінің өзінде ақ Дәулеткерей, Мүсірәлі, Әлікей, Түркеш, Ұзақ, Есжан, Байжұма, Баламайсаң сияқты күшілердің күйін нәшіне келтіре тартып, төңірегі «домбырашы қыз» деп атаған. Қаршадай қыздың даңқын естіп, әйгілі Құрманғазы арнайы іздеп келген.

Ол Динаның домбыра тартысына сүйсініп, болашағынан үлкен үміт күтіп, батасын берген. Осыдан кейін Динадан көз жазбай, үнемі айналып соғып, додалы күй айтыстарына ертіп барып, домбыра тартудың терең сырларын үйретеді. Дина тоғыз жасынан бастап он тоғыз жасына дейін, қашан ұзатылғанша Құрманғазының баулуында болады. Құрманғазыдай дәулескер күйшінің ұстаз болуы Динаның ғана бақытты болып қойған жоқ, исі қазақтың күй өнерінің бақыты болды.

Дина 1880 жылы Беріш ішіндегі Бесқасқа руынан шыққан Тұрманұлы Қанас деген жігітке тұрмысқа шығады. Қанас пен Динадан Нұрпейіс атты бір ұл туған. Алайда, алғашқы перзенті дүниеге келген соң Қанас көп кешікпей қайтыс болады. Дина ата салтымен қайын інісі Шәпекке қосылады. Күйеуінің атын атамайтын дәстүр бойынша Дина күйеуі Шәпекті «Жәпек» деп атайтын болған. Кейбір деректерде «Жәпек» деп жазылуы содан. Динаның алғашқы күйеуінен көрген перзенті Нұрпейіс 14 жасында қайтыс болады. Кейін ел ішінде санақ па, сайлау ма, әйтеуір бір тізім алу атай алмаған Дина фамилиясының орнына қайтыс болған тұңғышы Нұрпейістің есімін атаған. Міне, Динаның Нұрпейіс келіні атануының сыры осында. Жәпек пен Дина бақытты ғұмыр кешіп, берекелі жанұя құрған.

КЕРДЕРІ ӘБУБӘКІР **туғанына 165 жыл (1861-1903)**

Әбубәкір (Кердері) Боранқұлұлы (1861-1903), ақын. Зираты Жабасай қорымында. Кіші жүз Жетіру тайпасының Кердері руынан шыққандықтан, ел арасында **«Кердері Әбубәкір»** атанған. Бабасы - Таран тұқымынан, өнерпаздар көп шыққан. Өз әкесі Боранқұл қолөнер шебері әрі сауықшы адам болған. Ер шауып, ағаштан түйін түйіп, тыным таппай, шоқандап отыратындықтан, жеңгелері **«Шоқан»** атаған. Ел арасындағы осы лақап атымен бірқатар зерттеушілер Әбубәкірді Шоқанұлы деп келді. Әбубәкір ауыл молдасынан сабақ алып, кейін Орынбор, Троицк қалаларындағы мектеп, медреселерді бітірді. Тұзтөбе, Орал, Ақтөбе, Ор, Орынбор маңындағы елдерде бала оқытты, дін шариғат жолын ұстады. Сауатты, сергек, шешен, ақындық өнерді ардақ тұтатын Әбубәкір біраз жыл ел әкімдерінің қасында жүріп, хатшылық қызметтер атқарды. Сарыарқа, Оңтүстік және Батыс Қазақстан өңіріндегі ақын, жырауларды жақсы білген. Шығармалары 1902, 1905 ж. «Әдебиет қазақия, яки Әбубәкір молланың сөздері» деген атпен екі дүркін жарияланған. Өлең-толғаулары ел арасына кең тараған. Туындылары өлең, толғаулар, хат-өлеңдер, арнаулар, айтыстар, шежіре-жырлар түрінде келеді. Өлең толғауларында заман, адам, дін, өнер, ғылым, әдет-ғұрып, имандылық, мінез-дағды туралы тебіренді, дәуір бағдарын байқап, халқымыздың бағзы тұрмыс-тіршілігі мен хал-жағдайын жырлады. Өлең, толғаулары «Үш ғасыр жырлайды» (1965), «Бес ғасыр жырлайды» (1985, 1989) жинақтарында жарияланған. «Қазағым» аталатын жеке жинағы 1993 ж. жарық көрген. Әуезов «Әбубәкір өмірі мен шығармалары» жөнінде зерттеу-мақала жазған. Ол зерттеуі М. Жолдыбайұлымен және Ә. Қоңыратбайұлымен бірігіп жазған «XIX ғасыр мен XX ғасыр басындағы қазақ әдебиетінің оқу құрамы» деген кітапта жарияланған.

ШЫҒАНАҚ БЕРСИЕВ
туғанына 145 жыл (1881-1944)

Ойыл өңірінен шыққан текті тұлғаның бірі — Шығанақ Берсиев. Ақтөбе облысының Ойыл ауданындағы «Құрман» колхозының звено жетекшісі, тары өсірудің әйгілі шебері. Ол әуелі «Құрман» колхозында мұрап, 1938 жылдан звено жетекшісі болып істеді.

Шөлейтті аймақтың ауа райына қарамастан, ұзақ жыл бойы Берсиев тарыдан мол өнім алды. Оның звеносы әр гектардан: 1939 ж. 25,5; 1940 ж. 155,8; 1941 ж. 165; 1942 ж. 175; 1943 ж. 201 ц өнім жинады. Берсиев тарыға арам шөптен таза, құнарлы жер тандап алып, оған қой қиын төкті.

Сеялкамен әр гектары 20 кг-нан тоғыспалы әдіспен 5–6 см тереңдікке тұқым сеуіп, топырақты ауыр ағаш катокпен тегістеді. Өсімдіктің өсіп-жетілу кезеңінде егістікті 4 рет суарып, 2 рет үстеп қоректендірді. Берсиев жаз бойы егістіктің 3 рет арам шөбін отап, кейде оған күл мен құс саңғырығын шашты. Ол тарыны пісуіне қарай тандап оратын.

ҚАЗАНҒАП БАЙБОЛОВ
туғанына 135 жыл (1891-1945)

Оңтүстік Қазақстан облысының Төле би ауданы Ұзынарық ауылында туған. Ең алғаш өзінің ұстазы Бекасыл әулиеден сауатын ашып, өз бетінше білімін жетілдірген. Қазанғап Бекасыл әулиенің шәкірті ғана емес, қолында өсіп ер жеткен өкіл баласы. Әке шешесі көп жылдар бала көре алмай, кейін келіп Бекасыл әулиге емделіп бала сүйген. Бекасыл Биболатұлы (1822-1915) да көптеген еңбектер жазған ғұлама ұстаз. Әйгілі "Жұлдызнама" теологиялық энциклопедиясының авторы. Бекасыл Биболатұлының "Шеризат - Гүлзат" аңыз кітабының желісімен Мәшһүр Жүсіп Көпейұлы мен Қазанғап Байболұлы екі нұсқада "Шеризат - Гүлзат" дастанын жазып шыққан. Қазанғап араб, парсы, шағатай, тілдерін жетік білген, және бірнеше еңбектерді аударған аудармашы.

Шығыс сюжетіндегі қисса-дастандарды көп жаттап, Ташкент, Шымкент, Түркістан өңірлерінде жыршылық өнерімен мәлім болған классикалық хикаяларға еліктеп «Төрт дәруіш», ел ішіндегі жазба аңыздардың желісімен «Еңсегей бойлы ер Есім» (1941 жыл), «Төле бидің тарихы» (1941жыл), “Египет ханы Абдулланың қызы Сайыпжамал” дастаны (1934 жыл), "Шеризат - Гүлзат" қиссасы (1939 жыл), "Орқа - Күлше" дастаны (1938 жыл), “Орта жүз Дауанасбай Өкірік Найман” дастаны (1934 жыл), “Біздің елдің даңқы туралы” дастаны (1941 жыл), "Қарсыбай батыр” дастаны (1943 жыл), сияқты көптеген тарихи дастандардың авторы. Барлық еңбегі ғылыми кітапхананың қолжазба қорында сақтаулы. Жалпы қисса дастандарды зерттеп жазу үшін қырық жыл ғұмырын арнаған. Әлі жарияланбаған "Абдуллонама" деген дастаны бар. Отан соғысында ерен ерлік көрсеткен Сыпатай Қарсақбаевқа арнап «Сыпатай» поэмасын шығарған. 1943 жылы республикалық айтыста Нартай Бекежановпен жыр сайысына түскен («Айтыс», 3-т.г 1966). Шығармалары ұжымдық жинақтарда, мерзімдік баспа-сөзде жарияланған. «Бау-бақша», «Дайын бол» атты толғаулары халық арасында кең тараған. Ел аралап, ауыз әдебиеті үлгілерін жинау-мен де шұғылданған.

КЕЙКІ БАТЫР туғанына 155 жыл (1871-1923)

Қазақ даласының еркіндігі мен тәуелсіздігін аңсаған, соның жолында өмірін қиған, 1916 жылғы ұлт-азаттық көтерілісті ұйымдастырушылардың бірі, Аманкелді Имановтың үзеңгілес сардары, халық арасында "қол мерген" атанған, атышулы батыр Кейкі Көкембайұлы 1873 жылы Торғай уезіне қарасты Қайдауыл болысының Байтума қопасы деген жерінде дүниеге келген. Оның азан шақырып қойған аты-Нұрмағанбет. Ал оның Кейкі аталуының сыры –ол жасынан құс атып, аң аулап, өзен-тоғай аралап, кісіге онша қосылмай, кісі киіктеніп жүретін болған. Содан жеңгелері қайнысын Кейкі деп атайды. Кейін бұл есімі қайта-қайта айтыла берген соң, оған басқалардың да құлағы үйреніп, бабамыздың Нұрмағанбет деген есімі бірте-бірте ұмытыла бастайды.

Кейкі батырдың жастық шағы Батпаққарадағы атақты бай - Шашамбайдың бел баласы - Рахметтің ауылында өтеді. Ол кезде қазақтың басты байлығы - жылқысымен өлшенетін. Ал Рахметтің жер қайысқан көп жылқысы болған. Осыншама жылқыны ит-құсқа жем қылмай, бағып-қағу үшін бақ-дәулет иесіне нағыз атпал азаматтар керек еді. Кейкі жас кезінде Рахметтің жылқысын бағып, талай рет түн жорытып келген барымташылармен де белдесті, талай рет қарымта қайтаруға да қатысты.

Аты аңызға айналған дала қыраны - Кейкі Көкембайұлының шыққан тегі-Құлан Қыпшақ.

Бақ-дәулет әкеден балаға дүние-мүлік, ақша-мал арқылы келіп қонса, батырлық пен даналық бабасынан ұрпағына қан арқылы келіп қонатын қасиет. Кейкі батырдың шыққан тегі-Құлан Қыпшақ та тегін тұқым емес.

Құлан Кейкі батыр әке-шешесінен жалғыз емес-ті. Ол алдында арқа сүйейтін ағасы, соңында қолтығынан демейтін інісі бар бес ағайынды болатын. Олар: Омар, Оспан, Қошжан, Кейкі, Шұбар деп аталатын, бір-бірімен қаны да, жаны да бір бауырлар еді. Кейкі батырмен бірге туған бес адамның ішінде қазір Қошаннан ғана ұрпақ қалған. Қалғандары Кейкі батырға "халық жауы" деген қара күйе жағылғанда жаппай қуғындалған.

Есімі мен ерлігі ел аузында аңызға айналған тағдыры күрделі дара тұлға жайында жерлес жазушы Ақан Нұрманов "Құланның ажалы" атты тарихи роман жазды. Көрнекті ақын Серік Тұрғынбекұлы "Кейкі батыр" тарихи дастанын жазса, торғайлық белгілі журналист Ахметхан Байжан "Құлан Кейкі батыр" атты деректі хикаяттар жинағын, Әубәкір Қылышбайұлы "Құлан Қыпшақ Кейкі батырдан соң" кітапшасын жарыққа шығарды.

2010 жылдың мамыр айында Арқалық қаласындағы Дала өлкесі тарихы облыстықмұражайының алдындағы алаңға батыр бабамыздың екерткіші қойылды, қаламыздың бір көшесі Кейкі батырдың есімімен аталады.

ҚҰРМАҒАЗЫ САҒЫРБАЕВ
туғанына 220 жыл (1806-1879)

Туып-өскен жері Бөкей хандығы, қазіргі Батыс Қазақстан облысының Жаңақала ауданына қарасты Жиделі деген жер. Топырақ бұйырған орны – Астрахан облысының бұрынғы «Шайтани батаға», қазіргі «Құрманғазы төбе» деп аталатын жер.

Шыққан тегі – Кіші жүз, он екі ата Байұлынан өрбіген Сұлтансиықтың Қызылқұрт бұтағы болып табылады. Құрманғазының жетінші атасы Ерші деген кісі от тілді, орақ ауызды, сөз дарыған адам болыпты. Ал, нағашы жұрты – Беріш руы. Қалмақ шапқыншылығы кезінде асқан ерлігімен көзге түскен Ағатай батырдың есімі исі Берішке ұран болған. Одан берідегі Өтеміс би, Махамбет Өтемісұлы, Исатай Тайманұлы бір ғана Беріш руының емес, исі қазақтың ардақты ұлдары. Құрманғазының әкесі Сағырбай (шын аты Дүйсенбай деген сөз бар) өнерге мойын бұра алмаған, шаруа адамы болыпты. Құрманғазының бесінші атасы Балтабай әулеті шетінен домбыраға тіл бітірген өнерпаз болса керек. Ал жетінші атасы Ерші деген кісі от тілді, орақ аңызды, сөз дарыған адам екен. Күні бүгінге дейін ел ішінде «Ершінің еркегін қойып, әуелі әйелімен айтысып ал» деген сөз бар. Құрманғазының нағашы жұрты - Беріш руы. Ерлік пен еркіндікті дәстүр еткен елдің қызы, Құрманғазының анасы Алқа да келін болып түскенше даланың ерке желіндей еркін өсіп, еркек - шора болып, ойын - тойдың шырайын келтірген. Кейін Игіліктің қызы Әуеске үйленгенде Құрманғазы үшін Беріш руы енді қайын жұрты болады.

Құрманғазының бала кезінен - ақ ең айтқыш тілі, ең сезімтал тілі қос ішекті домбыра көмейінен шығатын күй тілі еді. Сондықтан да, ол сахараның даңғыл көкірек дәулескер күйшісі Соқыр Есжанды алғаш көріп тыңдасымен-ақ домбырасынын тілін мен дінін түсініп, ұйып тыңдайды. Сондықтан да, өзінің замандастары Шеркеш, Байжұма, Баламайсаң сияқты күйшілердің күйін құныра тартып, сол күйлерден уақыттың ең шыншыл сырын ұғады. Ал Құрманғазының ұстазы - Ұзақ болатын.

1880 жылы Астрахан түбіндегі Сақмар елді мекеніне қоныс аударады. Қауым арасында ерекше құрметке бөленген Құрманғазы, Дина Кенжеқызы Нұрпейісова, Ерғали Есжанов, Меңдіғали Сүлейменов сынды мирасқорларын жинайды. Сол дәуірде әйгілі болған Көкбала, Менетай, Менқара, Сүгірәлі, Торғайбай, Шора сынды домбыра тарту шеберлері де Құрманғазыны ұстаз тұтқан.

Құрманғазы сахараның даңғыл көкірек дәулескер күйшісі Соқыр Есжанның алдын көріп, Дәулеткерей сияқты жайсаң күйшімен сырлас болып, Шеркеш, Байжұма, Баламайсан сияқты күйшілердің өнерінен өнеге алған.

ИСАТАЙ ТАЙМАНҰЛЫ туғанына 235 жыл (1791-1838)

Халық батыры И.Тайманұлы 1791 жылы қазіргі Атырау облысы, Қызылқоға ауданы, Тайсойған құмындағы "Тайман жалы" деген жерде дүниеге келген. Исатайдың анасы Есентемір руының Тағашы бөлімінен. И.Тайманұлының төртінші атасы Ағатайдың (Тайман-Бегәлінің -Боқай-Ағатай) есімі қалмақтарға қарсы соғыста көрсеткен ерлігі үшін Беріш руының ұранына айналған Исатайдың жастық шағында оған ықпал жасап, қамқорлық еткен әкесі, Тайманның інісі - Жабал Бегәліұлы.

1808 жылы Жабал бастаған Бегәлі ауылы Бақсай бекінісі тұсынан Жайықтан өтіп, Бөкей ханның қарауына кіреді. Хан орысша сауатты, саясаттан хабары бар, халық алдында беделді Жабалды Беріш аулына старшина етіп қояды. Жабал қайтыс болғаннан кейін, оның орнына старшина етіп И.Тайманұлын қоюды сұрап, хан Бөкей 1812 жылы 12 наурызда Орынбордағы Шекара комиссиясына ұсыныс жасайды. Шекара комиссиясы 1813 жылғы қараша айында Бөкей ханның ұсынысын қуаттап, құжаттарды әскери губернаторға жібереді. Генерал губернатор Г.С.Волконский 1814 жылы 12-қарашада Исатайды старшиналыққа бекіту туралы құжатқа қол қояды.

Әртүрлі алым-салықтан күйзелген, жайылым жерден айырылған, казак әскерлері мен жергілікті феодалдардың екі жақты езгісінен әбден шыдамы таусылған бұқара халық қолдарына қару алып, көтеріліске шығады. Бұл - 1836-1837 жылдардағы Бөкей хандығындағы немесе Ішкі Ордадағы батыр Исатай Тайманұлы басқарған халық-азаттық көтеріліс еді. Көтерілістің қозғаушы күші, негізінен, қазақ шаруалары болды. Оның мақсаты - Жәңгір ханның халыққа жасап отырған озбырлығына шек қою, шаруалар жағдайын жақсарту, Қарауылқожаны, Балқы Құдайбергеновті биліктен тайдыру, жер мәселесінде белгілі бір келісімге келу болатын. Исатай Тайманұлы - осы көтерілістің сардары, көсемі, ал "Махамбет - ел-жұртты дабылдатып, көтеріліс рухын көтерген батыр-жырау, көтеріліс жыршысы" (М. Қозыбаев) болды. Жалпы, 1836-1838 жылдардағы халық-азаттық көтерілістің бүкіл барысында Махамбеттің трибун, жыршы-ақын ретінде Исатай батырдың оң қолы болғандығы тарихтан да белгілі.

БӨКЕЙ ХАНДЫҒЫНЫҢ құрылғанына 225 жыл (1801)

Бөкей хандығының құрылуы - 1801 жылы Еділ мен Жайық аралығына Кіші жүз қазақтарының бір бөлігі көшіп барды. 1812 жылы онда Бөкей хандығы құрылды. Ол 1845 жылға дейін өмір сүрді.

Ішкі Орданың немесе Бөкей хандығының құрылуы қазақ халқының тарихында орасан зор рөл атқарды. Кіші жүз қазақтарының бір бөлігінің күш-жігер жұмсауымен қазақтар Жайық өзенінің оң жақ бетіндегі бедерінің бұрынғы атамекеніне қайта қоныс аударып, бекініп алуының, кейінірек дәстүрлі қазақ жерінің бір бөлігін біржола иемденіп қалуының сәті түсті. Жәңгір хан Ішкі Ордада хан билігін сақтап қалды, сол арқылы Қазақ мемлекеттілігінің 1845 жылға дейін өмір сүруін қамтамасыз етті.

Жәңгір ханның ағартушылық және реформаторлық қызметінің арқасында Еділ мен Жайық арасындағы қазақтар өздерінің әлеуметтік-экономикалық және мәдени-ағарту салаларында елеулі табыстарға қол жеткізе алды. Сонымен қатар жер мәселесінің асқынуы И. Тайманұлы мен М. Өтемісұлы бастаған халық-азаттық көтеріліске алып келді.

ЖАЛАҢТӨС БАҒАДҰР *туғанына 450 жыл*

Жалаңтөс би Сейітқұлұлы (1576-1656) (ертедегі шығыс елдері баһадүр деп атаған) қолбасшы. Сырдарияның саға-жағалауын мекен еткен Төртқара елінде туған. Жалаңтөс бидің ата-тегі қазақ шежіресінде былай таратылады: Жанарыстан Алшын одан Әлім, Байұлы, Жетіру. Әлімнен Түмен, Шөмекей, Төртқара одан Ораз, Оразгелді, Жаншұқыр, Қараш. Орадан Ақпан, Тоқпан. Тоқпаннан Сейітқұл туған. Сейітқұл бабаның сегіз ұлы болған. Оның бәйбішесі - Сары кемпірден Сейітмәмбет, Төлеш, Ақша. Ақшадан Бәйбек одан атақты Әйтеке би туған. Екінші әйелі - Қара кемпірден — Жалаңтөс, Дүйсенбай, Матай, Түрікмен, Қоян туған. Бұларды "Сегіз Сейітқұл" дейді екен ел. Сонда Әйтеке би мен Жалаңтөс бір әке Сейітқұлдан болып шығады.

Қазақ батыры, әскербасы, Самарқан өмірі. Жалаңтөс Сейітқұлы XVII-XVIII ғасырларда өмір сүрген Әйтеке бидің атасы болып келеді. 1581 жылғы аштықтан аман қалу қамымен Шығай хан мен Жалаңтөс батырдың әкесі Айтқұл туыстарымен бірге Бұхараға жақын Бұраты тауына қоныс аударды. Жалаңтөс батыр 12 жасынан Тамды және Қызылқұм қазақтарының ханы Дінмұхамедке қызмет ете бастады. Жас кезінен-ақ зерделілігі және төзімділігімен көзге түсті. Оның аты халық арасына кеңінен танылды. Оған сол дәуірдің жоғары дәрежесі — "Аталық" атағы берілді. 1640 жылы Жалаңтөс батыр қазақ және өзбек жерлеріне шабуыл жасаған қалмақ ханы Батурға қарсы қол бастап, оны жеңіліске ұшыратты. 1643 жылы Жетісу жеріне баса-көктеп кірген жоңғар қалмақтарымен соғысып жатқан Жәңгір ханға 20 мың өскерді көмек ретінде жіберді, мұның өзі басқыншыларды талқандауға зор үлес қосты.

1649 жылы Жалаңтөс батыр қазақ қолын басқарып, Бұхар ханы Абдул Азиз бен Иран патшалығының Хорасан, Балх үшін жүргізген соғысында жеңіске жетті. Бұл соғыста Бұхар және қазақ хандықтары ортақ жауға қарсы күрес жүргізу үшін одақтық келісімге келді. Хотажқұли бек Балхидың "Тарихи қыпшақтар" анықтамалығы мәліметтерінде қазақ ханы Жәңгір бұл соғысқа 100 мың адамдық әскермен қатысқаны айтылады. Жалаңтөс батыр Ташкент пен Түркістанға үш жорық жасап, Қабыл мен Мешхедті бағындырды.

Әскери өнерді жетік білетін, керемет батырлығымен даңқы жайылған дарабоз қолбасшыға қырғыз, қалмақ, қазақ хандары, Үндістаннан, Хорезмнен және Тибеттен қымбат сыйлықтар ағыл-тегіл келіп жатты. Академик М.Е.Массонның айтуы бойынша, бұл сыйлықтар өзінің саны мен құны жағынан мемлекет қазынасына түсіп жатқан барлық байлықтан асып түседі екен.

Бұл байлықтарды Жалаңтөс батыр әскерді қамтамасыз етуге ғана емес, оларға арнап Самарканда үлкен құрылыстар, зәулім сарайлар мен медреселер салуға жұмсады. Жалаңтөс батыр Самарқанның орталығы Регистанда 1619-1633/36 жылдары "Ширдор" (Арыстан медресесі) медресесі мен 1647-1660 жылдары "Тилла-Кори" (Алтынмен апталған) медресесін салдырды, кейінірек олар бүкіл елге әйгілі болды.

Бұл архитектуралық ғимараттар өзінің өсемдігімен, әдемілігімен дүйім жұртты таңдандырып, Шығыстың сәулетшілік өнерінде ерекше орын алады. Жалаңтөс батырдың сүйегі Самарқаннан 12 шақырым жерде орналасқан Дагбит қыстауындағы зиратқа қойылған. Жалаңтөс батырдың ұрпақтары бұл күнде Қызылорда облысының Қазалы ауданында ғұмыр кешуде.

ҚАБАҚ АЙТҰЛЫ туғанына 415 жыл

Қабак Айтұлы (шамамен 1611–1689 жылдары, қазіргі Өзбекстан, Шыршық өзені, Аққайран деген жер) - Ноғай Ордасының билеушісі, Мұса хан ұрпағы. Ел ұйытқысы болған би. Есімі руға шыққан. Бес ұлы - Қангелді, Жангелді, Төлес, Аралбай, Беке.

Сайрам соғысының 1681–1684 жылдары Тілеу мен Қабак тарихта болған адамдар.

Атақты «Тілеу-Қабак» әні осы кісілерге, бұлардан тараған рулы елге қатысты туған. Тілеу мен Қабак ағайынды. Ағалы-інілі. Атасы бір, анасы бір. Бұл жөнінде әдебиетші ғалым Жұбаназар Асанов мынадай дерек береді: «Тілеудің бергі атасы – Ноғай ордасының билеушісі Мұса. Мұса мен Жаңбыршы бір туған. XV ғасырда Алтын Орда ыдырап, жеті хандыққа бөлінгенде Мұса – Ноғай Ордасын, Жаңбыршы – Астрахань хандығын билеген. Бұл да тарихта аққа қарамен таңбаланған. Мұсадан Сидак, Орақ, Мамай, Алшағыр туған. Сидактан Мәку, одан Бөлек, одан Айт пен Бұжыр, Айттан Тілеу мен Қабак туған... Тілеу мен Қабақтың бергі ұрпақтары – Қалдыбай хан, Өзберген хан, мыңжылдығын болжаған Мөңке әулие, Сарышонай, Қаражігіт, Мырзағұл билер мен Сарышолақ шайыр, Бақтыбай, Көтібар, Есет, Қарағұл, Ерназар, Бекет батырлар.

Мұса әулеті Бұжырдан – XX ғасырда қазақ мәдениеті мен ғылымының бір бұрышын (төрт бұрышты десек) тіреген Жұбановтар тараған», — дейді. (Асанов Ж. Тілеу. // Ақтөбе. 11.08.2000 жыл). Демек, Тілеу мен Қабақтың арғы тегі – Ер Едіге. Кәуірді уысында жиырма жыл ұстаған – Ер Едіге! Тілеуден Қабак үлкен. Жас жағынан. Бірақ Тілеу есімінің бірінші аталуында мынадай мән бар: ол – Өз Тәуке ханмен тұстас өмір сүрген, әрі оның даңқты билерінің, батырларының бірі болған. Бұны белгілі ақын Сарышолақтың: «Атамыз Қара Тілеу бидің соңы, – Сұлфазы Қосым Қожа пірдің соңы», – деген өлең тармақтары бекіте түседі.

ҚАЙДАУЫЛ БАТЫР ЕДІГЕҰЛЫ туғанына 260 жыл

Қайдауыл Едігеұлы (1766, Ақтөбе облысы Шалқар ауданы – 1839) – батыр. Көтібар, Арыстан батырлар мен Дастан бидің замандасы. Руы – шекті ішіндегі қырғыз тармағынан. 1787 жылы түрікпендер шапқыншылығының кезінде Қайдауыл 250-дей жасағымен жауға қарсы аттанып, жекпе-жек шайқаста түрікпендердің жеті батырын жеңген. 1789 жылы шектілердің башқұрттарға қарсы жорығында Назар батырды қолға түсіріп, барымталаған мал-жандарын қайырған. 1783 – 97 жылы Сырым Датұлы бастаған ұлт-азаттық қозғалысқа қатысып, патша үкіметінің жергілікті халықты шұрайлы жерлерден ығыстыруына қарсы күресті.

Шектілердің құрамындағы топты басқарып Гурьев (қазіргі Атырау) пен Жайық қалашықтары арасындағы әскери бекіністерге шабуылдар жасады. 1816 – 1825 жылы арасындағы Арынғазы хан мен Шерғазы хан арасындағы саяси күресте Арынғазыны қолдаған. 1820 – 31 жылы Ақбұлақ (Шошқакөл), Жем бекеттеріне, Калмыков әскери бекінісіне бірнеше рет шабуыл жасаған. Қайдауыл 1839 жылы орыс казактары мен башқұрттардан құралған патша әкімшілігінің әскері “қазақ даласында тәртіп орнатамыз” деген желеумен ауылдарды шапқан шайқаста қаза тапқан.

Қайдауылдың кесенесі Орынбор – Ташкент тау жотасының бойындағы Сленей станциясына жақын, Қауылжыр өзенінен өтетін “Қайдауыл” көпірі маңында, Шалқар қаласының батысында 35 км жерде орналасқан. 1865 т.ж. бекеті “Қайдауыл бекеті” деп аталып келді.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ҰЛТТЫҚ МЕРЕКЕСІ

16-17 желтоқсан Қазақстан Республикасының Тәуелсіздік күні

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ МЕМЛЕКЕТТІК МЕРЕКЕЛЕРІ

1-2 қаңтар Жаңа жыл

8 наурыз Халықаралық әйелдер күні

21-23 наурыз Наурыз мейрамы

1 мамыр Қазақстан халқының бірлігі мерекесі

7 мамыр Отан қорғаушылар күні

9 мамыр Жеңіс күні

6 шілде Астана күні

5 шілде Ұлттық домбыра күні – шілденің бірінші
жексенбісі

30 тамыз Қазақстан Республикасының Конституциясы
күні

25 қазан Республика күні

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ
КӘСІПТІК ЖӘНЕ ӨЗГЕ ДЕ МЕРЕКЕЛЕР**

21 ақпан	Халықаралық ана тілі күні
1 наурыз	Алғыс айту күні
5 сәуір	Геолог күні – сәуірдің бірінші жексенбісі
12 сәуір	Ғылыми қызметкерлер күні
21 сәуір	Қазақстан Республикасы Мемлекеттік күзет қызметі күні
23 сәуір	Ұлттық кітап күні
21 мамыр	Мәдениет және өнер қызметкерлерінің күні
31 мамыр	Химия өнеркәсібі қызметкерлерінің күні – мамырдың соңғы жексенбісі
31 мамыр	Саяси қуғын-сүргін және ашаршылық құрбандарын еске алу күні
4 маусым	Қазақстан Республикасының мемлекеттік рәміздер күні
5 маусым	Дүниежүзілік қоршаған ортаны қорғау күні
14 маусым	Жеңіл өнеркәсіп қызметкерлерінің күні - маусымның екінші жексенбісі

21 маусым	Медицина қызметкері күні – маусымның үшінші жексенбісі
23 маусым	Мемлекеттік қызметші күні
23 маусым	Полиция күні
28 маусым	Байланыс және ақпарат қызметкерлерінің күні
2 шілде	Дипломатиялық қызмет күні
13 шілде	Ұлттық қауіпсіздік органдары қызметкерлерінің күні
19 шілде	Металлург күні – шілденің үшінші жексенбісі
2 тамыз	Көлік қызметкерлері күні – тамыздың бірінші жексенбісі
10 тамыз	Абай күні
9 тамыз	Құрылысшы күні – тамыздың екінші жексенбісі
18 тамыз	Шекарашылар күні
23 тамыз	Спорт күні – тамыздың үшінші жексенбісі
30 тамыз	Шахтер күні- тамыздың соңғы жексенбісі
1 қыркүйек	Білім күні
6 қыркүйек	Мұнай-газ кешені қызметкерлерінің күні – қыркүйектің бірінші жексенбісі

5 қыркүйек	Қазақстан халқы тілдері күні
13 қыркүйек	Отбасы күні - қыркүйектің екінші жексенбісі
20 қыркүйек	Аналар күні – қыркүйек айының үшінші жексенбісі
27 қыркүйек	Еңбек күні - қыркүйектің соңғы жексенбісі
27 қыркүйек	Машина жасаушы күні - қыркүйектің соңғы жексенбісі
28 қыркүйек	Атом саласының қызметкерлері күні
30 қыркүйек	Әділет органдары қызметкерлерінің күні
5 қазан	Ұстаздар күні
18 қазан	Рухани келісім күні
19 қазан	Құтқарушы күні
8 қараша	Статистика күні
15 қараша	Ұлттық валюта – теңге күні, қаржы саласы қызметкерлерінің кәсіптік мерекесі
15 қараша	Ауыл шаруашылығы қызметкерлерінің күні – қарашаның үшінші жексенбісі

6 желтоқсан

Прокуратура күні

12 желтоқсан

Кедендік орган қызметкерлері күні

20 желтоқсан

Энергетик күні – желтоқсанның үшінші
жексенбісі

ЕСІМДЕР КӨРСЕТКІШІ

А Абайұлы А. 10, 55-56 Абылайхан 10, 54-55 Айтбаев Қ. 4, 13 Айтбаев Ө. 6, 27-28 Айтқожина М. 8, 44-47 Айтұлы Қ. 11, 68-69 Ақиқат 8, 47-48 Алтынсарин Ы. 9, 52-53 Аманжолов Қ. 8, 50-51 Арынов М. 7, 39 Асанов Ж. 4, 15	Қ Қазақ радиосы 8, 49-50 ҚР тәуелсіздігі 9, 54-55 ҚР ҰК 5, 21-22 Қалауова З. 6, 29-31 Қозыбаев М. 9, 53 Құлымбетов Ұ. 5, 23-24
Ә Әбубәкір К. 10, 60 Әлменұлы Б. 10, 57 Әубәкіров Т. 8, 43-44 Б Байболов Қ. 10, 61-62 Байманов И. 5, Басығараев Б. 4, Баһадүр Ж. 11, 67-68 Берсиев Ш. 11, 61 Бөкей хандығы 11, 66-67 Бөкейханов Ә. 10, 58	М Мақатаев М. 4, 15-16 Мусин Қ. 4, 12 Мұратбеков С. 9, 51-52 Мұсабаев Т. 4, 13-14 Мұсаев К. 5, 26 Мясоедова Г. 8, 48-49 Н Назарбаева С. 4, 16 Нұржекеұлы Б. 5, 18-19 Нұрпейісова Д. 10, 58-59
Е Едігеұлы Қ. 11, 69-70 Ж Жабаев Ж. 5, 19-21 Жаксығарина М. 6, 26-27 Жақанов І. 6, 34-35 Жас алаш 5, 24-25 Жұбанов А. 6, 32-33 Жұбанова А. 6, 28 Жұмаділов Қ. 6, 31-32	О Озғанбаев Ө. 7, 40 Оразайұлы А. 10, 56 С Сағырбаев Қ. 10, 64-65 Серкебаев Е. 7, 43 Сүлейменов О. 7, 37-38 Т Тайманұлы И. 11, 65-66 Тәжібаев Б. 7, 36
З Зиманов С. 5, 17 К Кейкі батыр 10, 62-63 Королев Н. 7	Х Хамиди Л. 7, 43-44 Ш Шанхай Ынтымақтастық ұйымы 7, 41-42

МАЗМҰНЫ

<i>Алғысөз.....</i>	<i>3</i>
<i>Қазақстан Республикасы және Ақтөбе облысы бойынша аталып өтілетін және еске алынатын күндер тізбегі</i>	<i>4</i>
<i>Туған күні, айы белгісіз қайраткерлер, мекемелер мен тарихи оқиғалар тізімі.....</i>	<i>10</i>
<i>Мерейтойлық күндерге қысқаша анықтама</i>	<i>12</i>
<i>Қазақстан Республикасының ұлттық мерекесі</i>	<i>71</i>
<i>Қазақстан Республикасының мемлекеттік мерекелері</i>	<i>71</i>
<i>Қазақстан Республикасындағы кәсіптік және өзгеде мерекелер</i>	<i>72</i>
<i>Есімдер көрсеткіші.....</i>	<i>76</i>

Актюбинский региональный университет имени К. Жубанова

Библиотека

Офис поддержки исследователей

***КАЛЕНДАРЬ ЗНАМЕНАТЕЛЬНЫХ И ПАМЯТНЫХ ДАТ
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН И
АКТЮБИНСКОЙ ОБЛАСТИ НА 2026 ГОД***

Актобе – 2025

УДК 323/324(574)
ББК 66.3(5Каз)
К 14

*Календарь знаменательных и памятных дат Республики Казахстан и Актюбинской области на 2026 год / ответственный за публикацию Жумабаев К.С., сост.: Шадманова Г.К. - библиотека Актюбинского регионального университета имени К. Жубанова. 2025. - **152 стр.***

ПРЕДИСЛОВИЕ

Офис поддержки исследователей научной библиотеки Актюбинского регионального университета им. К. Жубанова подготовил и издал на 2026 год «Цепочку дней, отмечаемых в 2026 году по Республике Казахстан и Актюбинской области».

В календарь включены события, имеющие историческое, духовное и культурное значение, юбилеи широко известных деятелей, видных деятелей науки и искусства, внесших большой вклад в становление и укрепление государства. Кроме того, даны юбилейные даты героев казахстанского Советского Союза, национальные, государственные, профессиональные и иные праздничные дни Республики Казахстан.

Календарь систематизирован в хронологическом порядке. Отдельно сгруппированы» списки деятелей, учреждений и исторических событий с неизвестными датами и месяцами рождения". К датам, отмеченным звездочкой (*), была написана краткая справка. В качестве вспомогательного средства дается алфавитный указатель имен.

Календарь предназначен для библиотек и культурных учреждений, работников СМИ и общественности.

**АКТЮБИНСКОЙ ОБЛАСТИ
НА 2026 ГОД**

ЯНВАРЬ	
1 январь*	Капан Мусин , композитор, заслуженный деятель искусств труд в Казахстане, 105 лет со дня рождения
6 январь*	Канат Айтбаев , певец, 55 лет со дня рождения (1971)
7 январь*	Талгат Мусабаетов , второй казахский космонавт, 75 лет со дня рождения (1951)
11 январь*	Жубаназар Асанов , профессор, доктор филологических наук, 75 лет со дня рождения (1951)
14 январь	Бакыт Басыгараев , домбрист, композитор, 100 лет со дня рождения (1926-2001)
ФЕВРАЛЬ	
9 февраль*	Мукагали Макатаев , поэт, 95 лет со дня рождения (1931-1976)
12 февраль*	Сара Назарбаева , президент детского благотворительного фонда «Бобек» 85 лет со дня рождения (1941)
19 февраль*	Салык Зиманов , профессор, доктор юридических наук, 105 лет со дня рождения
	
	83
22 февраль*	Бексултан Нуржекеулы , писатель, 85 лет со дня

	рождения (1941)
28 февраль*	Жамбыл Жабаев , великий поэт, жырау 180 лет со дня рождения (1846-1945)
МАРТ	
12 март*	Национальная библиотека Республики Казахстан , 95 лет со дня основания (1931)
18 март	Узакбай Кулымбетов , государственный деятель, 135 лет со дня рождения (1891-1938)
22 март*	«Жас Алаш» 105 лет со дня выхода первого номера (1921)
24 март*	Кенесбай Мусаев , профессор, доктор филологических наук, 95 лет со дня рождения (1931-2020)
25 март	Итемген Байманов , народный просвитель, Казахской ССР отличник, 90 лет со дня рождения (1931-1988)
АПРЕЛЬ	
1 апрель*	Марзия Жаксыгарина , художник-экслюбрист, 65 лет со дня рождения (1961)
5 апрель*	Умирзақ Айтбаев , доктор филологических наук, 90 лет со дня рождения (1936-2020)
5 апрель*	Ажар Жубанова , профессор, доктор биологических наук, 85 лет со дня рождения (1941)
	
84	
13 апрель*	Зияш Қалауова , поэт, 105 лет со дня рождения (1921-1952)

24 апрель*	Кабдеш Жумадилов , народный писатель Казахстана, лауреат Государственной премии, 85 лет со дня рождения (1936)
29 апрель*	Ахмет Жубанов , педагог, композитор, фольклорист, музыковед, общественный деятель, 120 лет со дня рождения (1906-1968)
МАЙ	
6 май*	Жаксылык Ушкempiров , олимпийский чемпион, мастер спорта, 75 лет со дня рождения (1951-2020)
6 май*	Илия Жаканов , писатель, композитор, со дня рождения 90 лет (1936)
15 май*	Бакир Тэжибаев , поэт, композитор, драматург, художник 100 лет со дня рождения (1926-1994)
18 май*	Олжас Сулейменов , поэт, общественный деятель, 90 лет со дня рождения (1936)
20 май*	Мухтар Арынов , профессор, ученый, со дня рождения 90 лет (1936-1995)
22 май	Николай Королев , Герой Советского Союза, 105 лет со дня рождения (1921-1943)
ИЮНЬ	
9 июнь*	Умирзак Озганбаев , педагог, доктор философских и исторических наук, 85 лет со дня рождения (1941)
	
85	

15 июнь*	Шанхайская организация сотрудничества , 20 лет со дня основания (2001)
ИЮЛЬ	
4 июль*	Ермек Серкебаев , певец, народный артист Казахстана, 100 лет со дня рождения (1926)
17 июль*	Латиф Хамиди , композитор, 120 лет со дня рождения (1906-1983)
27 июль*	Токтар Аубакиров , космонавт первого казаха, Герой Советского Союза, Народный Герой, 80 лет со дня рождения (1946)
АВГУСТ	
25 тамыз*	Марфуга Айтқожина , поэт, 90 лет со дня рождения (1936)
СЕНТЯБРЬ	
1 сентябрь*	Центр государственное учреждение Республики Казахстан , 105 лет со дня образования (1921)
15 сентябрь*	«Акикат» , 105 лет со дня выхода (1921)
27 сентябрь*	Григорий Мясоедов , Герой Советского Союза, 125 лет со дня рождения (1901-1943)
 86	
29 сентябрь*	Казахское радио , 105 лет со дня основания (1921)

ОКТЯБРЬ	
10 октябрь*	Касым Аманжолов , казахского поэта 115 лет со дня рождения (1911-1955)
15 октябрь*	Сайын Муратбеков , писатель, заслуженный деятель Казахстана, 90 лет со дня рождения (1936-2007)
НОЯБРЬ	
2 ноябрь*	Ыбырай Алтынсарин , просветитель, педагог-новатор 185 лет со дня рождения (1841-1889)
16 ноябрь*	Манаш Қозыбаев , профессор, доктор исторических наук, 95 лет со дня рождения (1931-2002)
ДЕКАБРЬ	
16 декабрь*	Независимости Республики Казахстан , 35 лет (1991)
21 декабрь*	Содружеству Независимых Государств , 35 лет (СНГ) (1991)

- **Абылай хан**, 315 лет со дня рождения (1711-1781)
- **Акылбай Абайұлы**, 165 лет со дня рождения (1861-1904)
- **Ахмет ишан Оразайұлы**, религиозный деятель, 165 лет со дня рождения (1861-1926)
- **Болтирик Алменулы**, известный оратор, 255 лет со дня рождения (1771-1854)
- **Дина Нурпейисова**, знаменитый композитор, куйшы, Народный артист Казахстана, 165 лет со дня рождения (1861-1955)
- **Кердери Абубакир**, поэт, 165 лет со дня рождения (1861-1903)
- Шыганак Берсиев**, советский просовод, новатор, 145 лет со дня рождения (1881-1944)
- **Қазанған Байболов**, народный поэт, 135 лет со дня рождения (1891-1945)
- **Кейки батыр**, 155 лет со дня рождения (1871-1923)
- **Алихан Бокейханов**, ученый казахского народа, общественный деятель, публицист, переводчик, туғанына 165 лет со дня рождения (1866-1937)
- **Қурмангазы Сағырбаев**, казахский народный композитор 220 лет со дня рождения (1806-1879)
- **Исатай Тайманұлы**, национальный герой, Глава крупного национально-освободительного восстания 1836-1838 годов в Западно-Казахстанской области, 230 лет со дня рождения (1791-1838)

- **Бокейского ханства** 225 лет к основанию (1801)
- **«Енбекши казак»** газет, 105 лет со дня выхода (1921)

➤ ***Жалантос Баһадур***, крупнейший казахский полководец, 450 лет со дня рождения (1576-1656)

Кабак Айтулы, правитель Ногайской Орды, би, 415 лет со дня рождения (1611-1689)

Кайдауыл батыр Едигеулы, историческая личность, 260 лет со дня рождения (1766-1839)

90 лет лет со дня рождения (1921-1970)

Композитор, заслуженный деятель искусств Казахстана Капан Мусин родился в 1921 году в Жанибекском районе Западно-Казахстанской области. В 1939 году учился в казахской студии при Московской консерватории. С 1942 года член Союза композиторов СССР. В 1941-1943 годах участвовал в Великой Отечественной войне. В 1954 году окончил Казахскую консерваторию по классу Е. Г. Брусиловского. В 1943-53 дирижировал казахским оркестром народных инструментов и Казахским драматическим театром. Талантливый композитор Капан Мусин написал множество симфонических поэм, кантат, песен, сочинений для хора, музыки к кинофильмам и спектаклям. Внёс значительный вклад в развитие казахской профессиональной музыки. Автор опер, музыкальных комедий, фортепианной, скрипичной, симфонической и камерной музыки.

6 январь

КАНАТ АЙТБАЕВ

55 лет со дня рождения (1971)

Родился в совхозе Журин Мугалжарского района Актюбинской области. Автор около 30 песен патристического стилия «Ақ тілек», «Астана вальсі», «Актобем – алтын эн Калам», лирического стилия «Келмеді», «Ак жүрек мамочки», «Балапаным», «Қыз мұңы», «Қос жүрек» и др. В 2005 году обладатель премии акима области, в 2006 году-звания «Деятель культуры РК». Известный певец в республике ,продюсер.

7 январь

ТАЛГАТ МУСАБАЕВ

75 лет со дня рождения (1951)

Мусабаев Талгат Амангельдыевич родился 7 января 1951 года в

Казахстане в селе Каргалы Джампульского района Алма-Атинской области. В 1968 году успешно окончил Алма-Атинскую школу № 165, 1974 году Рижский институт инженеров гражданской авиации по специальности «радиоэлектронное оборудование». После этого его взяли в ЦПК, где он проходил активную подготовку и параллельно получал второе образование в Актюбинском высшем лётном училище. Начиная с 1974 года начал работать инженером Бурундайского объединенного авиаотряда воздушных сообщений гражданской авиации, а потом ещё и секретарём в комитете комсомола в городе Алма-Ате. Затем три года, начиная с 1976, проработал инструктором в отделе политической воспитательной работы Казахского Управления гражданской авиации. А с 1979 года он был заместителем командира в 240-м лётном отряде в Алма-Атинском объединенном авиаотряде. Начиная с 1986 года, для того что бы получить свидетельство пилота гражданской авиации пошёл на подготовку в специальный тренировочный отряд авиации. Благодаря этому он в скором времени стал вторым пилотом Ан-2, а через некоторое время и командиром этого же экипажа Бурундайского объединенного авиаотряда. Для того что бы совершать полёты на самолете Ту-134 Первого лётного отряда Алма-Атинского объединенного авиаотряда, Мусабаев успешно прошёл подготовку и окончил в 1989 году Ульяновский центр подготовки лётного состава. А в течение года он был зачислен в группу ЦПК от Министерства гражданской авиации. После этого обучения его призвали в военно-воздушные силы Российской Федерации в звании майора, также параллельно его зачисли на должность кандидата в космонавты в отряд ЦПК ВВС.

11 январь

ЖУБАНАЗАР АСАНОВ
75 лет со дня рождения (1971)

Жубаназар Асанов родился в 1951 году в селе Копасор

Шалкарского района. В 1967 году окончил Казахскую среднюю школу в г. Шалкар. Он окончил Актюбинский государственный педагогический институт физико-математический, казахский филологические факультеты. В 1980-84 годах работал научным сотрудником, старшим научным сотрудником Академии наук Казахской ССР, в 1984-90 годах-в Казахском национальном университете им.Аль-Фараби. В 2002 году защитил диссертацию на тему «Наследие поэтов Иргизского, Шалкарского регионов». Автор более 100 научных работ. Двухчастная трагедия «Монке би», написанная в соавторстве с драматургом А. Уталиевым, опубликована в журнале «Жұлдыз».

9 февраль

МУКАГАЛИ МАКАТАЕВ

95 лет со дня рождения (1931-1976)

Казахский советский поэт и писатель, переводчик.

Родился 9 февраля 1931 года, село Карасаз, Нарынкольский район, Алматинская область. Окончил среднюю школу. Работал секретарём аулсовета, заведующим красной юртой, работником комсомольских органов, литературным сотрудником районной газеты. В 1954-1962 годах работал диктором на Казахском радио, учителем, в 1962-1972 годах — заведующим отделом газет «Социалистік Қазақстан», «Қазақ әдебиеті», журналов «Мәдениет және тұрмыс», «Жұлдыз», в 1972-1973 годах — литературным консультантом Союза писателей Казахстана.

Мукагали Макатаев родился в селе Карасаз Алма-атинской области, у подножия гор великого Хан-Тенгри. Закончил Литературный институт им. Горького. Автор книг «Жизнь-легенда», «Жизнь-река», «Реквием Моцарта», «Избранное». Песня на его стихи «Саржайляу» стала народной.

Переводил на казахский русскую классику, зарубежную литературу, в том числе Уолта Уитмена, «Божественную комедию» Данте. Его имя ставят рядом с именами Абая, Ауэзова и других классиков казахской литературы. Лауреат Государственной

премии Казахстана...Мукагали и его сверстники стали основной рабочей силой и заменили взрослых мужчин, ушедших на фронт. Они пасли скот и пахали землю, убирали урожай и молотили. Вместе с женщинами и стариками они считали себя ответственными за жизнь в тылу и очень гордились этим.

«Уже в двенадцать лет мы все могли: стоять у станков на заводе, если надо, водить обозы, защищать от обнаглевших волчьих стай овчарни аула, если надо, - размышляя о судьбе Мукагали Макатаева и детях военного времени, говорил его друг и собрат по перу Ануар Алимжанов. - Нам порою так хотелось спать, и так хотелось ощутить прохладное прикосновение к телу свежей, чистой ситцевой рубашки. Но времени для сна не хватало, а белый ситец заменяла баранья шкура, выделанная и выскобленная руками бабушек... Война и голод научили великой мудрости жизни - уметь отличать все съедобное: корни, листья, - уметь находить горный лук и щавель, уметь ценить вкус похожих на пуговицы желтых корневищ подснежников, сваренных в кипятке и заправленных молоком... И ещё время научило нас терпению, умению ждать... Мы умели до слез радоваться любому доброму слову, трудились, чувствуя себя счастливыми только потому, что были нужны людям, нужны своему аулу, своему колхозу. Доброта для нас была самым священным признаком человечности».

Мукагали Макатаев начал печататься в 1948 году. Известность ему принесла поэма «Аппасионата» (1962). Поэмы «Ильич» (1964) и «Мавр» (1970) были посвящены В. И. Ленину и К. Марксу. Поэтические сборники «Привет, друзья» (1966), «Ласточка моя» (1968), «Сердце моё» (1972), «Лебеди не спят» (1974), «Тепло жизни» (1975), «Поэма жизни» (1976), «Река жизни» (1978), «Биение сердца» (1-2 книги, 1982), «Шолпан» (1984) и другие вошли в золотой фонд казахской национальной поэзии. Прозаические произведения вошли в сборник под названием «Две ласточки» (1988). Многие стихи Макатаева положены на музыку.

Макатаев перевёл на казахский язык сонеты У. Шекспира (1970), стихи У. Уитмена (1969), поэму «Божественная комедия» Данте (1971) и другие. В 2000 году Мукагали Макатаеву за сборник стихов «Аманат» правительством Казахстана была посмертно

присуждена Государственная премия Республики Казахстан в области литературы, искусства и архитектуры. В 2002 году ему был установлен бронзовый памятник в сквере на углу улиц Макатаева и Желтоксан.

12 февраль

САРА НАЗАРБАЕВА
85 лет со дня рождения (1941)

Назарбаева Сара Алпысовна, с февраля 1992 года – основатель и президент Международного детского благотворительного фонда «Бобек» («Малыш»). Сегодня «Бобек» – самый активный благотворительный фонд республики, получивший признание не только в Казахстане, но и за рубежом. На счету фонда – сотни и тысячи благотворительных акций, оказание помощи сиротам и инвалидам, поддержка матерей. С июля 1994 года С.Назарбаева – президент фонда «SOS – детские деревни Казахстана». С марта 1999 года – председатель попечительского совета благотворительного фонда «Демография».

За выдающиеся заслуги в области благотворительности и милосердия Сара Назарбаева удостоена множества наград международных организаций. Среди них такие весомые, как Международная премия Всемирной организации здравоохранения им. Ихсана Дограмачи, Международная премия Unity, Премия «Курманджан Датка». Она удостоена золотой медали имени Чингиза Айтматова «За великий вклад в философию самопознания». Из рук Софи Лорен Сара Алпысовна получила международную премию «Золотое сердце», учрежденную Красным Крестом России и вручаемую за многолетнюю деятельность, направленную на поддержку подрастающего поколения. В 2010 году она удостоилась награды Международного фонда SOS Kinderdorf International – «Золотого кольца», которое вручается женщинам, посвятившим свою жизнь детям из детских деревень SOS Kinderdorf.

94

19 февраль

САЛЫК ЗИМАНОВ
105 лет со дня рождения (1921-2011)

С.Зиманов родился в 1921 году в г. Гурьев, ныне Атырау. В 1948

году окончил Всесоюзный юридический институт. Он работал заведующим Сектором права (1950), первым руководителем Сектора философии и права (1951-1952), директором Алма-Атинского юридического института (1952-1954), деканом юридического факультета КазГУ (1955-1956), директором Института философии и права АН КазССР (1958-1969), главным ученым секретарем Президиума АН КазССР (1976-1977), организатором Института государства и права НАН РК. С 1950 г. - руководитель отдела теории и истории государства и права этого же института, с 1991 - его почетный директор. Депутат Верховного Совета РК - 1992-1994.

С.Зиманов - организатор правовой науки в Казахстане. Научные интересы охватывают теорию и историю политической и правовой системы, федеративного государства, конституционного права, государственного права и политологии. Автор более 200 научных работ, из них 12 монографий, руководитель и автор подготовки трехтомной книги «История государства и права Советского Казахстана». Его исследования по вопросам политической истории, федеративного устройства СССР и политико-правовой мысли народов Казахстана и других республики Центральной Азии являются крупным вкладом в науку.

В них воспроизведена сложная и цельная историко-политическая реальность, сложившаяся в них до и после революции 1917 г. в России («Ленин и национальная государственность в Казахстане»; «От освободительных идей к советской государственности в Бухаре и Хиве», «Россия и Букеевское ханство», «Политические взгляды Ч. Валиханова» и др.). Большое место в его творчестве занимают исследования проблем теории права и национальной государственности. «Теоретические вопросы советского национально-государственного строительства», «Общая теория права и ее место в курсе теории государства и права»).

В его творческой проблематике и научных интересах последних лет преобладают актуальные вопросы становления и построения суверенного демократического Казахского государства в посттоталитарный период («Конституция и Парламент

Республики Казахстан», «Не надо расшатывать государственные устои», «Концептуальные вопросы проекта Закона о Верховном Совете»).

Прощальная панихида по Салыку Зиманову пройдет 6 ноября с 10.00 до 11.00 часов утра в Государственном академическом театре оперы и балета им.Абая.

22 февраль

БЕКСУЛТАН НУРЖЕКЕУЛЫ
85 лет со дня рождения (1941)

Бексултан Нуржекеев родился 22 февраля 1941 г. в с. Акжазык Талды-Курганской области. В 1965 г. окончил филологический факультет Казахского Государственного университета им. С.М. Кирова (ныне Казахский Национальный университет им. аль-Фараби). В 1965-1968 г. работал учителем, заведующим учебной частью Ушаральской средней школы Панфиловского района, в 1968-1969 г. – вторым, первым секретарем Панфиловского районного комитета комсомола, в 1969-1972 г. – инструктором ЦК ЛКСМ Казахстана, в 1972-1976 г. - заведующим отделом альманаха «Жалын», журналом «Жұлдыз», в 1976-1986 г. – заместителем главного редактора, главным редактором издательства «Жалын», в 1986-1989г.– главным редактором журнала «Парасат». С 1992 г. является директором издательства «Жалын».

Его первая повесть «Кінәлі махаббат» была опубликована в 1968 г. на страницах журнала «Жұлдыз». Он автор повестей и рассказов: «Күй толғақ» (1972), «Күтумен өткен ғұмыр» (1974), «Бір ғана махаббат» (1982), «Өзендер өрнектеген өлке», тарихи-этнографиялық эссе (1984), «В ожидании» (1985), «Ерлі-зайыптылар» (1987), «Бейтаныс әйелдің кұпиясы» (2002), «Әйел жолы – жіңішке» (1998) и др.

В его сборник «Ойұшқын» (2002) вошли эссе об акынах Асете, Саре, Торебае, батырах Кабанбае, Богенбае и Агынтае. В книге «Өнер кұдіреті» (2003) описывается творческая жизнь К. Байсеитовой, Ж. Омаровой, М. Тулебаева и других деятелей

искусства.

Б. Нуржекеев – Почетный гражданин Алматинской области и Панфиловского района. Награжден орденами Республики Казахстан – «Құрмет» (2000), «Парасат» (2008) и медалью «Еңбектегі ерлігі үшін».

28 февраль

ЖАМБЫЛ ЖАБАЕВ

180 лет со дня рождения (1846-1945)

Жамбыл Жабаев (16 (28) февраля 1846 — 22 июня 1945) — великий казахский советский поэт-акын, лауреат Сталинской премии второй степени (1941). Выдающийся представитель казахской народной поэзии, мастер стихотворного слова, сказитель, жырау. Родился у подножия гор Жамбыл в Жамбылской области, умер в селе Узынагаш Алматинской области; происходит из рода екей, племени шапырашты, старшего жуза. Окружение Жамбыла высоко ценило песни, кюи, искусство импровизации и сказительства. Ауэзов не зря говорил: Искусство импровизации, получившее особенное развитие в казахской нации, начиная с XIX века, повсеместно ушло в тень, но стало расцветать в Жетысу, в краях южного Казахстана. Во-первых, колонизация, охватившая другие области раньше южных, наложила свой отпечаток на традиции; окрестности Жетысу оказались в стороне от этого негативного влияния. Во-вторых, традиции искусства импровизации, издавна глубоко пустившие корни в этих краях, после XIX века получили особое развитие. Тот факт, что в этот период в Жетысу прибыл великий Абай из Арки, прибыли такие мастера импровизации, как Биржан, Шашубай, Балуан Шолак, Жалаир Тубек из Таласа, из Южного Казахстана - Майкот и Майлыкожа, Курмангазы из Атырау, - связан с их стремлением познакомиться со школой великого древнего искусства.

Талант Жамбыла, выросшего в такой колыбели искусств, стал проявляться с детства. Уже в годы юности он наполнил песнями и стихами края, где вырос; слава о нем дошла и до соседей киргизов. В эти годы молодой Жамбыл, уже бывший у всех на устах,

встретился с Суюнбаем, известнейшим акыном из Жетысу; Жамбыл с большим вниманием, увлеченно слушал вдохновенное исполнение акына и получил его напутствие. Встречи с такими крупными акынами своего времени как Айкумис, Бактыбай, Сары, Сарбас, Досмаганбет, Шашубай, Куланаян, Кулманбет способствовали росту авторитета Жамбыла как акына. В дальнейшем, неоднократно состязаясь с киргизскими акынами Балыком, Тыныбеком, Калыгулом, Найманбаем, Катаганом, Арыстанбеком, Сагымбеком, он берет уроки у их искрометной поэзии, оттачивая свое мастерство. Теперь вместе с импровизацией он неделями-месяцами исполнял такие сказания и поэмы, как Көрғұлы, Шаһмардан, тем самым углубляя и развивая свой многогранный талант.

Жамбыл - неиссякаемый родник поэзии, негасимый источник мудрости, непреходящая ценность. Его творчество всегда будет с народом. Произведения Жамбыла, были переведены на многие языки мира, распространились по многим странам.

Образ Жамбыла нашел отражение во всех видах и жанрах казахского искусства, он стал известен как великая личность, высоко поднявший национальный дух народа.

12 март

***НАЦИОНАЛЬНАЯ БИБЛИОТЕКА
РК 95 лет со дня основания (1931)***

Национальная библиотека Республики Казахстан была создана 12 марта 1931 года. С 5 мая 1931 года начал обслуживать читателей. Вскоре библиотека стала крупнейшей в регионе, национальным книгохранилищем, координационным центром научно-методической и исследовательской работы в области библиотековедения и истории казахской книги, издания национальной библиографии.

Библиотека А. С. Пушкина стала крупнейшим в Казахстане книгохранилищем, куда поступали экземпляры газет, журналов, и прочих государственных печатных изданий и книг со всего Советского Союза. Также в функции сотрудников библиотеки

входила научная работа: переписка с крупнейшими библиотеками мира, архивные исследования, публикация трудов по библиотечному делу. Библиотека выполняла функции республиканского отраслевого органа научной информации по культуре и искусству. Книжный фонд, составлявший в 1931 году всего 64 тыс. печатных изданий, к 1982 году вырос до более 4 миллионов. Число читателей с 1940 по 1982 год выросло с 9 тыс. до 55 тыс. человек.

Национальная библиотека РК с 1992 года является членом Международной федерации библиотечных ассоциаций и учреждений (ИФЛА), Конференции директоров национальных библиотек (CDNL), с 1993 года — Некоммерческого партнёрства «Библиотечная Ассамблея Евразии» (БАЕ)[3]. С 2002 года возглавляет Казахстанский национальный комитет по программе ЮНЕСКО «Память мира», с 2008 года — региональный центр Основной программы ИФЛА/РАС (Сохранность и консервация).

Национальная библиотека и в настоящее время является крупнейшим научно-методическим центром библиотек Казахстана; депозитарий обязательного экземпляра произведений печати Казахстана; депозитарий Комитета по контролю в сфере образования и науки Министерства образования и науки РК кандидатских и докторских диссертаций по всем отраслям знаний, защищённых в Казахстане; депозитарий авторефератов стран СНГ; с 1993 г. — депозитарий научных диссертаций и изданий ЮНЕСКО, с 2005 г. — депозитарий литературы, изданной по Государственной программе «Культурное наследие»; с 2012 года - депозитарий изданий Ассамблеи народа Казахстана г. Алматы.

18 март

УЗАКБАЙ КУЛУМБЕТОВ

135 лет со дня рождения (1891-1938)

Кулумбетов Узакпай Джильдирбаевич. Родился в 1891 г., Актюбинская обл.; казах; образование среднее; председатель. Проживал: Алма-Атинская обл. Алма-Ата.

Арестован 5 августа 1937 г. УНКВД по Алма-Атинской обл. Приговорен: Верховный Суд Каз.ССР 25 февраля 1938 г., обв.: 58-2, 58-9, 58-11 УК РСФСР. Приговор: ВМН. Реабилитирован 22 апреля 1958 г. Выездная сессия военной коллегии Верховного

Суда СССР за отсутствием состава преступления». Жена Айыш Кулумбетова до полной реабилитации 1956 года находилась в известном лагере, после освобождения вместе со старшим сыном Бостаном уехала на ПМЖ в г. Ташкент. АЛЖИРСын Марат Узакпаевич Узакпаев. Маратом его назвал друг семьи Калинин Михаил Иванович. Окончил военное училище. Карабалина Кабира, дочь старшего брата Карабалы. Когда Карабала умер, его брат Узакбай взял на воспитание его дочерей Акторе и Кабиру. Кабира Карабалина 7 раз поступала в КазГУ на педагогический факультет и 7 раз ее отчисляли как дочь врага народа. После ареста родителей, жила вместе с братьями в детдоме. В конце-концов закончила заочное отделение, уехала в Талдыкорганскую обл. п. Аксу, преподавала в местной школе, в которой затем стала директором. Сейчас проживает в г. Алматы. Орынша Карабалина и Болат Карабалин, дети младшего брата Жолмурата, героически погибшего на фронте. Их мать Нурым Жельдербаева в 1970г. умерла в г. Алматы. На центральной площади с. Аманколь Иргизского района Актюбинской области Республики Казахстан установлен его бюст. В Иргизском районе Актюбинской области есть село, которое носит имя Узакбая Кулумбетова. Его именем названы улицы в г. Актобе (Актюбинске) бывшая Карагандинская, в г. Алматы (Алма-Ата) бывшая улица имени Розы Люксембург.

22 март

***«ЖАС АЛАШ» 105 лет
со дня выхода первого номера (1921)***

Газета основана 22 марта 1921 года одним из руководителей комсомольской организации Туркестанской АССР Гани Муратбаевым в Ташкенте — столице республики, он же стал главным редактором издания. Уже через полгода газета была закрыта советскими властями, посчитавшими, что на издание оказывает влияние националистическое, демократическое и антибольшевистское движение «Алаш».

Поскольку издание, которое было предназначено для казахской молодёжи Туркестанской АССР (охватывавшей в том числе юг Казахстана) и служило бы рупором туркестанской комсомольской организации, было всё же необходимо, с 1 сентября 1922 года был

начат выпуск газеты «Жас кайрат» (редактор Е. Алдонгаров). Газета выходила примерно год, а с 1924 года на её основе был создан одноимённый журнал. Однако с 3 февраля 1925 года по 30 октября 1926 года сначала в Оренбурге, а потом в Кзыл-Орде возобновилось издание еженедельной газеты под прежним названием «Жас кайрат». Возрождённая газета знакомила читателей с новостями в стране и за рубежом. В разделе «Казахстанская молодёжь» публиковались статьи о деятельности местных молодёжных органов. Рубрика «В здоровом теле — здоровый дух» была посвящена медицине и спорту. Раздел «Хозяйство» пропагандировал переход с кочевого образа жизни на оседлый. В сентябре 1926 года, незадолго до закрытия, газета была преобразована в орган Казахстанского краевого и молодёжного комитета Сырдарьинской губернии.

В 1929 году газета сменила место издания, перебравшись в новую столицу республики — Алма-Ату. В январе 1931 года перешла с арабского письма на латиницу, а позднее и на кириллицу. С октября 1941 года издание газеты было приостановлено в связи с массовым уходом сотрудников на фронт, выпуск был возобновлён в сентябре 1945 года.

В 1991 году сменила название на первоначальное — «Жас Алаш». В 2000 году была удостоена премии «Алтын Жулдыз» («Золотая звезда») как «Лучшая газета года»[5]. В этот период имела тираж около 50000 экз. (в советское время тираж доходил до 300 тысяч экземпляров) и выходила три раза в неделю.

24 март

КЕНЕСБАЙ МУСАЕВ

95 лет со дня рождения (1931-2020)

Родился 24 марта 1931 г. в ауле Кумисти, Созакского района Южно-Казахстанской области Казахстана в семье колхозников из рода Сангыл племени Конрат Среднего жуза казахов Шойтанова Муса и Биедиловой Ашень, принадлежащей к роду Кобыршунак племени Конрат.

В 1947 году окончил педучилище в г. Туркестан с отличием и поступил на филологический факультет Казахского госуниверситета в г. Алматы, который окончил в 1952 г. Увлекался шахматами, был чемпионом Казгосуниверситета, занял третье

место в чемпионате г.Алматы, девятое из 22 - в республике Казахстан. Много занимался общественной работой: был инструктором Алма-Атинского горкома комсомола, ЦК комсомола Казахстана и др. 1952-1956 гг. проходил аспирантуру в Секторе тюркских языков Института языкознания АН СССР под руководством Э.В.Севортяна. С декабря 1956 г. – сотрудник Сектора тюркских языков того же Института. После защиты кандидатской диссертации по казахскому языку, в 1957 году взялся за исследование караимского языка.

В 1958 - 1994 гг. в г. Москве в Литературном институте им. А.М.Горького Союза писателей СССР на кафедре Художественного перевода преподавал казахский, кыргызский, туркменский, татарский, каракалпакский, алтайский и хакасский языки студентам из соответствующих республик; профессор Института стран Азии и Африки Московского Госуниверситета им. М.В.Ломоносова с 1997 г.

К.Мусаев в 1954-1991 гг. член КПСС. Активно занимался общественной работой: Был секретарем партийной организации, председателем профкома Института Языкознания АН СССР, членом различных общественных организаций Москвы, Академии наук СССР, по поручению Президиума и Бюро Отделения Литературы и Языка АН СССР с целью оказания помощи ездил в составе делегаций АН в разные республики СССР. С 1987 г. был заместителем председателя Советского комитета тюркологов АН СССР, с 1992 г. - Национального Комитета тюркологов Российской Федерации при РАН, он член ученых советов по защите докторской диссертации, много лет был членом экспертного совета ВАК СССР, заместителем Главного редактора журнала «Советская тюркология». Он член редколлегии журнала «Тюркология». К.Мусаев много лет являлся членом Совета по сохранению и развитию культур народов при Фондах культуры СССР и России; он член редколлегии «Караимской народной Энциклопедии».

К.Мусаев награжден орденом «Парасат» (Казахстан), 5 медалями СССР (3), России (1), Казахстана (1), Почетной Грамотой Президиума АН СССР, он участник ВДНХ СССР.

Кенесбай Мусаев скончался 26 мая 2020 г. на 90-м году жизни.

1 апрель

***МАРЗИЯ ЖАКСЫГАРИНА
65 лет со дня рождения (1961)***

Марзия Жаксыгарина родилась 1 апреля 1961 года в поселке Чайда Мартукского района, Актюбинской области[1] в многодетной семье[2]. Её отцом был Жумаш Беркимбетович Жаксыгарин (каз. Жұмаш Беркімбетұлы Жақсығарин) — победитель соцсоревнования 1977 и 1980, был награждён орденом трудового красного знамени (1973) и орденом «Знак Почёта» (1981). Её мать, Жансулу Буркуталиня Ельгондиновна (каз. Жансұлу Бүркіталиня Елғондыққызы), является дочерью раскулаченного богача, и матерью героиней, награждена орденом «Материнская слава» 3-й степени. Родила и воспитала семерых детей: пять мальчиков и двух дочерей.

Жаксыгарина Марзия Жумашевна – член Союза художников РК, кандидат культурологии, доцент Актюбинского государственного университета им. К. Жубанова, участница более 100 международных конкурсов и выставок экслибриса и графики в Аргентине, Бельгии, Мексике, Корее, Франции, Чехии, Польше, Югославии и т. д., лауреат и дипломант семи из них. Работы хранятся во многих музеях и частных коллекциях мира. В 2003 году ее имя занесено во 2-й том всемирной энциклопедии «Современные мировые художники экслибриса», издаваемой в Португалии. Два года назад экслибрис Марзии Жаксыгариной помещён на польскую банкноту номиналом в 50 злотых.

5 апрель

***УМИРЗАК АЙТБАЕВ
90 лет со дня рождения (1936-2020)***

Умирзак Айтбаевич Айтбаев (род. 5 апреля 1936, ауыл Балтаколь, Отырарский район, Южно-Казахстанская область) — казахский учёный, доктор филологических наук (1992), член-корреспондент АН Казахстана (1994),

академик Академии социальных наук Республики Казахстан (1997). В 1959 году окончил КазГУ. С 1989 года вице-президент Международного общества «Қазақ тілі». Основным направлением научно-исследовательских работ Умирзака Айтбаева являются

вопросы лексикологии и терминологии казахского языка.

Труды на казахском языке:

Аудармадағы фразеологиялық құбылыс. — Алма-Ата, 1975.

Қазақ терминологиясының дамуы мен қалыптасуы. — Алма-Ата, 1988.

Терминдер және олардың аудармалары. — Алма-Ата, 1990.

Қазақ сөзі. — Алма-Ата, 1997.

5 апрель

АЖАР ЖУБАНОВА

85 лет со дня рождения (1941)

Родилась 5 апреля 1941 года в городе Алматы.

В 1958 году окончила среднюю школу № 10 г. Алматы.

С 1958 по 1964 училась на биолого-почвенном факультете МГУ им. М. В. Ломоносова. Специальность — «Физиология растений».

27 ноября 1974 года защитила кандидатскую диссертацию в Институте экспериментальной и клинической онкологии АМН СССР (г. Москва) по теме «Некоторые стороны липидного обмена при дисгормональных опухолях».

19 мая 1995 года защитила докторскую диссертацию в Институте микробиологии и вирусологии НАН РК по теме «Управление ростом и метаболической активностью иммобилизованных клеток микроорганизмов».

Трудовая деятельность

- 1964—1966 — старший лаборант кафедры «Физиологии и биохимии растений» КазГУ им. С. М. Кирова
- 1966—1975 — младший научный сотрудник лаборатории «Биохимии опухолей» КазНИИ онкологии и радиологии МЗ КазССР
- 1975—1985 — старший преподаватель, доцент кафедры органической и биологической химии Алма-Атинского зооветеринарного института

- 1986—1996 — доцент по науке, доцент кафедры микробиологии КазГУ им. Аль-Фараби

- 1996—2000 — профессор кафедры микробиологии КазГУ им. Аль-Фараби

- 2000—2001 — декан биологического факультета КазНУ им. Аль-Фараби
- 2001—2009 — зав. каф. микробиологии КазНУ им. Аль-Фараби
- 2009 г. — по настоящее время — профессор кафедры биотехнологии КазНУ им. Аль-Фараби

13 апрель

ЗИЯШ КАЛАУОВА

105 лет со дня рождения (1921-1952)

Зияш Калауова - (1921-1952) поэт, родилась в Южно-Казахстанской области.

Окончил Казахский педагогический институт им.Абая (ныне Казахский национальный педагогический университет им. Абая), работал учителем в Аксуской средней школе Уйгурского района Алматинской области.

Первый сборник стихов вышел в 1941 году под названием «Шолпан».

Также были изданы три сборника стихов и поэм. Поэт принял участие в 1950 году в качестве делегата от Казахстана на II Всесоюзной конференции сторонников мира в Москве.

Автор сборника стихов «Кавказ шынында,» «Бейбитшиликти суйемиз». Шауильдирская средняя школа Отырарского района Южно-Казахстанской области носит имя поэта.

24 апрель

КАБДЕШ ЖУМАДИЛОВ

85 лет со дня рождения (1936)

Родился 25 апреля 1936 года.

Народный писатель Казахстана (1998).

Лауреат Государственной премии Казахской ССР им. Абая (1990).

В 1965 году окончил Казахский государственный университет имени С. М. Кирова.

В 1965-1967 годах работал литературным сотрудником в газете «Қазақ әдебиеті», в 1967-1976 годах — редактором в издательстве «Жазушы», в 1976-1981 годах — редактором в Госкомиздате Казахской ССР.

С 1981 года — на творческой работе. В 1970 году вступил в Коммунистическую Партию Советского Союза.

22 октября 1998 года Указом Президента Казахстана Кабдешу Жумадилову было присвоено почётное звание «Народный писатель Казахстана» 12 декабря 2005 года «за заслуги перед государством, активную общественную деятельность, значительный вклад в социально-экономическое и культурное развитие страны, укрепление дружбы и сотрудничества между народами» Жумадилов был награждён орденом «Парасат».

Первые стихи и рассказы Кабдеша Жумадилова были опубликованы в газете «Синьцзян» и журнале «Шугыла» в Китае.

В 1967 году вышел сборник стихов «Жас даурен». Автор рассказов, повестей «Улетают гуси» (1968), «Сары джайляу» (1978), «Выпуклое стекло» (1981), «Аргамачи» (1984). Также вышли в свет дилогия «Последний караван» (1974—1981), романы «Кокейкести» (1969), «Дорогой счастья» (1975). В исторических романах «Отчий край» (1985) и «Судьба» (1989) повествуется о трагической судьбе казахов, оказавшихся вдали от родины.

29 апрель

АХМЕТ ЖУБАНОВ

120 лет со дня рождения (1906-1968)

Ахмет Куанович Жубанов — композитор, музыковед, педагог, дирижер, музыкально-общественный деятель.

Родился и вырос в Темирском районе Актюбинской области, похоронен в Алматы.

Первые учителя, направившие А. Жубанова на творческий путь, — кюйши Талым и аульный учитель К. Ашгалиев. Большое влияние на формирование жизненного мировоззрения Жубанова оказали писатель Ж. Тлепбергенов, старший брат — ученый К. К. Жубанов.

Музыкой Ахмет стал увлекаться с детства. В 1919–1928 годах Жубанов, работая секретарем аульного совета и учителем, брал уроки сольфеджио, теории музыки и игры на скрипке у

руководителя оркестра русских народных инструментов П. Черняка в Темире.

В 1929–1932 годах А. Жубанов учился в Ленинградском музыкальном техникуме им. М. И. Глинки (по классу скрипки у А. А. Этигона) и в консерватории им. Н. А. Римского-Корсакова (сначала по классу гобоя у профессора Ф. А. Нимана, а позднее — на факультете по теории и истории музыки — у Б. В. Асафьева). В 1932–1933 годах Жубанов был аспирантом Ленинградской академии искусствоведения (ныне Институт театра, музыки и кино).

В 1933–1935 годах Жубанов преподавал и был завучем в Алматинском музыкально-драматическом техникуме. Жубанов составил на казахском языке первый «музыкальный букварь», организовал музыкальный кабинет и экспериментальную мастерскую по усовершенствованию казахских народных инструментов. В 1934 году им был создан ансамбль домбристов, на основе которого возник Казахский государственный орден Дружбы народов оркестр народных инструментов им. Курмангазы. Позднее Жубанов стал художественным руководителем этого оркестра.

Жубанов являлся художественным руководителем и дирижером оркестра Казахской филармонии (1935–1945), ректором Алматинской консерватории (1945–1951), заведующим сектором искусствоведения Казахского филиала Академии наук СССР (1945–1950), заведующим кафедрой народных инструментов, одновременно преподавателем истории казахской народной музыки, дирижирования, инструментовки Алматинской консерватории (1945–1947, 1954–1961). В 1961–1968 годах А. Жубанов возглавлял музыкальный отдел Института литературы и искусства при Академии наук КазССР.

Жубанов является исследователем казахской народной и современной музыки, театрального и исполнительского искусства.

Им написаны научные труды и исследования по истории казахской народной музыки, о жизни и творчестве народных певцов, кюйши, композиторов: «Курмангазы» (1936), «Жизнь и творчество казахских народных композиторов» (1942), «Струны

столетий» (1958), «Соловьи столетий» (1963).

Научная экспедиция, созданная в 1940-х годах по инициативе А. К. Жубанова, собрала со всех уголков Казахстана вплоть до 1980-х годов около 10 тысяч песен и кюев. Он способствовал тому, чтобы были собраны данные о жизни казахских народных композиторов, а их произведения переложены на ноты. Он сам показывал пример трудолюбия и работоспособности, чтобы все собранное не осталось только на бумаге. Композитор помогал опытным артистам осваивать народные мелодии с тем, чтобы сделать их духовным достоянием всего народа.

Ахмет Жубанов является одним из основоположников казахского профессионального музыкального искусства и музыковедения Казахстана. Им записаны и опубликованы музыкальные произведения для домбры, кобыза и сыбызги, переложены для оркестра народных инструментов многие народные кюи. Он является автором опер «Абай» (1944), «Төлеген Тохтаров» (1947); песен и хоров «Родина», «Белая Шолпан», «Наш город», «Солнце мое — Москва», «Песня о партии», «Лирическая песня», «Қарлығаш», «Письмо с фронта», «Клятва»; инструментальных сочинений «Таджикский танец», «Казахский танец», «Ария»; симфонических поэм «Төлеген Тохтаров», «Абай»; радиооперы «Кұрманғазы». А. Жубанов сочинил музыку к пьесам Г. М. Мусрепова «Қозы Корпеш — Баян Сұлу» (1938), МАхинжанова «Исатай — Махамбет» (1938), к фильму «Амангелді» (1938).

А. Жубанов вложил много усилий в подготовку национальных музыковедческих кадров. Его учениками являются народные артисты СССР Ш. Кажғалиев, Н. А. Тлендиев, народные артисты Казахской ССР Г. Баязитова, Ф. Ж. Балгаева, Ф. Ш. Мансуров, Р. Б. Омаров, заслуженный деятель искусств Казахской ССР Х. Тастанов, кандидаты искусствоведения Г. Н. Бисенова, Б. Гизатов, А. С. Кетегенова, З. Коспаков, Ж. Ж. Рсалдин.

А. Жубанов является организатором, первым дирижером и художественным руководителем Казахского национального оркестра.

Он способствовал также открытию Казахской государственной филармонии им. Жамбыла. А. Жубанов долгие годы был членом правления Союза композиторов СССР, членом оргкомитета Союза композиторов Казахстана.

Ахмет Жубанов — народный артист КазССР (1944), доктор искусствоведения (1945), профессор (1947), академик АН КазССР (1946).

Заслуги А. К. Жубанова в казахской музыкальной культуре, как ученого, педагога, композитора, исполнителя и организатора остались важной вехой в духовно-культурной летописи нации.

В Алматы память об Ахмете Куановиче Жубанове увековечена названием улицы. Его имя носит республиканская музыкальная средняя школа-интернат. На домах, где жил Жубанов (ул. Байсеитовой, 33 и пр. Абылай хана, 113), установлены мемориальные доски.

6 май

ЖАКСЫЛЫК УШКЕМПИРОВ
75 лет со дня рождения (1951-2020)

Жаксылык Ушкемпиров — казахстанский борец классического стиля. Родился 6 мая 1951 в совхозе Чапаев (аул Тегистик) Байзакского района Жамбылской области. Имя Жаксылык означает ‘несущий добро’. При рождении назван Амиралиевым Жаксылыком Ушкемпировичем, но в паспортном столе фамилию и отчество поменяли местами. Так он стал Жаксылыком Ушкемпировым. Рос в обычной семье, в которой главой был отец Ушкемпир — бухгалтер, труженик и опора для всех. Мама Кунторе была домохозяйкой. В семье кроме Жаксылыка росли еще две сестры. Отец строго воспитывал единственного сына, приучая к ранним подъемам, тяжелой работе и ответственности. Спортивный и крепкий парень в школе занимался национальной борьбой казахша курес. Позже добавил тренировки по боксу. После школы поступил на зоотехнический факультет зооветеринарного института в Семипалатинске.

В 1982 году ушел из большого спорта. До 1984 года работал инструктором Государственного спорткомитета Казахской ССР, а затем учредил юношеский турнир.

Это спортивное соревнование стало основной площадкой для отбора кандидатов в юниорскую сборную страны, а в 2016 году турнир Ушкемпирова обрел международный статус: в нем принимали участие спортсмены из России, Грузии, Турции,

Кыргызстана, Узбекистана.

С 1984 по 1993 год Жаксылык Ушкемпиров руководил спортивной школой республиканского профсоюзного комитета, был директором спортивного клуба «Жаксылык». Ни одно крупное спортивное мероприятие государственного масштаба не проходило без его участия.

Он не дожил всего несколько месяцев до своего семидесятилетия. В 2020 году борец перенес серьезную операцию на сердце, которая ослабила организм. Жаксылык умер 2 августа 2020 года в Астане. От чего умер Жаксылык Ушкемпиров? Причиной смерти стала вирусная пневмония, которая была вызвана коронавирусом. Похороны состоялись при участии членов семьи. Все мероприятия прощальной церемонии было решено провести год спустя.

6 май

ИЛИЯ ЖАКАНОВ
90 лет со дня рождения (1936)

Илья Жаканов — советский и казахстанский писатель, композитор, искусствовед, заслуженный работник культуры Казахстана (1990), заслуженный деятель культуры Киргизии (1994), заслуженный деятель культуры Казахстана (1998). Родился 6 мая 1936 в ауле Актогай Сарысуского района Жамбылской области. В 1959 году окончил филологический факультет Казахского государственного университета (ныне КазНУ им. аль-Фараби). В 1959—1963 годах — заведующий отделом литературы и культуры в газете «Қазақстан пионері» (ныне «Ұлан»), в 1963—1984 годах редактор и главный редактор в Государственном комитете Казахстана по телевидению и радиовещанию.

Широкую известность ему принесли первые книги «Қайта оралған ән» (1968), «Хош бол, вальс» (1969). Роман о великом казахском кобызшы, күйші Ыкыласе, сначала издан на киргизском языке под названием «Кертологоо» (1989), затем на казахском языке под названием «Ыкылас» (1990).

Опубликовал документальные сборники о деятелях казахской культуры «Бірінші концерт» (1971), «Екі жирен» (1976), «Махаббат вальсі» (1983), «Аққулар қонған айдып көл» (1988), а также «Қарабура» (1997).

Автор около 200 песен, в том числе известных музыкальных произведений «Әселім әнім», «Еділ мен Жайық» и др.

За цикл песен по мотивам повестей Ч. Айтматова «Джамиля», «Прощай, Гульсары!» и «Тополёк мой в красной косынке» удостоен Международной премии и ордена Республики Кыргызстан «Данекер».

Перевёл на казахский язык дилогию киргизского писателя Т.Касымбекова «Сынған қылыш» (1981). Его перу принадлежат произведения о казахских композиторах М. Тулебаеве, Л. Хамиди, С. Мухамеджанове, К. Мусине, Б. Байкадамове. Известны его документальные фильмы «Шоқан және музыка», «Жамбыл және музыка», «Сокен және музыка». Лауреат международной премии им. Жамбыла (1997).

Награды и звания Заслуженный деятель Казахстана (1998)

Заслуженный работник культуры Казахской ССР (1990)

Заслуженный деятель культуры Кыргызской Республики (1994)

Лауреат Международной литературной премии имени Жамбыла (1997) Орден Парасат (2004) Медаль «25 лет независимости Республики Казахстан» (2016).

15 май

БАКИР ТАЖИБАЕВ

100 лет со дня рождения (1926-1994)

Бакир Тажибаев родился в 1926 году в ауле Акбулак Байганинского района Актюбинской области.

В 1950 г. Б. Тажибаев окончил актёрский факультет Алма-Атинского театрально-художественного училища. Вместе с ним учились А. Мамбетов, Н. Жантурин, К. Кожобеков, А. Нурышева и др. С ними и другими деятелями культуры, как М. Макатаев, Г. Каирбеков, Ш. Калдаяков он дружил всю свою жизнь. После окончания учёбы Б. Тажибаев многие годы работал в различных театрах республики городов Чимкента, Джамбула, играя главные роли.

Снимался в эпизодах Мосфильмовских кинолент, один из которых «Алитет уходит в горы». Литературной деятельностью Б. Тажибаев начал заниматься с 1956 года. Основные жанры литературного творчества – поэзия и драматургия.

Он автор ряда сборников поэзии, драматургии, художественной прозы и очерков: «Давайте дружить» (пьесы для школьной сцены, 1963), «Чёрный жаворонок» (новеллы, 1967), «Жизнь-песня» (стихи и песни, 1973), «Я шагаю» (стихи и песни, 1976), «Соловей» - «Біздің Роза» (творческий портрет Розы Баглановой, 1969), «Звёзды сцены» (творческие портреты видных мастеров искусств Казахстана: о Ермаке Серкебаеве, Бибигуль Тулегеновой и др. 1977), «Белый ручеек» (стихи и песни, 1984) и т.д.

Лучшие произведения поэта переведены на ряд языков, публиковались в различных литературных изданиях.

Много сил Бакир Тажибаев отдавал развитию казахской национальной драматургии. Работая заведующим литературной частью в ГАТОБ им. Абая он написал либретто к опере «Камар-Сулу» Е.Рахмадиева и ряда пьес, постановка которых осуществлена областными и республиканскими театрами. Некоторое время поэт проработал директором областного Дома творчества. В 1973 г. его друг и видный писатель М.Ахтанов вызвал Б.Тажибаева в Алма-Ату с настоятельной просьбой заняться творчеством.

Бакир Тажибаев – автор известных эстрадных песен, которые популярны и на сегодняшний день. Он сотрудничал со многими известными композиторами Казахстана. В их числе: Ахмет Жубанов, Гарифолла Курмангалиев, Ашир Молдагаинов, Нургиса Тлендиев, Еркегали Рахмадиев, Ескендир Хасангалиев, Сейдолла Байтереков и др.

Его песни «Ақбұлақ», «Әдемі-ау», «Туған елім», «Асыл арман», «Бозторғайым», «Елігім еркем», «Есіңе ал», «Ауылым-әнім», «Алматының алмасы» и множество других вошли в Золотой фонд духовной сокровищницы нашего народа.

В 2006 г. в честь 80-летия Б. Тажибаева состоялся вечер его памяти в ГАТОБ им. Абая при поддержке Акимата г. Алматы. Вечер оказался необыкновенно теплым и душевным, как и сам поэт.

Пели песни на его стихи, среди которых легендарная Р.Багланова, замечательные исполнители Е.Б.Хасангалиевы, Р.Рымбаева, Н.Ескалиева, К.Абильдина, Ж.Лукпанов и др. Композицию на стихи Б.

Тажибаева исполнили студенты КазНАИ им. Т. Жургенова. Слова благодарности поэту высказали с экрана видные государственные деятели страны А.Кекильбаев–писатель, Т.Мухаметжанов–композитор и др. Его поэзия и песни на его слова навсегда останутся в сердцах слушателей.

2016 год – год 90-летия выдающегося поэта и драматурга Бакира Тажибаева.

18 май

ОЛЖАС СУЛЕЙМЕНОВ
90 лет со дня рождения (1936)

Родился в семье Омархана Сулейменулы (1936 г.р.), прямого потомка Олжабай батыра, офицера казахского кавалерийского полка, репрессированного в 1937 году. Позже Лев Гумилёв сообщил Олжасу, что сидел с его отцом в норийском лагере, где того расстреляли.

Окончил школу в 1954 году и поступил на геологоразведочный факультет Казахского госуниверситета, окончил его в 1959 году, инженер-геолог. Последние годы учёбы совмещал с работой в геологоразведочных партиях.

Литературной работой занялся в 1955 году.

В 1959 году поступил в Литературный институт им. А. М. Горького в Москве на отделение поэтического перевода, который окончил в 1961 году.

В 1962—1971 литературный сотрудник газеты «Казахстанская правда», главный редактор сценарно-редакционной коллегии киностудии «Казахфильм», заведующий отделом журналистики в журнале «Простор».

1971—1981 секретарь правления Союза писателей Казахстана

С 1972 года председатель Казахского комитета по связям с писателями стран Азии и Африки, стал одним из инициаторов и организаторов проведения в Алма-Ате 5-й конференции писателей стран Азии и Африки (1975).

С начала 70-х и до конца 80-х заместитель Председателя Советского комитета по связям со странами Азии и Африки.

В 1975 году издал литературоведческую книгу «Аз и Я». Книга благонамеренного читателя», получившую резко отрицательный

резонанс в Москве, книга была запрещена, автор 8 лет не издавался и практически перестал писать стихи.

1977—1995, 18 лет председатель федерации шахмат Казахстана.

Депутат, член Президиума Верховного Совета Казахской ССР (1980—1984), депутат Верховного Совета СССР (1984—1989, 1989—1991). Делегат XXVI съезда КПСС (1981).

1981—1984 председатель Государственного комитета Казахской ССР по кинематографии. 1984—1992 — первый секретарь Правления Союза Писателей Казахстана, секретарь правления СП СССР. С 1992 года — Почетный Председатель Союза Писателей Казахстана, творческая работа.

В 1989 году стал инициатором и лидером народного движения «Невада — Семипалатинск», целью которого было закрытие Семипалатинского ядерного полигона и других ядерных полигонов мира.

1991—1995 — лидер партии «Народный конгресс Казахстана», в которую преобразовалось антиядерное движение, депутат Верховного Совета Республики Казахстан (1994—1995).

1995—2001 годы — Чрезвычайный и полномочный посол Республики Казахстан в Италии (Рим) и по совместительству в Греции и на Мальте.

И в феврале 1989 года Олжас Сулейменов выступает по телевидению с обращением к народу Казахстана, а назавтра на митинге у здания Союза писателей в Алма-Ате объявляет о создании антиядерного движения «Невада — Семипалатинск». За месяц было собрано 4 миллиона подписей в поддержку запрета на ядерные испытания. Немудрено, что поэта на выборах в Алма-Ате чиновники прокатили. Но он нашёл поддержку в Семипалатинске и баллотировался от этого региона. Летом того же года Олжас Сулейменов выступает на I съезде народных депутатов СССР, на котором сообщает о целях и требованиях движения.

После того, как 19 октября 1989 года были остановлены испытания под Семипалатинском, в мае 1990 года прошёл первый «Антиядерный конгресс» без участия государства, потому что в то время у государства и у движения были разные цели: общество

требовало остановить испытания, государство СССР — продолжить. В поддержку Движению 400 000 тогда полновесных рублей перечислил Фонд Мира, руководимый экс-чемпионом мира по шахматам Анатолием Карповым. Олжас Сулейменов, поклонник древней игры, тогда был председателем федерации шахмат Казахстана (1977—1995). Указом президента Казахстана Назарбаева 29 августа 1991 года был окончательно закрыт полигон и последовал международный мораторий на испытания ядерного оружия: остановились ядерные испытания на полигонах — Новая Земля (Россия), Невада (США), на атолле Муруроа (Франция) и озере Лобнор (Китай). Был подписан большинством стран Договор о нераспространении ядерного оружия. В память о создании народного антиядерного движения Невада — Семипалатинск у входа в здание Союза писателей Казахстана был установлен гранитный куб с памятной надписью. После такого успеха Движение переросло в политическую партию «Народный конгресс Казахстана» (1991—1995). И все эти годы Сулейменов был его лидером.

20 май

МУХТАР АРЫНОВ

90 лет со дня рождения (1936)

Родился (20 мая 1936 в селе Бакалы, Алматинской области). Происходит из рода садыр племени найман.

В 1957 году окончил Алматинский государственный пединститут иностранных языков по специальности «немецкий язык».

После окончания, работал в этом же институте до 1974 года.

В 1974—1981 годах — проректор Казахского пединститута им. Абая.

В 1981—1983 годах — заведующий отделом Министерства образования КазССР.

С 1983 года — до конца своей жизни был ректором Актюбинского педагогического института.

Труды:

В 1971 году создал учебник для студентов «Краткая грамматика немецкого языка»;

В 1986 году — учебник «Грамматика (морфология) немецкого

языка».

В 1996 году вышла книга «Бес анық», , написанная им на основе национальной философии, дидактических, этнографических и этнолингвистических документов;

В 1989 году был инициатором создания республиканского общества «Қазақ тілі», где был первым председателем;

Внес вклад в создание школ по обучению на национальном языке. Одна из открытых им школ, в селе Каргалинское города Актобе, в настоящее время носит его имя;

Был организатором музея «Развитие системы образования на территории Актюбинской области» и музея Абая;

Был организатором республиканской научно-теоретической конференции, посвященной 90-летию первого казахского профессора, языковеда К.Жубанова;

Основал ежегодные традиционные «Жубановские чтения»;

Руководил работами по созданию музея Кудайбергена Жубанова и научной лаборатории (1991);

Был инициатором создания историко-архитектурных комплексов Есет батыра, Котыбар батыра, кюйши Казангапа;

Внес вклад в исследование жизни и произведений Айтеке би и кердери Аубакира.

9 июнь

ОМИРЗАК ОЗГАНБАЕВ
85 лет со дня рождения (1941)

Родился 9 июня 1941 года в поселке Курык Мангистауской области. По происхождению является потомком казахского хана Младшего жуза Абулхаира.

В 1966 году окончил с отличием факультет «Естествознание» Кызылординского Государственного Университета, по специальности — биология квалификация — биолог, преподаватель.

В 1982 году защитил степень кандидата педагогических наук в Российской академии образования.

С 1970 по 1980 года руководил областной организацией общества «Знание» и был заведующим отделами районных и городских

партийных комитетов.

С 1980 по 1994 года — начальник областного управления профтехобразования, директор областного института усовершенствования учителей, директор республиканского научно-методического центра Министерства образования, начальник областного управления образования.

С 1996 по 1999 год был депутатом Сената Республики Казахстан первого созыва[2], где председательствовал в постоянном комитете по вопросам регионального развития и местному самоуправлению[3].

С ноября 1999 года — президент Казахской Академии образования имени И. Алтынсарина при Министерстве образования и науки Казахстана.[2]

С ноября 2002 года работал проректором по международным связям Казахского экономического университета имени Т. Рыскулова.

С апреля 2004 года работал советником генерального директора АО «Рауан Медиа Групп» КазМунайГаз

С 2007 года — председатель областного совета ветеранов при акиме Мангистауской области, советник акима области, председатель Совета ветеранов Республики Казахстан.

15 июнь

ШАНХАЙСКАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА

20 лет со дня основания (2001)

Шанхайская организация сотрудничества является постоянно действующей межправительственной международной организацией, о создании которой было объявлено 15 июня 2001 года в Шанхае (КНР) Казахстаном, Китаем, Кыргызстаном, Россией, Таджикистаном, Узбекистаном.

К основным целям ШОС относятся:

- укрепление взаимного доверия и добрососедства между государствами-участниками

- содействие их эффективному сотрудничеству в политической, торгово-экономической, научно-технической и культурной областях, а также в сфере образования, энергетики, транспорта, туризма, защиты окружающей среды

- совместное обеспечение и поддержание мира, безопасности и стабильности в регионе
- продвижение к созданию демократического, справедливого и рационального нового международного политического и экономического порядка.

Высшим органом принятия решений в ШОС является Совет глав государств (СГГ). Заседания СГГ проводятся один раз в год.

Заседания Совета глав правительств (СГП) проводятся один раз в год для обсуждения стратегии многостороннего сотрудничества и приоритетных направлений в рамках организации, решения принципиальных и актуальных вопросов экономического и иного сотрудничества, а также утверждения бюджета организации на предстоящий год.

Помимо заседаний СГГ и СГП, действует также механизм встреч на уровне руководителей парламентов, секретарей советов безопасности, министров иностранных дел, обороны, чрезвычайных ситуаций, экономики, транспорта, культуры, образования, здравоохранения, руководителей правоохранительных ведомств, верховных и арбитражных судов, генеральных прокуроров.

Механизмом координации в рамках ШОС служит Совет национальных координаторов государств – членов ШОС (СНК). Организация имеет два постоянно действующих органа: Секретариат в г. Пекине (КНР) и Исполнительный комитет Региональной антитеррористической структуры в г. Ташкенте (Узбекистан).

Казахская АССР, СССР) — видный советский казахский оперный певец (баритон), педагог. Народный артист СССР (1959), Лауреат Государственных премий Казахской ССР (1972) и СССР (1977). Герой Социалистического Труда (1986).

Отец — Серкебаев Бекмухамед Хусаинович (1896—1976), педагог, писатель, поэт, драматург, один из первых членов Союза писателей Казахстана, был членом партии «Алаш-Орда», работал инспектором народного образования, преподавал казахский язык и литературу в техникуме, затем в государственном педагогическом институте. Мать — Серкебаева Зылиха Сабировна (1906—1997), учительница начальных классов.

Ермека с детства пленила музыка. А первым инструментом, который он освоил, стала балалайка. В 15 лет отец отдал его в музыкальное училище. В 1941 - 1943 годах Ермек учился в Алма-Атинском музыкальном училище по классу скрипки, в 1951 году окончил Алма-Атинскую консерваторию по классу пения у проф. А. М. Курганова.

С 1947 года Ермек Серкебаев — солист Казахского театра оперы и балета (Алма-Ата).

Лауреат Всемирного фестиваля молодежи и студентов в Бухаресте (2-я пр., 1953), Всесоюзного конкурса вокалистов и артистов балета, Москва (2-я пр., 1956), Всемирного фестиваля молодежи и студентов в Москве (2-я пр., 1957).

В 1957 году сыграл в музкомедии Шакена Айманова и исполнил песню А. Зацепина «Надо мной небо синее», сразу ставшую популярной в стране).

Но основной репертуар певца — главные партии в классических русских и зарубежных, а также в советских операх, в том числе Абая в опере «Абай» Жубанова и Хамиди. В репертуаре Серкебаева - ведущие партии в операх казахстанских (Е.Брусиловского "Ер-Таргын", "Дударай", "Жалбыр", Л.Хамиди "Джамбул", М.Тулебаева "Биржан и Сара", Е.Рахмадиева "Песнь о целине", К.Кужамьярова "Назугум",

Г.Жубановой "Енлик-Кебек", "Двадцать восемь"), западно-европейских (В.Моцарт "Дон Жуан", Дж.Россини "Севильский цирюльник", Дж.Верди "Травиата", Ш.Гуно "Фауст", "Ромео и Джульетта", С.Монюшко "Галька"), русских (П.Чайковский

"Евгений Онегин", "Иоланта", Пиковая дама") и советских композиторов (Ю.Мейтус "Молодая гвардия", "Братья Ульяновы"), также песни, романсы и народные казахские песни.

Партия Фигаро в опере «Севильский цирюльник» Дж. Россини, продемонстрировавшая потрясающий артистизм, безупречное мастерство и высокую культуру исполнения, принесла Ермеку Серкебаеву широкую славу. Дмитрий Гнатюк называл его «королём баритонов», Муслим Магомаев - «лучшим Фигаро в Советском Союзе». С этой партией он выступал во многих оперных театрах Европы и СССР.

Для казахов имя Ермека Серкебаева – то же, что для итальянцев - Энрико Карузо, а для русских - Федора Шаляпина.

Член КПСС с 1958 по 1991 годы.

С 1973 года Серкебаев преподаёт в Алма-Атинской консерватории, ведёт класс вокала. С 1982 года — профессор.

Профессор Е.Б.Серкебаев неоднократно становился членом и председателем жюри многих авторитетных конкурсов исполнителей, в том числе Международных конкурсов имени М.И. Глинки и П.И. Чайковского.

Неоднократно избирался депутатом Верховного Совета СССР и депутатом Верховного Совета Казахской ССР.

Был членом Комиссии по присуждению Ленинских и Государственных премий СССР и Казахстана.

С 1988 года – председатель правления Союза музыкальных деятелей Республики Казахстан и член президиума Международного союза музыкальных деятелей (Москва). С недавнего времени он сочетает эту должность с работой советника генерального директора в Казахском государственном академическом театре оперы и балета имени Абая, где также продолжает выступать на сцене, как певец.

Последний раз в Москве Серкебаев выступал в Большом зале консерватории 21 сентября 2006 года с сольным концертом в связи с 80-летним юбилеем. Живёт в Алма-Ате.

(ныне село Эбалаково Кайбицкого района РТ) в бедной татарской семье. Детские годы он провел в деревне. Постоянная нужда заставила родителей искать счастья по разным городам России. Музыкальные способности проявились у Латифа очень рано.

Окончил Ташкентский институт просвещения, 1-й Московский музыкальный техникум, теоретико-композиторский факультет у профессора Болеслава Леопольдовича Яворского, Татарскую оперную студию при Московской консерватории.

Был руководителем хора Казахского радио[1].

Написал множество хоровых обработок, песен, романсов, вальсов (самые знаменитые — «Казахский вальс» и «Бул-бул»). Написал оперы: «Абай», «Тугелген Тохтаров» (в соавторстве с Ахметом Жубановым), «Джамбул».

В 1945 году в соавторстве с Тулебаевым и Брусиловским написал музыку к гимну КазССР.

Умер в Алма-Ате 29 ноября 1983 года.

27 июль

ТОКТАР АУБАКИРОВ

80 лет со дня рождения (1946)

Родился 27 июля 1946 года в посёлке колхоза имени 1 Мая Каркаралинского района Карагандинской области. Имя его происходит от казахского слова «тоқта», что означает «остановиться». Такое имя казахи издавна давали ребёнку мужского пола, который родился после череды умерших новорождённых или когда все предыдущие новорождённые были только девочками. Токтар был у родителей первым мальчиком после двух девочек. Происходит из подрода[уточнить] Таз-Бұлбұл рода Каракесек племени аргын.

Окончил 8 классов средней школы, затем работал токарем на Темиртауском литейно-механическом заводе, одновременно учился в вечерней школе. Завершив в 1965 году обучение в средней школе, поступил в Армавирское высшее военное авиационное училище лётчиков ПВО.

В 1976 году окончил школу лётчиков-испытателей и был направлен на испытательную работу на авиазавод в Улан-Удэ, но вскоре с помощью шеф-пилота ОКБ Микояна Александра Федотова был переведён на эту фирму. В 1979 году заочно

окончил Московский авиационный институт имени Серго Орджоникидзе.

В 1976—1991 годах — лётчик-испытатель ОКБ имени Микояна. За время работы освоил более 50 типов самолётов. Работал в Крыму по тематике самолётов корабельного базирования. Первым в СССР совершил беспосадочный полёт в район Северного полюса и с двумя дозаправками в воздухе. 1 ноября 1989 года произвёл вторую в истории посадку (первую за полтора часа до него выполнил Виктор Пугачёв на Су-27К)[3] и в тот же день — первый в истории отечественной авиации взлёт истребителя (МиГ-29К) с палубы тяжёлого авианесущего крейсера «Тбилиси».[4]

Указом Президиума Верховного Совета СССР от 31 октября 1988 года за мужество и героизм, проявленные при испытании новой авиационной техники, Токтару Онгарабаевичу Аубакирову было присвоено звание Героя Советского Союза со вручением ордена Ленина и медали «Золотая Звезда» (№ 11585)[5].

6 ноября 1990 года был удостоен звания Заслуженного лётчика-испытателя СССР.

В 1991 году в соответствии с договорённостью между правительствами СССР и Казахской ССР приступил к тренировкам в Центре подготовки космонавтов имени Ю. А. Гагарина.

25 август

МАРФУГА АЙТКОЖИНА
90 лет со дня рождения (1936)

Айтхожа Марфуга родилась 25 августа 1936 года в городе Кульджа КНР. Казашка.

Отец — Айткожин Гали. Мать — Би-Фатима Смагулкызы.

Окончила факультет журналистики Казахского государственного университета им. С.М. Кирова (1965), журналист; Высшие литературные курсы (г. Москва, 1971), поэтесса, композитор, переводчик на казахский язык.

Почетный профессор Казахского национального педагогического университета им. Абая (с 2007 года).

Автор более 40 сборников, в том числе «Балқұрақ» (1962), «Шындығы жазу» (1964), «Молодость» (1968), «Аққуым менің»

(1971), «Қаракөз айым» (1973), «Баянжүрек» (1974), «Көзімнің қарасы» (1975), «Ақ бесігім» (1978), «Жарқыра, менің жұлдызым» (1980), «Қыран жеткен» (1985), «Тандамалы» (1986), «Сағыныш сазы» (1990), «Жапырақ сілкінген кеш», «Аңсау» (2001), «Аққу жүрек» (2001), «Жапырақтар жауғанда» (2002), «Алатаудың ақ батасы» (2005), «Тандамалы» (2 тома), «Тобылғы бүрлегенде» (2008). На русском языке издано 7 книг: «Горсть земли» (1975), «Утверждение» (1985), «Струна степей» (г. Москва, 1978), «Укрощение коня» (1985), «Художественная литература» (1985), «Летние росы», «Советский писатель». Стихи и поэмы переведены и изданы более чем на 40 иностранных языках. Многие стихи положены на музыку композиторами Казахстана и других стран. Постоянный автор иностранных журналов, антологий и альманахов, в том числе «Молодая гвардия» (г. Москва), «Антология поэзии» (г. Париж), международного журнала «Лотос» (г. Каир, 1973); изданий на немецком, французском, арабском и других языках.

Владеет казахским, русским и тюркскими языками.

С 1956 по 1958 годы – преподаватель женской гимназии в г. Кульджа. С 1961 по 1968 годы – работа в газетах «Қазақ әдебиеті», «Учитель Казахстана».

С 1971 года по настоящее время – на творческой работе.

Активная участница многих международных форумов, конференций, съездов, совещаний, фестивалей, семинаров, курултаев всех казахов мира.

Государственный и общественный деятель.

Депутат Алма-Атинского городского Совета народных депутатов (1981–1985).

Член Союза писателей Казахстана (с 1968). Член правления Союза писателей Казахстана. Член правления Республиканского совета по правам женщин и демографической политики при Аппарате Президента РК (1995–1998). Член Республиканского совета женщин (с 1991). Член правления международного общества «Дружба» (1977–1998).

Награждена орденами «Знак Почета» (1986), «Парасат» (1998); многими медалями и грамотами; Почетной грамотой государства Пакистан за цикл стихов и романсов «Исламабад аспаны» (1998). Лауреат премии Николая Вапсарова за книгу стихов «Голубой

Дунай» (1979). Лауреат Государственной премии РК за сборник стихов «Ансау» (2002). Имеет звание Кембриджского университета «Международный профессионал 2007 года» за выдающийся вклад в казахскую литературу.

Хобби – шитье и рисование.

Литературные пристрастия – А.С. Пушкин, А. Кунанбаев, С.А. Есенин.

Дочери – Айтхожина Алия (1957 г. р.), музыкант; Жанбота (1962 г. р.). Имеет 4 внуков.

1 сентября

***ЦЕНТР ГОСУДАРСТВЕННОЕ
УЧРЕЖДЕНИЕ РК 105 лет со
дня образования (1921)***

Центральный государственный архив Республики Казахстан-это первый в стране архив истории развития Казахстана, систематизированный и систематизированный.

Центральный государственный архив Республики Казахстан начал свою деятельность в городе Оренбурге в 1921 году.

Архив хранит документы от дореволюционных документов, восходящих к среднему периоду XVIII века, до этого периода.

Центральный государственный архив Республики Казахстан является единственным архивом, в котором хранятся документы трех периодов истории Казахстана: до советского периода, советского периода и периода независимости страны. В настоящее время архив хранит около 1 миллиона 300 документов.

15 сентября

***АКИКАТ
105 лет со дня выхода (1921)***

Журнал "Акикат" - издание, напоминающее зеркало казахской нации. Впервые он был опубликован 15 сентября 1921 года в Оренбурге под названием «Кызыл Казакстан».

В первых выпусках журнала, вышедшего в 1921 году, поднимаются актуальные и актуальные вопросы национального характера.

После обретения страной независимости в 1991 году издание с

многолетней историей определило свое будущее и начало выходить с новым содержанием.

Соответственно, с сентября 1991 года журнал издается под названием «Акикат».

В настоящее время журнал "Акикат" известен тем, что своевременно поднимает актуальные вопросы развития общества, в том числе в области политики, истории, философии, экономики, культуры и филологии, публикует важные и научно ценные статьи.

В глазах читателя проходят яркие новости, процессы роста и изменения, которые год за годом делают издание актуальным и актуальным. Журнал распространяется по всем регионам республики.

27 сентябрь

ГРИГОРИЙ МЯСОЕДОВ
125 лет со дня рождения (1901-1943)

Григорий Мясоедов родился 27 сентября 1901 года в селе Новосергиевка (ныне — посёлок в Оренбургской области). Русский [1]. В 1925 году переехал в Актюбинск, где окончил Высшую коммунистическую сельскохозяйственную школу и заведовал Домом партийного просвещения. В 1941 году Мясоедов был призван на службу в Рабоче-крестьянскую Красную Армию. С июня того же года — на фронтах Великой Отечественной войны.

К октябрю 1943 года старший сержант Григорий Мясоедов был старшиной роты 895-го стрелкового полка 193-й стрелковой дивизии 65-й армии Центрального фронта. Отличился во время битвы за Днепр. 15 октября 1943 года Мясоедов переправился через Днепр в районе посёлка Лоев Гомельской области Белорусской ССР и принял активное участие в боях за захват и удержание плацдарма на его западном берегу.

125

19 октября 1943 года он погиб в бою. Похоронен в братской могиле в деревне Крупейки Лоевского района.

29 сентябрь

КАЗАХСКОЕ РАДИО

105 лет со дня основания (1921)

Запущена Народным комиссариатом почт и телеграфов Казахской АССР 29 сентября 1921 года (дата решения о создании республиканского радиовещания). В октябре 1921 года из Оренбурга, столицы Казахстана того времени началась трансляция по всей республике. В октябре 1926 года редакция была переведена в Кзыл-Орду. 23 марта 1927 года впервые в эфире прозвучала казахская речь. В 1931 году редакция переехала в Алма-Ату.

С 1932 по 1954 годы при Казахском радио существовал собственный хор.

У «Казахского радио» есть и волна «Радио Шалкар» (каз. Шалқар радиосы). Писатель Кесенжан Шалкаров, члена Союза писателей Казахстана, который после окончания факультета журналистики Казахского педагогического института устроился работать на Казахское радио, предложил сам новое название для этого радиоканала.

Среди известных сотрудников Казахского радио в советские годы — дикторы Ануарбек Байжанбаев, Мукагали Мукатаев и Ермек Серкебаев, спортивный комментатор Диас Омаров, солисты Бибигуль Тулегенова и Ескендир Хасангалиев, редакторы Ильяс Жаханов, Нургали Нусипжанов, Намазалы Омашев и Кенесжан Шалкаров, а так же, многие другие. В 1950-х годах музыкальным редактором был композитор А. С. Есбаев.

После распада СССР Казахское радио становится национальным каналом демократической проправительственной ориентации. С 1 января 2005 года радиостанция переходит на круглосуточный режим вещания. Начиная с 1 октября 2012 года вещание переводится в новый медиацентр «Қазмедиа орталығы» в Астане.

10 октябрь

КАСЫМ АМАНЖОЛОВ

115 лет со дня рождения (1911-1955)

Касым Амаижолов вошел в Литературу в начале 30-х годов. Он

родился в 1911 году в Каркаралинском районе Карагандинской области, рано потерял родителей и воспитывался в интернате. С 1927 по 1930 год учился в ветеринарном техникуме. С 1932 года работает в области журналистики — в редакции республиканской молодежной газеты «Лениншил жас». С начала Великой Отечественной войны по 1946 год поэт в рядах Советской Армии. После демобилизации некоторое время заведует отделом поэзии журнала «Адебиет жане искусство».

Первые стихи К. Аманжолов опубликовал еще двадцатилетним юношей. В 1938 году была издана его первая книга — сборник стихов «Исповедь жизни», рассказывающая о жизни и труде сверстников поэта — молодых строителей коммунизма. В этом же году на литературном конкурсе, посвященном двадцатилетию Ленинского комсомола, второй премией была отмечена поэма К. Аманжолова «Таинственная девушка». В 1939 году публикуется сатирическая поэма поэта «Азгынбаев». В годы войны помимо многочисленных патриотических стихов К. Аманжолов создает поэму «Смерть поэта», воскрешающую светлый образ погибшего на фронте молодого казахского поэта Абдуллы Жумагалиева.

Вторая книга стихов К. Аманжолова «Буря», вышедшая в 1948 году, включает, в основном, стихи военных лет и поэму «Наш дастан».

Поэтом была переведена на казахский язык поэма В. Маяковского «Во весь голос».

Касым Аманжолов умер в 1955 году в расцвете творческих сил. После его смерти было осуществлено издание его сочинений в трех томах. В 1958 году в Москве изданы избранные стихи и поэмы поэта.

Саин Муратбеков родился в ауле Коныр Капальского района Алматинской области, в 1935 году. Отец его был на фронте, когда умерла мать, и мальчика воспитывал дед. После окончания школы Муратбеков работал в целинном совхозе, начал печататься в районных и областных газетах, много ездил с корреспондентскими заданиями по республике и многое повидал.

В 1963 г. окончил Казахский государственный университет, ныне КазНУ им. аль-Фараби.

В 1959-96 гг. – литературный сотрудник газеты «Коммунизм таңы» (ныне «Жетісу»), зав. отделом, главный редактор журнала «Жұлдыз», газеты «Қазақ әдебиеті» (1977-84), старший редактор киностудии «Казахфильм» консультант, директор Бюро по пропаганде художественной литературы Союза писателей Казахстана, секретарь Правления Союза писателей Казахстана, директор издательства «Жазушы» (1984 - 91), главный редактор газеты «Халық конгресі» (1992-96), один из руководителей движения «Невада-Семипалатинск».

2 ноябрь

ЫБЫРАЙ АЛТЫНСАРИН
185 лет со дня рождения (1841-1889)

Родился 20 октября (1 ноября, по новому стилю) 1841 года в Аракарагае на земле кипчаков Среднего жуза, находящейся под управлением Оренбургской пограничной комиссии (сейчас находится на территории Алтынсаринского района Костанайской области). Происходит из подрода алтыбас рода узун казахского племени кипчак, входящего в Средний жуз.

Рано лишившись отца, воспитывался в семье деда, известного бия, Балгожи Жанбуршина.

С самого детства проявлял сильную тягу к знаниям и самообразованию, часто общался с образованной частью русского общества.

В 1850 году был определён в школу-интернат при Оренбургской пограничной комиссии. В годы учёбы в Оренбурге он близко познакомился с учёным-востоковедом В. В. Григорьевым. Неиссякаемая жажда знаний, стремление принести пользы как

можно больше своему народу. По характеру Ибрай Алтынсарин был скромным и трудолюбивым. Много читал, стараясь познать как можно больше из достижений других народов и передать их своим соплеменникам.

Окончил школу в 1857 году с золотой медалью. Затем в течение трёх лет работал писарем у своего деда Балгожи.

Некоторое время Алтынсарин работал переводчиком в Оренбургском областном правлении, где познакомился с Н. И. Ильминским.

В 1860 году областное правление поручило ему открыть школу для казахских детей в городе Тургае, в которой он был назначен учителем русского языка.

В 1861 году он получил должность учителя Тургайской школы.

В 1864 открыл первую народную школу.

Алтынсарину был присвоен чин статского советника. Некоторое время И. Алтынсарин работал также в Тургайском уездном управлении в качестве делопроизводителя, исполнял обязанности старшего помощника уездного начальника, временно — уездного судьи.

С 1879 года и до конца жизни — инспектор казахских школ в Тургайской области.

В 1883 году Алтынсарин переехал в Николаевский (Кустанайский) уезд. Он построил дом в трёх километрах от города Кустаная, на сгибе реки Тобол, на островке, где имелось небольшое озеро, получившее впоследствии название «Инспекторское». Там Ибрай Алтынсарин жил и работал до самой смерти.

Умер 17 июля (29 июля) 1889 года, похоронен недалеко от своего дома на берегу Тобола рядом с могилой отца.

Тазкуль Мендыгаринского района Костанайской области в семье уважаемого аксакала, организатора колхозного производства Кабаша Козыбаева.

В условиях, когда почти все взрослые были мобилизованы в армию, Манаш работал в колхозе, сполна познав все трудности военного времени.

Он всегда стремился к получению классического образования. Жажде знаний во многом способствовало домашнее воспитание в духе почитания народных традиций и обычаев.

В 1944-1947г.г. – получил образование в Мендыгаринском педучилище им. И.Алтынсарина.

С 1947-1948г.г. – работал учителем Ульгулинской семилетней школе Кустанайской области.

В 1948 году М.К. Козыбаев поступает на исторический факультет КазГУ им. С.М.Кирова

М.Козыбаев относится к тому поколению людей, духовный мир которых формировался под влиянием трагических событий того исторического периода. Понять их причины, найти объяснение великим потрясениям - нередко именно это влекло многих к предмету "История".

Манаш Козыбаев - человек от природы коммуникабельный, обладал бесценным даром объединять, умел заинтересовать коллектив, поставить перед ним высокие цели и организовать людей на их выполнение. Он всегда выводил научные коллективы на всесоюзную арену, организовывал республиканские, всесоюзные теоретические конференции, постоянно поддерживал тесные контакты с ведущими учеными России. Авторитет его был незыблемым, а слово - веским.

Автор свыше 500 публикаций, в т.ч. 10 монографий, глав и разделов в 15 коллективных трудах, 35 брошюр и множества статей, часть из которых переведена на языки народов СНГ, издана в США, Франции, Китае, Болгарии и др. странах. Им написаны учебники и учебные пособия по истории Казахстана.

Манаш Кабашевич является почетным гражданином Мендыгаринского района, города Кустаная, почетным профессором Костанайского университета им. А.Байтурсынова, Семипалатинского университета им. Ш.Кудайбердиева,

Кызылординского Университета им. Коркыт Ата, Карагандинской медицинской академии, Атыраусского университета им. Х.Досмухамедова, Академии «Казгор».

16 декабрь

**НЕЗАВИСИМОСТИ РЕСПУБЛИКИ
КАЗАХСТАН 35 лет (1991)**

16 декабря 1991 года в Казахстане был принят Конституционный закон о независимости в Республике Казахстан. В 2001 году Казахстан праздновал 10-ю юбилейную годовщину своей независимости.

Республика Казахстан является молодым независимым государством. Однако за этот период в стране произошли значительные крупномасштабные государственные преобразования. Был учрежден 2-х палатный Парламент, создана судебная система, объявлена новая столица. Не так давно появились Вооруженные силы, Республиканская гвардия, пограничные войска и военно-морской флот.

уществовавшая система экономики радикально преобразована, сегодня мы живем в стране с развивающейся рыночной экономикой, способной интегрироваться в мировую экономическую систему. Казахстан стал лидирующим государством среди стран СНГ и Восточной Европы по привлечению иностранных инвестиций. Также были проведены существенные реформы в социальной и пенсионной сферах.

В республике существуют 16 политических партий и 25000 неправительственных организаций, обеспечивающих политическое многообразие и социальную стабильность.

21 декабрь

**СОДРУЖЕСТВУ НЕЗАВИСИМЫХ
ГОСУДАРСТВ 35 лет (СНГ)(1991)**

Содружество Независимых Государств было основано главами

России, Беларуси и Украины путём подписания 7—8 декабря 1991 года в резиденции Вискулях (в Беловежской пуще) «Соглашения о создании Союза Суверенных Государств» (ССГ), впоследствии изменённое на «Соглашения о создании Содружества Независимых Государств» (также известные как Беловежские соглашения).

В документе, состоявшем из Преамбул и 14 статей, констатировалось, что СССР прекращал своё существование как субъект международного права и политической реальности. Однако, основываясь на исторической общности народов, связях между ними, учитывая двусторонние договоры, стремление к демократическому правовому государству, намерение развивать свои отношения на основе взаимного признания и уважения государственного суверенитета, стороны договорились в окончательном варианте об образовании Содружества Независимых Государств.

В организованной специально для этих целей встрече приняли участие главы 11 бывших союзных республик: Азербайджана, Армении, Беларуси, Казахстана, Кыргызстана, Молдовы, России, Таджикистана, Туркменистана, Узбекистана, Украины (из бывших союзных республик отсутствовали Латвия, Литва, Эстония и Грузия). Результатом стало подписание 21 декабря 1991 года Алма-Атинской декларации, в которой излагались цели и принципы СНГ. В ней закреплялось положение о том, что взаимодействие участников организации «будет осуществляться на принципе равноправия через координирующие институты, формируемые на паритетной основе и действующие в порядке, определяемом соглашениями между участниками Содружества, которое не является ни государством, ни над государственным образованием».

Также сохранялось объединённое командование военно-стратегическими силами и единый контроль над ядерным оружием, фиксировалось уважение сторон к стремлению к

достижению статуса безъядерного и (или) нейтрального государства, приверженность сотрудничеству в формировании и развитии общего экономического пространства.

Констатировался факт прекращения существования СССР с образованием СНГ. Также был подписан протокол к соглашению о создании СНГ. Алма-Атинская встреча стала важной вехой в государственном строительстве на постсоветском пространстве, так как она завершила процесс преобразования бывших республик СССР в независимые государства. Последним государством, ратифицировавшим соглашение о создании СНГ, стала Молдова (8 апреля 1994 года), до этого являвшаяся ассоциированным членом организации. В 1993 году действительным членом СНГ стала Грузия.

АБЫЛАЙ ХАН ***315 лет со дня рождения (1711-1781)***

Выдающийся государственный деятель, храбрый полководец и даль-новидный политик. Абылай известен также как талантливый кюйши, который хорошо знал и любил фольклор казахского народа.

АБЫЛАЙ, Абилмансур (1711 (в русских источниках — 1713) — 23.05.1781) — крупный государственный деятель, полководец, дипломат. Потомок Жангир-хана в пятом поколении.

Рос храбрым, сметливым и умным, с юных лет познал тяготы жизни. В годы «Ақтабан шубырынды» («Годы Великого бедствия»), оставшись сиротой, нашел приют у Толе би, который поручил ему пасти своих верблюдов.

По сведениям Бухар жырау, Умбетей жырау и других представителей устного творчества, Абылай уже в молодости стал известным воином. В сражениях 1730 — 1740 годов против джунгар Абылай обрел славу батыра, неся сокрушительные удары джунгарским захватчикам.

В одном из сражений Абылай убил Шарыша сына (в некоторых источниках — зятя) джунгарского хунтайджи Галдан-Цэрэна. После победного боя стал султаном Среднего жуза. Все называли его Абылаем в честь деда.

В августе 1740 году вместе с ханом Среднего жуза Абилмамбетом и 120 старшинами Абылай приехал в Оренбург и дал согласие о принятии Российского подданства.

В 1741 был взят в плен джунгарами. В исторических источниках говорится, что Толе би и Абылхайр-хан направили в Оренбургскую администрацию просьбу об оказании помощи в освобождении Абылая из джунгарского плена. Это произошло 5 сентября 1743 году. В освобождении Абылая из плена приняло участие русское посольство, возглавляемое К. Миллером. По приказу вице-канцлера М. Воронцова и «определению» Иностранной коллегии (1749) от имени царского правительства Абылаю выдавались ежегодные денежные вознаграждения, оказывалась и другая помощь.

Новый этап укрепления власти Абылая (1744) совпал с переездом Абилмамбет-хана в Туркестан.

В 1752 году руководимое Абылаем войско (примерно 15–20 тысяч человек) отбило нападение ойратов.

В декабре 1753 года успешно сражаясь с джунгарами, Абылай освободил значительную часть казахских земель, взяв в плен 3000 калмыков.

У Абылая остались 30 сыновей и 40 дочерей от 12 жен.

В памяти казахского народа Абылай сохранился как выдающийся государственный деятель, талантливый полководец и дальновидный политик. В его честь названа улица в г. Астане.

В 2013 году в г. Кокшетау праздновалось 300-летие со дня рождения Абылай-хана.

АКЫЛБАЙ АБАЙУЛЫ ***165 лет со дня рождения (1861-1904)***

Акылбай Абайулы Кунанбаев (1861, урочище Шынгыстау, Абайский район, Абайская область — 1904, Семипалатинск) — казахский поэт. Старший сын Абая.

Происходит из рода тобыкты племени аргын. Воспитывался у деда Кунанбая. Акылбай играл на домбре, скрипке, обладал композиторским даром. Обучался в медресе. Изучал русскую и европейскую литературу. Поэма «Зулус», сохранившаяся не

полностью, написана под впечатлением от романа «Копи царя Соломона» английского писателя Г. Р. Хаггарта (1856—1925). Утеряна поэма «Жаррах». Поэма «Дагестан» отражает события, происходившие на Кавказе. Из лирики сохранилось лишь несколько стихотворений.

АХМЕТ ИШАН ОРАЗАЙУЛЫ
165 лет со дня рождения (1861-1927)

Ахмет Оразайулы — общественный деятель, участник национального движения Алаш, известный меценат. Родился в 1861 году в Сырдарьинском уезде в ауле Зинкетер. Образование получил в городе Бухаре. Вернувшись в страну, финансировал строительство медресе и мечети в Центральном Казахстане. Принимал активное участие в повышении уровня образования казахского народа. В 1910 году познакомился с деятелями движения «Алаш» А.Букейхановым, М.Дулатовым, А.Байтурсыновым. А.Оразайулы будучи сторонником движения Алаш, большие финансовые средства вкладывал в издательство газет. Совместно с А.Байтурсыновым направил письмо генерал-губернатору Оренбурга с просьбой о разрешении на издательство газеты «Қазақ». 5 января 1913 года вышел указ управления верховного царского правительства об открытии издательства. Газета публиковала указы, результаты работы государственной Думы, состояние сельского хозяйства, образования, статьи о казахском быте и культуре. В газете часто публиковались статьи и мнения А.Оразайулы. В 1917-1918 годы — член партии «Алаш». Умер 1927 году в Теликоле.

БОЛТИРИК АЛМЕНУЛЫ
255 лет со дня рождения (1771-1854)

В молодости он прославился и как стихотворец, и как герой, а когда вырос, стал решать конфликты и ссоры.

Народная память сохранила много мудрых высказываний Болтирика. Его краткие рассказы-назидания: "«Седая борода ночью виднеется, как луна», «Осталась слава вора-грабителя», «Благословение ханского сына», "Как казах и кыргыз

примеривались богатствами", "Бог все исправит", «Суть спора разрешит выданная девушка» — стали примером лаконичных высказываний, когда в малом тексте передается глубокий смысл. В одном из них Болтирик-шешен заключает: "У чистокровного скакуна острижена грива, чтобы беспородная лошадь не сравнивала с ней свою гриву. У отважного воина нет богатства, чтобы недостойный не примеривался к нему своим богатством.

ДИНА НУРПЕЙИСОВА
165 лет со дня рождения (1861-1955)

ародная исполнительница-домбристка, композитор, деятель казахской культуры Дина Нурпеисова родилась и выросла в местечке «Бекетай кумы» в Жанакалином районе Западно-Казахстанской области.

Отец Дины Нурпеисовой, известный домбрист, помог дочери освоить все тонкости игры на домбре, когда ей было восемь лет. Дина так хорошо исполняла кюи Даулеткерее, Мусирали, Узака, Аликея, Туркеша, Есжана, Байжумы, Баламайсана, что ее прозвали «девочкой-домбристкой». Слава о ней разнеслась так далеко, что сам Курмангазы приехал послушать ее исполнение. Он был доволен игрой девочки, благословил ее, а в дальнейшем не выпускал ее из виду, брал с собой на различные состязания, показывал ей особые приемы игры на домбре. С 9 до 19 лет, пока ее не выдали замуж, становлением Дины руководил Курмангазы. В дальнейшем Дина стала продолжателем исполнительского искусства, своеобразного стиля своего знаменитого земляка.

Присоединившись к своему учителю, после того как Курмангазы поселяется в местечке Сахма под Астраханью, Дина сама начинает сочинять кюи. Среди ее первых произведений можно назвать «Бұлбұл», «Байжұма», «Көгентүп», в которых прослеживаются музыкальные традиции казахского народа.

Большое влияние на творчество Дины Нурпеисовой оказало национально-освободительное движение 1916 года. Один из кюев, созданных в этот период, так и называется — «1916 год», и носит отпечаток влияния кюя Курмангазы «Кішкентай», посвященного

восстанию под предводительством Исатая Тайманова и Махамбета Утемисова.

В честь своих родственниц по мужу Дина написала кюй «Кербез». Кюй «Он алтыншы жыл» она создала, когда сына Журымбая в 1916 году призвали в армию по царскому указу; в честь дорогих друзей создан кюй «Косалка», в честь любимого сына Коныра ею создан кюй «Әсем қоңыр». Все эти кюи созданы Диной в особенном, характерном для нее, стиле. Кюи Дины Нурпеисовой способствовали развитию казахского инструментального искусства и поставили ее вровень с лучшими домбристами.

Композиторское дарование и исполнительское мастерство Дины Нурпеисовой получили свое дальнейшее развитие в советский период. В 1937 году она становится участницей Республиканского смотра исполнителей-музыкантов, а через два года участвует во Всесоюзном смотре исполнителей на народных музыкальных инструментах в Москве. На этом конкурсе ее называют «Жамбылом домбры».

КЕРДЕРИ АБУБАКИР
165 лет со дня рождения (1861-1903)

Родился в 1861 году (по другим данным в 1858) на территории относящейся теперь к Западно-Казахстанской области. Относится к роду Кердери Младшего жуза.

Через два года его семья переехала в местечко Сарыхобда. Сейчас оно располагается на территории Алгинского района. В течение некоторого времени он был писарем. В его творчестве отражены простые человеческие ценности. Он описывал ярмарочную жизнь, которая в то время в этих местах была достаточно бурной, упоминал о значении просвещения, науки и искусства в жизни казахов. Кердери Абубакир учился в школах и медресе Оренбурга и Троицка.

Позже сам работал учителем в населённых пунктах в окрестностях Соль-Илецка, Уральска, Актобе, Орска и Оренбурга.

Умер в 1903 году и был похоронен на кладбище у села Болгарка

Алгинского района Актюбинской области.

ЧИГАНАК БЕРСИЕВ
145 лет со дня рождения (1881-1944)

Чиганак Берсиев — советский просовод, новатор сельскохозяйственного производства.

С 1938 года Чиганак Берсиев работал звеньевым колхоза «Курман» Уилского района Актюбинской области. Ежегодно добивался высоких урожаев: в 1939 году по 25,5 центнера проса с гектара, в 1940 году — 155,8 ц/га, в 1941 году — 166 ц/га, в 1942 году — 175 ц/га, в 1943 году — 201 ц/га. Начиная с 1940 года, эти результаты регистрировались как мировые рекорды.

Награждён орденом Ленина (05.11.1940).

В годы Великой Отечественной войны Чиганак Берсиев, отец трёх воинов, передал в фонд обороны денежные сбережения на постройку самолёта.

Жизнь и трудовая деятельность Чиганака Берсиева описаны в романа Габидена Мустафина «Чиганак».

КАЗАНГАП БАЙБОЛОВ
135 лет со дня рождения (1891-1945)

Казангап Байболов (каз. Қазанғап Байболов; 1891, ныне а. Узынбулак Төлебийского района Южно-Казахстанской области — 1945, там же) — казахский народный поэт. Исполнитель дастанов, терме, эпосов. Происходит из рода жаныс племени дулат.

В 1934 году участвовал в работе I съезда писателей Казахстана. Вышли сборники стихотворений «Толғау өлендері» (1939), «Халық қаһары» (1949), «Халық ақындары» (1965), «Пернедегі термелер» (1968). В дастанах «Төле бидің тарихы», «Еңсегей бойлы ер Есім», «Өкірік Найман туралы» реалистично описал исторические события XVII—XVIII веков.

Автор лирических произведений «Сайыпжамал сұлу», «Шеризат-Күлшат». В 1943 году на айтысе акынов-имировизаторов и Алма-Ате состязался с Нартаем. Айтыс вошёл в 3-й том сборника «Айтыс штабы» (1966).

КЕЙКИ БАТЫР

155 лет со дня рождения (1871-1923)

Кейки (Нурмагамбета) Кокембайулы родился в 1871 году в местности Байтума Костанайской области и происходил из рода кыпчак Среднего жуза. Произносить вслух имя Кейки батыра в разных краях стали лишь с приходом независимости и гласности, когда были названы новые имена героев сопротивления — предводителей движения и рядовых участников, отдавших свою жизнь за освобождение казахского народа. А все потому, что он был зверски убит красноармейцами. Как свидетельствует история, Кейки батыр был сподвижником хана Абдигапара и всей душой поддерживал его идеи о единстве и независимости казахского народа. Это был умный, проницательный и авторитетный человек. Его армия если и не отличалась многочисленностью, то выигрывала качественно. Отряды обучались строю и ружейным приемам. Одновременно с улучшением армии, Абдигапар занимался организацией гражданского укрепления. Прежде всего, его власть не была единоличной. Он отказался от звания хана и принял титул эмира в знак того, что желает править не самодержавно, а с помощью народа в лице его представителей. При нем состоял совет из 20 человек, избранных волостями. Таким образом, вся власть перешла к местному населению в лице свободно избранных членов совета эмира. Подати шли на содержание администрации и национальной армии. Армией командовал Амангельды Иманов. Его лучшим другом был Кейки батыр — талантливый руководитель в отряде стрелково-тысячников во время национально-освободительного движения. Он был участником Торгайского восстания 1916 года. Отличился в Догалском сражении, в сражении на местности Куйик, в блокаде города Торгай. Революцию Кейки батыр не признал и к советской власти относился настороженно. Но поскольку слыл человеком храбрым и умным, то не стеснялся высказывать своего мнения.

Поэтому власти невзлюбили его. После гибели Амангельды 18 мая 1919 года и смерти хана Абдигапара Кейки батыр был вынужден уйти в Улытау и Кызылкумы. А 22 апреля 1923 года зверски убит бойцами Красной армии. Видимо, в доказательство того, что суд

над батыром свершился, убийцы обезглавили тело, отрубили обе руки и увезли с собой, а останки оставили лежать рядом с телами убитых родственников батыра – жены, не успевшей родить ребенка, и брата. Напуганные зверствами, местные жители бежали в степь, не похоронив убитых. Кто и в каком месте предал их земле – неизвестно и поныне.

Долгое время о Кейки батыре вообще запрещалось говорить. Тем не менее, за последние годы о его подвигах, храбрости и стремлении сделать свой народ счастливым и независимым написано немало книг, повестей, поэм и документальных рассказов. В честь 125-летия со дня рождения в Аркалыке ему был установлен бюст, а на его родине в селе Амангельды прошел той. Земляки радовались, что наконец-то все расставлено по своим местам и Кейки батыр теперь в одном ряду с историческими личностями края. Лишь одно огорчало: что нет у национального героя могилы.

АЛИХАН БУКЕЙХАНОВ

165 лет со дня рождения (1866-1937)

Букейхан (Букейханов, Букей-Ханов, Буккейханов) Алихан Нурмухамедулы родился 5 марта 1866 года в ауле №7 Токраунской волости Каркаралинского уезда Семипалатинской области в семье чингизида, ныне это местечко Зимовка Касыма (Қасым қыстағы), что находится в Актогайском районе Карагандинской области.

В 1875-1886 гг. Алихан Букейхан учился в медресе, русско-казахской начальной школе, ремесленном училище в Каркаралы. В 1886-1890 гг. – в Омском техническом училище по подготовке низших технических работников для строящейся в то время Сибирской железной дороги.

В 1890-1894 гг. Являлся студентом Санкт-Петербургского императорского Лесного института, в 1893 г. экстерном сдал курс юридического факультета Санкт-Петербургского университета. Алихан Букейхан свободно владел 9 языками.

В 1917-1920 гг. Возглавил совместную с Белым движением вооруженную борьбу Алаш-Орды против Советской власти, создал регулярную армию Алаш, вел переговоры с самопровозглашенными всероссийскими правительствами (Сибирская автономия, Комуч, Уфимская директория, Омское правительство адмирала Колчака), признал Советскую власть.

В 1921-1922 гг. работал на второстепенных должностях в Оренбурге и Семипалатинске, в декабре 1922 г. принудительно доставлен в Москву.

В 1922-1927 гг. занимался научной, педагогической и литературно-публицистической деятельностью в ЦИН СССР, ЛГУ, АН СССР (Москва).

С октября 1927 по июль 1937 гг. находился под домашним арестом в Москве.

26 июля 1937 года арестован и заключен в Бутырку, 27 сентября 1937 года осужден к высшей мере наказания по сфальсифицированным обвинениям в «организации и возглавлении контрреволюционной организации в Москве и Казахстане» и «японофильстве», в тот же день расстрелян и похоронен на Донском кладбище в Москве.

КУРМАНГАЗЫ САГЫРБАЕВ ***220 лет со дня рождения (1806-1879)***

Родился в 1823 году в Букеевской Орде, в урочище Жидели (ныне район Жанакала, Западно-Казахстанской области), в юрте бедняка Сагырбая. С раннего детства занимался игрой на домбре. Рано появившаяся склонность мальчика к музыке не вызывала у отца одобрения. Мать Курмангазы Алка, человек яркой индивидуальности и сильной воли, наоборот, разделяла любовь сына к музыке и поддерживала его. В возрасте 6 лет под давлением жестокой нужды Курмангазы был отдан в пастухи. В родном ауле Курмангазы с увлечением слушал заезжих кюйши,

среди которых особо выделялся кюйши Узак, который заметил в юном Курмангазы особый интерес к музыке и предсказал ему большое будущее. В возрасте 18 лет Курмангазы покидает родной аул и начинает скитальческую жизнь бродячего

кюйши. Вместе с Узакон он участвует в состязаниях, развивает своё мастерство и выдвигается в ряды выдающихся домбристов. Курмангазы был знаком с представителями русской прогрессивной культуры — филологами, историками, этнографами, которые собирали материал о казахской музыке, музыкантах и народных инструментах. Современник Курмангазы Сагырбаева уральский журналист и поэт Никита Савичев в газете «Уральские войсковые ведомости» писал: «Сагырбаев — редкая музыкальная душа и, получи он европейское образование, то был бы в музыкальном мире звездой первой величины...» Кюй «Лаушкен» Курмангазы посвятил русскому другу, который помог ему в трудные минуты жизни. Его дружеские чувства отражены также в кюях «Машина», «Перовский марш» и других. Умер в 1896 году, похоронен он в селе Алтынжар нынешнего Володарского района Астраханской области России. К настоящему времени сохранилось 60 кюев Курмангазы.

ИСАТАЙ ТАЙМАНУЛЫ
230 лет со дня рождения (1791-1838)

ИСАТАЙ Тайманов (1791—12.7.1838), казахский батыр, старшина Младшего жуза, руководитель народно-освободительного, крестьянского восстания казахов в Бокеевской Орде и западной части Младшего жуза в 1836—1838. Выходец из родового подразделения бериш рода байулы Младшего жуза. С юных лет прославился своими организаторскими способностями, и уже в возрасте 21 года правитель Бокеевской (Внутренней) Орды Бокей назначил его старшиной рода бериш, выделил кочевья между Кокаревской и Кулпинской крепостями. 25 ноября 1814 решение хана утвердил Оренбургский губернатор Р.С. Волконский. После смерти Бокея в 1815 ввиду малолетства его сына и наследника Жангира престол зянял Шыгай (Сыгай) Нуралыулы, родной брат Бокея. Отношения нового хана со старшиной беришев.

И сразу приняли характер противостояния, выразившегося во взаимной барымте. В 1817 Оренбургская пограничная комиссия арестовала Исатая по ложному доносу ханских людей, но его сородичи,

выплатив 20 тыс. рублей, освободили его.

В 1823 Шыгай-хан сам обвинил его в убийстве 2 человек из рода тама и снова заточил в тюрьму. За недостатком доказательств Исатая вновь выпустили на свободу. С приходом к власти Жангира в 1823 Исатаю были возвращены его родовые кочевья, он стал верным сподвижником молодого хана. В начале 30-х гг. 19 века в народе все более назревало недовольство политикой Жангира. В 1833 Жангир назначил своего тестя Караулкожу Бабажанова, крупного землевладельца, управляющим родовыми подразделениями, кочевавшими в прикаспийских степях. Это решение хана негативно восприняли многие роды Младшего жуза, открыто выразившие свое недовольство назначением Бабажанова, жестокого угнетателя рядовых кочевников, крупного ростовщика-торговца, сторонника силовых методов в управлении, кроме того его происхождение (кожа) не давало ему прав управлять казахскими родами. В центре народного недовольства были представители рода бериш, кочевавшие на Юге, во главе с Исатаем. Попытки Исатая и других родоправителей решить инцидент путем переговоров не привели к успеху. Хан оставлял без внимания письма старшин Младшего жуза. К этому времени Исатай имел большой опыт управления родами, отличался смелостью и решительностью, полководческими талантами. Не получив ответа на свои требования, Исатай вместе с Махамбетом Отемисовым и другими влиятельными старшинами Младшего жуза возглавил народное восстание против политики Жангира (см. Исатай Тайманова восстание). В 1833—1838 Исатай являлся главным организатором и руководителем народного, крестьянского восстания, направленного не только против политики Жангира, но и все более усиливающегося колониального гнета со стороны Российской империи.

12 июля 1838 основная группа повстанцев численностью около 500 человек во главе с Исатаем в районе междуречья Акбулак и Киул вступила в бой с превосходящим по численности карательным отрядом подполковника А. Геке и потерпела

поражение, а их руководитель Исатай погиб.

ЖАЛАНТОС БАҒАДУР ***450 лет со дня рождения (1576-1656)***

Жалантос Бахадур Сейткулулы – казахский батыр, полководец, эмир Самарканда.

Жалантос происходил из рода торткара Младшего жуза. Его отец Сейткул с 1570 года правил частью родов Младшего жуза, некоторыми группами узбеков и каракалпаков, кочевавшими в окрестностях жуза. Согласно казахским преданиям Жалантос родился в низовьях Сырдарьи. Спасаясь от голода в 1581 году, вместе с аулами Шыгай хана Сейткул откочевал к горам Нураты близ Бухары. С 12 лет Жалантос воспитывался в окружении бухарского хана Дин-Мухаммеда. Здесь в мечети он получил первое образование, затем учился в военной школе бухарского хана, готовившей военачальников. После ее окончания Жалантос получил чин туменбасы (командующего 10-тысячным отрядом). В 1593 году Жалантос был избран бием части родов алимулы, кочевавшей на территориях Булангар, Лайыш, Каттыкорган. А в 1595–1598 годах он отправляется учиться в Багдад. В конце XVI — начале XVII века Жалантос принимает самое активное участие в политической жизни Бухарского ханства.

При хане Бекмухаммеде Жалантос батыр был членом ханского совета, советником по военным делам и заместителем визиря по внутренним делам. После его смерти Жалантос организовал выступление против нового претендента на трон и последнего представителя Шайбанидов в Средней Азии Абд ал-Мумин хана. На трон был возведен Аштарханид Имам-Кули хан, который приблизил к себе Жалантоса и в 1612 году назначил его правителем города Самарканда, эмиром которого он оставался до конца жизни.

Уже в юношеском возрасте Жалантос отличался рассудительностью и стойкостью, проявил свои военные и полководческие таланты, получил титул батыра. А за ратные подвиги в борьбе с джунгарами в 1625 году получил высшее

почетное звание – титул «аталык».

В 1640 году во главе 30-тысячного войска Жалантос батыр дал отпор большому войску джунгар под предводительством Батура-хунтайджи, напавшего на казахские и узбекские земли. В 1643 году Жалантос оказал помощь хану Жангиру в Орбулакской битве. Прибыв к месту сражения с 20-тысячным войском, он обратил джунгар в бегство, чем внес ощутимый вклад в решительный разгром завоевателей.

В 1646 году между бухарским ханом Абдул-Азизом и иранским шахом разгорелась война за обладание Хорасаном и Балхом. Согласно сведениям из исторического источника «Тарихи Кыпчак-хани» Хаджамкули Балхи, Жалантос батыр во главе 100-тысячного бухарского войска, в состав которого входили части казахских ополченцев, разгромил иранцев и вышел победителем. В этой войне бухарское и казахское ханства заключили между собой союз для борьбы против общего врага.

Умер Жалантос батыр в возрасте 80 лет. Прах его покоится в могиле зимовки Дагбит в 12 километрах от Самарканда.

КАБАК АЙТУЛЫ ***415 лет со дня рождения***

Кабак Айтулы (около 1611-1689 гг., ныне Узбекистан, река Чиршик, Аккайран) - правитель Ногайской Орды, потомок Муса хана. Ставший би основой страны. Имя родовое.

Пять сыновей-Кангельды, Жангельды, Толес, Аралбай, Беке.

В 1681-1684 гг. Сайрамская война была отмечена людьми, пришедшими в историю.

Знаменитая песня "Тлеу-Кабак" родилась в отношении этих людей, Родины, от которой они произошли.

Тлеу и Кабак братья. Брат – братишка. Дед Тлеу-Ногай, правитель Ногайской Орды.

Муса и Жанбырши-одни и те же родные. В пятнадцатом веке, когда Золотая Орда распалась и разделилась на семь ханств, правили Муса – Ногайская Орда, Жанбыршы – Астраханское ханство. Это тоже было отмечено в истории черным по белому.

От Муса родились Сидак, Серп, Мамай, Алшагыр.

Генеалогическое древо их рода следующее: Сидак. От Сидака родился Маку, кроме того, от него Айт и Бужыр, от Айт родились Тилеу и Кабак, потомки с Тлеу и Кабак - Калдыбай хан, Азберген хан, предсказал тысячелетие Монке би, Сарышонай, Каражигит, Мырзагул би и Сарышолок шайыр, Бактыбай, Кетибар, Есет, Карагул, Ерназар, Бекет батыры.

Династия Мусы произошла от Бужыра – Жубановых, которые в XX веке основали уголок казахской культуры и науки.

КАЙДАУЫЛ ЕДИГЕУЛЫ ***260 лет со дня рождения***

Кайдаул Едигеулы (1766, Актюбинская область, Шалкарский район, 1839) – батыр.

Котибар, - современник героев Арыстана и Дастан Би. Шекты - это клан образовавшийся из внутри родовой ветви кыргызы. Они в 1787 году во время туркменского нашествия, с отрядом Кайдаул из 250 человек отправились против врага, победив в боях семь героев туркмен. В 1789 году клан Шекты вышел против башкир, захватили в плен их героя Назара и сумели освободить всех своих заложников. В 1783-97 гг. участвовал в национально-освободительном движении во главе с Сырым Дановичем и боролся против вытеснения царским правительством местного населения из трущоб.

Мавзолей Кайдаула расположен недалеко от станции Сленей вдоль горного хребта Оренбург – Ташкент, у моста “Кайдаул” через реку Кауылжыр, в 35 км к западу от города Шалкар. станция 165 т. г. называлась "Станция Кайдаул".

16-17 декабря

День независимости Республики Казахстан

**ГОСУДАРСТВЕННЫЕ ПРАЗДНИКИ
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН**

1-2 января

Новый год

8 марта

Международный женский день

21-23 марта

Наурыз мейрамы

1 мая

Праздник единства народов Казахстана

7 мая

День защитника Отечества

9 мая

День Победы

6 июля

День Астаны

7 июля

**Национальный день домбры - перв
воскресенье июля**

30 августа

День Конституции Республики Казахстан

25 октября

День Республики

**ПРОФЕССИОНАЛЬНЫЕ И ИНЫЕ ПРАЗДНИКИ
В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН**

21 февраля

Международный день родного языка

<i>1 марта</i>	День благодарности
<i>5 апреля</i>	День геолога – первое воскресенье апреля
<i>12 апреля</i>	День работников науки
<i>21 апреля</i>	День Службы государственной охраны Республики Казахстан
<i>23 апреля</i>	Национальный день книги
<i>21 мая</i>	День работников культуры и искусства
<i>31 мая</i>	День работников химической промышленности – последнее воскресенье мая
<i>31 мая</i>	День памяти жертв политических репрессий и голода
<i>4 июня</i>	День государственных символов Республики Казахстан
<i>5 июня</i>	День эколога
<i>14 июня</i>	День работников легкой промышленности - второе воскресенье июня

<i>21 июня</i>	День медицинского работника – третье воскресенье июня
<i>23 июня</i>	День государственного служащего

23 июня	День полиции
28 июня	День работников связи и информации
2 июля	День дипломатической службы
13 июля	День сотрудников органов национальной безопасности
19 июля	День металлурга – третье воскресенье июля
2 августа	День работников транспорта – первое воскресенье августа
10 августа	День Абая
9 августа	День строителя – второе воскресенье августа
18 августа	День пограничника
16 августа	День спорта – третье воскресенье августа
30 августа	День шахтера – последнее воскресенье августа
1 сентября	День знаний

6 сентября	День работников нефтегазового комплекса – первое воскресенье сентября
5 сентября	День языков народа Казахстана

13 сентября	День семьи – второе воскресенье сентября
20 сентября	День матери – третье воскресенье сентября
27 сентябрь	День труда - последнее воскресенье сентября
27 сентября	День машиностроителя – последнее воскресенье сентября
28 сентября	День работников атомной отрасли
30 сентября	День работников органов юстиции
5 октября	День учителя
18 октября	День духовного согласия
19 октября	День спасателя
24 октября	День библиотекаря
27 октября	День работников системы социальной защиты
8 ноября	День статистики
15 ноябрь	День национальной валюты – тенге, профессиональный праздник работников финансовой сферы

15 ноябрь	День работников сельского хозяйства – третье воскресенье ноября
6 декабрь	День прокуратуры

12 декабрь

День работников таможенного органа

20 декабрь

День энергетика – третье воскресенье декабря

АЛФАВИТНЫЙ УКАЗАТЕЛЬ

<i>А</i> Абайұлы А. 86, 88 Абубақир К. 86, 135-136 Абылайхан 86, 131-132	<i>Қ</i> Қазақское радио 85,124 Қалауова З. 83, 103 Қозыбаев М. 85, 128-129
--	---

Айтбаев К. 81, 88 Айтбаев У. 82, 101-102 Айтқожина М. 84, 120-122 Айтулы К. 87, 143-144 Акикат 84, 122-123 Алменулы Б. 86, 133-134 Алтынсарин Ы. 85, 126-127 Аманжолов К. 85, 125 Арынов М. 83, 113-114 Асанов Ж. 81, 90 Аубакиров Т. 84, 119-120	Кулымбетов У. 82, 97-98 М Макатаев М. 81, 90-92 Мусин К. 81, 88 Муратбеков С. 85, 126 Мусабаев Т. 81, 89 Мусаев К. 82, 99-101 Мясоедова Г. 84, 123-124
Б Байболов К. 86, 136-137 Байманов И. 82 Басыгараев Б. 81 Баһадүр Ж. 87, 142-143 Берсиев Ш. 86, 136 Бокейского хан 87 Бокейханов А. 86, 138-139	Н Назарбаева С. 81, 92 НБ КР 82, 96-97 Независимости КР 85, 129 Нуржекеулы Б. 82, 94-95 Нурпейисова Д. 86, 134-135 О Озганбаев У. 83, 114-115 Оразайулы А. 86, 133
Е Едигеулы К. 87, 144 Ж Жабаев Ж. 82, 95-96 Жаксыгарина М. 82, 101 Жаканов И. 83, 108-109 Жас алаш 82, 98-99 Жубанов А. 83, 104-107 Жубанова А. 82, 102-103 Жумадилов К. 83, 103-104	С Сағырбаев Қ. 86, 139-140 Серкебаев Е. 84, 117-118 Содружеству Независ. Гос., 85, 130-131 Сулейменов О. 83, 111-113 Т Тайманулы И. 86, 140-142 Тажибаев Б. 83, 109-111 У Ушкемпиров Ж. 83, 107-108
З Зиманов С. 81, 93-94 К Кейки батыр 86, 137-138 Королев Н. 83	Х Хамиди Л. 84, 119 Ш Шанхайская организация сотрудничества 84, 115-116

СОДЕРЖАНИЕ

<i>Предисловие</i>	<i>80</i>
<i>Календарь знаменательных и памятных дат Республики Казахстан и Актюбинской области на 2025 год</i>	<i>81</i>
<i>Список деятелей, учреждений и исторических событий, дни которых не установлены</i>	<i>86</i>
<i>Краткое определение к юбилейным датам</i>	<i>88</i>
<i>Национальный праздник Республики Казахстан</i>	<i>145</i>
<i>Государственные праздники Республики Казахстан</i>	<i>145</i>
<i>Профессиональные и иные праздники в Республике Казахстан</i>	<i>146</i>
<i>Алфавитный указатель</i>	<i>149</i>

***Қазақстан Республикасы және Ақтөбе облысы бойынша
2025 жылы аталып өтілетін және еске алынатын
күндер тізбегі***

Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университетінің
Маркетинг және коммуникациялар департаменті
(Ақтөбе қ., Ә.Молдағұлова даңғылы, 34)

